

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Knygotyros ir dokumentotyros institutas

Renata Tyško,
Leidybos studijų programos studentė

**UNIVERSITETŲ LEIDYKLOS LIETUVOJE
IR JŲ VIETA RINKOJE**

MAGISTRO DARBAS

Vadovas doc. R. Misiūnas

Vilnius, 2006

<i>Pildo magistro baigiamojo darbo autorius</i>	
<p>_____ Renata Tyško _____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)</p> <p>_____ Universitetų leidyklos Lietuvoje ir jų vieta rinkoje _____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)</p> <p>_____ Publishing offices of Lithuanian universities and their position in the market _____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)</p>	
<p>Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.</p> <p style="text-align: right;">_____</p> <p style="text-align: right;">(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>	
<p>Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.</p> <p style="text-align: right;">_____</p> <p style="text-align: right;">(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>	
<i>Pildo magistro baigiamojo darbo vadovas</i>	
<p>Magistro baigiamąjį darbą ginti _____</p> <p style="text-align: right;">(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)</p> <p>_____</p> <p>(data) _____</p> <p style="text-align: right;">(magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)</p>	
<i>Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja</i>	
<p>Magistro baigiamasis darbas įregistruotas</p> <p>_____</p> <p style="text-align: center;">(instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)</p> <p>_____</p> <p>(data) _____</p> <p style="text-align: right;">(instituto/ katedros reikalų tvarkytojos parašas)</p>	
<i>Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas</i>	
<p>Recenzentu skiriu _____</p> <p style="text-align: center;">(recenzento vardas, pavardė)</p> <p>_____</p> <p>(data) _____</p> <p style="text-align: right;">(instituto/ katedros vadovo parašas)</p>	
<i>Pildo recenzentas</i>	
<p>Darbą recenzuoti gavau. _____</p> <p style="text-align: center;">(data) _____</p> <p style="text-align: right;">(recenzento parašas)</p>	

Tyško, Renata

T 01 Universitetų leidyklos Lietuvoje ir jų vieta rinkoje: magistro darbas / Renata Tyško ; mokslinis vadovas doc. R. Misiūnas ; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Knygotyros ir dokumentotyros institutas. – Vilnius, 2006. – 86 lap. : iliustr., lent. + priedai [4 lap.]. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 73–80 (106 pavad.).

UDK 655 (474.5)

Universitetų leidyklos, universitetų leidyba, Lietuvos leidyba, universitetų leidiniai, KMU leidykla, KTU „Technologija“ leidykla, KU leidykla, LKA leidykla, LKKA leidykla, LMTA leidykla, LTU leidykla, LVA leidykla, LŽŪU leidykla, ŠU leidykla, VDA leidykla, VDU leidykla, VGTU „Technika“ leidykla, VPU leidykla, VU leidykla, mokslo darbai.

Magistro darbo *objektas* – Lietuvos universitetų leidyklų veikla. Darbo *tikslas* – atsižvelgiant į Lietuvoje po 1990 m. įvykusius pokyčius ekonomikoje bei švietimo sistemoje, išanalizuoti Lietuvos universitetų leidybinės veiklos evoliuciją, įvertinant kiekvienos aukštosios mokyklos leidyklos veiklą ir leidybinį repertuarą. Leidyklų veikla tiriama 1991-2003 m. laikotarpiu, nes 1990 m. žymių pokyčių universitetų leidyboje neįvyksta bei nėra statistinių duomenų. Pagrindiniai darbo *uždaviniai*: aptarti universitetinės leidybos raidą pasaulyje ir pagrindinius jos veiklos principus; išanalizuoti Lietuvos universitetų leidyklų statistinius duomenis, nustatyti lyderius ir jų veiklos specifiką; išanalizuoti universitetų leidinius, jų repertuarą.

Prieita prie *išvados*, kad steigiant universitetus, taip pat buvo kuriami leidybos skyriai, kurių pagrindinė paskirtis – leisti bei platinti mokslo ir mokomąją literatūrą akademinėi bendruomenei. Leidyklos yra nepelno siekiančios organizacijos, gaunančios finansavimą iš įvairių Respublikos ministerijų, komisijų ir kitų rėmėjų bei universitetų biudžetų, kuriems yra pavaldžios. Kiekviena universiteto leidykla savo leidybinėje veikloje orientuojasi į aukštojoje mokykloje dėstomų studijų programų aprūpinimo literatūra bei akademinės bendruomenės informavimo ir jos narių darbų publikavimo poreikius. Dauguma universitetų leidyklų įsteigė mažas spaustuves ir įsigijo įrangą, kuri paspartino ir atpigino knygų leidybą, tačiau dalį spaudos darbų užsako kitose spaustuvėse. Visos Lietuvos universitetų leidyklos rūpinasi savo produkcijos platinimu, nors iki šiol ši veikla daugeliui yra sudėtinga. Pagrindinis leidinių pardavimas vyksta universitetų įkurtuose knygynuose, fakultetų

katedrose, o leidiniai reklamuojami leidyklų internetinėse svetainėse bei dalyvaujant knygų mugėse. Nagrinėjant universitetų leidyklų produkcijos kieki 1991 – 2003 m., pastebima, visai Lietuvos leidybai būdinga knygų skaičiaus ir jų tiražo kaita. Kiekviena iš 15 universitetų leidyklų atlieka tą pačią misiją, siekia tų pačių tikslų, vykdo būdingus visiems leidėjams darbus. Aukštųjų mokyklų leidyklų leidybinė veikla pasižymi ypatinga specifika, kurią lemia jų žinybinė priklausomybė, nors tai apsunkina jų veiklą, tačiau kiekvienais metais išeina daugiau leidinių ir jų produkcija sudaro nemažą dalį visos Lietuvos leidyboje.

Magistro darbas *galėtų būti naudingas* būsimiems leidybos, Lietuvos universitetų leidyklų tyrinėtojams bei Lietuvos aukštųjų mokyklų leidykloms ir jų vadovams.

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS.....	7
1. UNIVERSITETINĖ LEIDYBA	11
1.1. Universitetinė leidyba iki XX a.....	11
1.2. Universitetinė leidyba iki 1980 m.	13
1.3. Dabartinė universitetinės leidybos situacija	16
2. UNIVERSITETINĖS LEIDYBOS RAIDA 1991 – 2003 M.....	19
2.1. Universitetinė leidyba Lietuvoje.....	19
2.2. Leidybos ir švietimo sistemos pokyčiai po 1990 m.....	21
2.3. Lietuvos aukštųjų mokyklų leidyklos	26
2.3.1. Didieji	26
2.3.2. Vidutiniai	34
2.3.3. Maži	47
3. UNIVERSITETŲ LEIDYKLŲ LEIDYBINIS REPERTUARAS	57
3. 1. Periodiniai leidiniai.....	57
3. 2. Knygos	59
IŠVADOS.....	70
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS	73
PUBLISHING OFFICES OF LITHUANIAN UNIVERSITIES AND THEIR POSITION IN THE MARKET (summary)	81
PRIEDAI.....	83
1 priedas. Universitetinės spaudos statistika 1991-2003 m.	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
2 priedas. Švietimas ir leidyba Lietuvoje	87

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

- KMU** – Kauno medicinos universitetas
KTU „Technologija“ – Kauno technologijos universiteto leidykla
KU – Klaipėdos universitetas
LKA – Generolo J. Žemaičio karo akademija
LKKA – Lietuvos kūno kultūros akademija
LMTA – Lietuvos muzikos ir teatro akademija
LTU – Lietuvos teisės universitetas
LVA – Lietuvos veterinarijos akademija
LŽŪU – Lietuvos žemės ūkio universitetas
ŠU – Šiaulių universitetas
VDA – Vilniaus dailės akademija
VDU – Vytauto Didžiojo universitetas
VGTU „Technika“ – Vilniaus Gedimino technikos universiteto leidykla
VPU – Vilniaus pedagoginis universitetas
VU – Vilniaus universitetas

ĮVADAS

Universitetų misija yra plėtoti mokslinę, pedagoginę ir švietėjišką veiklą. Plečiantis globalizacijos procesams, kuriantis žinių visuomenėms, kinta universitetų uždaviniai. Tačiau vienas iš pagrindinių tikslų išlieka dėstytojų, mokslininkų kūrybių paruošimas ir skleidimas. Mokslas ir studijos neegzistuoja be mokslo žurnalų ir monografijų, vadovėlių ir mokymosi priemonių, kurių pagrindiniai leidėjai buvo bei išlieka tam tikslui įsteigtos universitetų leidyklos. Todėl šiuo metu neišsivaizduojama aukštosios mokyklos veikla be leidybos. Pasaulyje mokslinių knygų leidimas laikomas vienu svarbiausių ir perspektyviausių leidybos verslo sričių. Lietuvoje knygas, daugiausia mokymosi tikslams, leidžia mokslo įstaigų leidyklos.

Dažniausiai spaudoje pasirodo straipsniai, gvildenantys bendrą leidybos būklę Lietuvoje arba skirti vienos leidyklos veiklai. Iki šiol universitetų leidyklos nesulaukė deramo dėmesio, nebuvo atlikta gilesnė jų veiklos analizė. Magistro darbo aktualumą pabrėžia ne tik tai, kad ši sritis mažai tyrinėta, bet ir kiti veiksniai. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, pakito visa šalies ekonominė sandara, taip pat ir leidyba. Cenzūra sumažėjo iki minimalaus lygio, įvyko ženklūs pokyčiai aukštojo mokymo sistemoje bei pasikeitė leidybą reguliuojantys įstatymai. Todėl ir yra svarbu išnagrinėti Lietuvos aukštųjų mokyklų leidybos plėtrą nepriklausomybės laikotarpiu, aptarti pagrindinius veiklos ypatumus, leidinių repertuarą, jų aktualumą ir paplitimą visuomenėje, leidyklų vietą Respublikos leidyboje bei kitus aspektus.

Darbo *objektas* – Lietuvos universitetų leidyklų veikla, *tikslas* – atsižvelgiant į Lietuvoje po 1990 m. įvykusius pokyčius ekonomikoje bei švietimo sistemoje, išanalizuoti Lietuvos universitetų leidybinės veiklos evoliuciją, įvertinti kiekvienos aukštosios mokyklos leidyklos veiklą ir leidybinį repertuarą. Leidyklų veikla tiriama 1991-2003 m. laikotarpiu, todėl kad 1990 m. žymių pokyčių universitetų leidyboje neįvyksta bei nėra statistinių duomenų.

Tikslui pasiekti buvo numatyta atlikti tokias *užduotis*:

- Aptarti universitetinės leidybos raidą pasaulyje ir pagrindinius jos veiklos principus;

- Išanalizuoti Lietuvos universitetų leidyklų statistinius duomenis, nustatyti lyderius ir jų veiklos specifiką;
- Išanalizuoti universitetų leidinius, jų repertuarą.

Uždaviniai lėmė darbo struktūrą. Pirmame skyriuje – *Universitetinė leidyba* – aptariama universitetų ir jų leidyklų pasaulyje įsteigimo pradžia ir priežastys, jų veiklos pagrindiniai principai, išleidžiamų knygų svarba bei dabartinė universitetinės leidybos padėtis.

Antras skyrius – *Universitetinės leidybos raida 1991-2003 m.* – padalintas į tris dalis. Pirmoje dalyje *Universitetinė leidyba Lietuvoje* trumpai atskleidžiama Vilniaus akademijos leidyklos veikla ir universitetinės leidybos būklė Lietuvoje XX a. Antroje dalyje *Leidybos ir švietimo sistemos pokyčiai po 1990 m.* atskleidžiama universitetų bei studentų skaičiaus kaita per aptariamąjį laikotarpį. Taip pat nagrinėjami Lietuvos universitetų leidyklų spaudos statistiniai duomenys. Išnagrinėjus statistinę medžiagą, nustatytos universitetų leidyklų lyderės bei tai, kokią dalį jų išleidžiama produkcija sudaro visos Lietuvos leidyboje. Trečioje dalyje – *Lietuvos aukštųjų mokyklų leidyklos* – universitetų leidyklos pagal produkcijos kiekį sąlyginai suskirstytos į tris dalis: didieji, vidutiniai ir mažieji leidėjai. Aptariant kiekvienos aukštosios mokyklos leidyklos veiklą buvo ieškota atsakymo į šiuos klausimus: 1) kada leidykla įsteigta; 2) leidžiamų leidinių rūšis ir materialioji jų forma; 3) iš kur gaunamas finansavimas knygų leidybai; 4) kur spausdinama, taip pat nagrinėjama leidybinė statistika ir leidinių platinimo ir reklamavimo klausimai. Dėl informacijos stokos analizuojant kelių universitetų leidyklų veiklą nepavyko atsakyti į visus iškeltus klausimus.

Trečiame skyriuje – *Universitetų leidyklų leidinių repertuaras* – analizuojama aukštųjų mokyklų leidyklų leidinių tematika, jų paskirtis ir informacijos pobūdis. Magistro darbui skirtas ribotas laikas, neleido detaliau išanalizuoti Lietuvos aukštųjų mokyklų leidyklų leidinių repertuaro. Todėl šiame skyriuje yra pateikta tik bendra leidinių repertuaro analizė bei bandyta aptarti svarbiausius leidyklų išleistus leidinius. Iš išleistų leidinių gausos išskiriant svarbiausias knygas, buvo remtasi Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros ataskaitomis apie bibliotekose skaitomiausias knygas, internete knygas platinančios firmos UAB „Knygininkas“ skyreliu „Populiariausios knygos“, jų leidimo ir tiražo kiekiu, renginiuose gautais diplomais knygos bei pačių leidyklų atsiliepimais apie sudėtingiausius ir aktualiausius leidinius. Pirmoje skyriaus dalyje *Periodiniai leidiniai* aptariami universitetų laikraščiai ir mokslo žurnalai. Antroje dalyje *Knygos* analizuojami kiti

aukštųjų mokyklų leidyklų leidiniai (vadovėliai, mokomosios priemonės, žinynai, žodynai, monografijos), jų tematika ir paplitimas. Plačiau aptariami populiariausi jų. Pateikiama trumpa informacija apie knygos paskirtį, turinį, naudingumą akademinėi ir visai visuomenei bei leidimo apžvalga.

Darbe pateiktas *Santrumpų sąrašas* paaiškina naudotus aukštųjų mokyklų ir leidyklų sutrumpinimus. Sudarytos diagramos vizualiai perteikia aukštųjų mokyklų leidyklų išleistų knygų skaičių ir jų tiražo kaitą. Iliustracijos – universitetų leidyklų ženklai – buvo imtos iš Lietuvos Nacionalinės bibliotekos internetinės svetainės Lietuvos leidėjų sąrašo arba pačių universitetų leidyklų tinklalapių.

Pirmą darbo priedą sudaro Lietuvos aukštųjų mokyklų leidyklų spaudos statistinių duomenų lentelė, kurioje pateikiamas išleistų knygų skaičius, tiražas tūkstančiais egzempliorių bei vidutiniškas vieno leidinio tiražas per tam tikrus metus (statistiniais duomenimis neužpildytos lentelės dalys reiškia, kad per šiuos metus aukštųjų mokyklų leidyklos neišleido nė vienos knygos arba jos dar nebuvo įkurtos). Antrame priede pateikta švietimo ir leidybos Lietuvoje lentelė ir ją papildančios diagramos. Lentelėje yra aukštųjų mokyklų studentų skaičiaus kaita, Lietuvos leidėjų bendri spaudos statistiniai duomenys (iš „Lietuvos statistikos metraščio“), universitetų leidyklų publikacijų skaičius per aptariamąjį laikotarpį bei nurodoma, kokį procentą aukštųjų mokyklų leidyklų produkcija sudaro visoje šalies leidyboje. Sudarytos diagramos perteikia studentų skaičiaus kaitą ir bendrą leidėjų ir universitetų leidinių kiekį.

Nagrinėjamo klausimo istoriografija nėra gausi. Informacijos apie pirmąsias užsienio ir Lietuvos universitetų leidyklas ir jų veiklą pateikia L. Vladimirovas „Knygos istorijoje“. Svarbi I. Petrauskienės knyga apie Vilniaus akademijos spaustuvę, kurioje nagrinėjama vienintelės iki XIX a. veikusios, Lietuvos aukštosios mokyklos leidyklos-spaustuvės veikla. Trumpas užuominas apie universitetinę leidybą galima rasti V. Žuko knygoje „Bendrovės knygoms leisti ir platinti, 1918-1940“, apie leidyklas tarpukario Lietuvoje V. Užtupo „Lietuvos spaustuvės, 1522-1997“, taip pat R. Misiūno ir L. Slavinskienės straipsniuose gvildenančiuose leidybą.

Magistro darbe naudoti šaltiniai ir kita literatūra pateikta *Bibliografinių nuorodų sąrašė*. Pagrindiniai šaltiniai buvo Lietuvos universitetų ir jų leidyklų internetinėse svetainėse pateikta informacija, Lietuvos aukštųjų mokyklų veiklos ataskaitų leidiniai. Straipsnių apie leidyklas buvo ieškoma „Bibliografijos žiniuose“ bei „Bibliografinės Lietuvos periodinės spaudos straipsnių bazėje“. Statistinių

duomenų šaltiniai – „Lietuvos spaudos statistika“, „Lietuvos statistikos metraštis“, Lietuvos statistikos departamento internetinė svetainė. Tai pat remtasi išvardintų tyrinėtojų darbais.

Darbo tikslo įgyvendinimui buvo naudotasi teoriniais (analizės ir sintezės, lyginamuoju metodais), empiriniais (laisvojo pobūdžio ir elektroniniu paštu interviu, tik iš keletą buvo sulaukta atsakymų) bei būdingais knygotyros mokslo metodais (aprašomasis, statistinės analizės metodai ir funkcinis, sisteminis, analitinis teminis knygos tyrimo metodai, kurie leidžia ištirti teminę leidinių sudėtį jų poveikį bei paplitimą visuomenėje).

Tiriant Lietuvos valstybinių universitetų leidyklų veiklą 1991-2003 m. bandyta išnagrinėti išleidžiamų leidinių statistinius duomenis, atskleisti darbo specifiką bei aptarti leidinių repertuarą. Bet tuo tyrimas nėra baigtinis, galima jį praplėsti bei papildyti išnagrinėjus kiekvienos Lietuvos universiteto leidyklos veiklą atskirai bei detaliau, sudaryti jų produkcijos bibliografines priemones ir kt. Magistro darbas galėtų būti naudingas ir kaip vienas iš šaltinių būsiamiems studentams-tyrėjams, taip pat mokslininkams ir leidėjams.

1. UNIVERSITETINĖ LEIDYBA

Universiteto leidykla yra universiteto padalinys, įsteigtas kaip atskiras administracinis departamentas ir nesusietas su konkrečiu fakultetu. Aukštosios mokyklos leidyklos vadovas atsiskaito universiteto rektoriui arba kitam asmeniui, kontroliuojančiam akademinę veiklą. Universitetinė leidyba yra valdoma redakcinės komisijos, kuri padeda užtikrinti knygų kokybę ir reikšmę leidyboje. Leidykla yra taip pat susijusi su universitetu, koledžų (kolegijų) bibliotekomis, kurios perka jos išleistas knygas tiesiogiai arba per didmenininkus.

Komerciniai leidėjai taip pat leidžia mokslines knygas, vadovėlius, mokymosi priemones koledžams (kolegijoms) ir universitetams, bet jie iš esmės skiriasi nuo universitetinių leidėjų tuo, kad jų pagrindinis tikslas, leidžiant knygas – gauti pelną. Iš universitetinių leidyklų pelno nereikalaujama. Jos yra pelno nesiekiančios organizacijos ir gauna finansavimą iš jas valdančių institucijų. Esminė universitetinės leidybos misija – mokslinių veikalų leidimas. [57, p. 354].

1.1. Universitetinė leidyba iki XX a.

Atsiradus spaudai, pastebimas gan greitas jos plitimas ne tik Europos šalyse, bet ir kituose žemynuose. Ideologinė kova, įsiliepsnojęs plintant reformacijos ir humanizmo idėjoms, lėmė spartų universitetų steigimą. Europoje XVI-XVII a. buvo įkurta daugiau kaip 30 universitetų, atgijo apmirusi senųjų universitetų veikla. XVI a. viduryje Tridento bažnytiniame suvažiavime buvo nutarta steigti katalikiškus universitetus. Remdamiesi šiuo nutarimu, jėzuitai pirmąjį universitetą įsteigė Ispanijoje 1546 m. (Gandijos universitetas), taip pat keletą universitetų Prancūzijoje. XVI a. viduryje atsirado pirmoji europietiška aukštoji mokykla už Europos ribų – Pietų Amerikos Limos mieste (dab. Peru) 1551 m. buvo įsteigta dvasinė akademija, 1571 m. tapusi universitetu. 1553 m. universitetas įkurtas Meksikos mieste, 1572 m. – Bogotoje (dab. Kolumbijoje), 1696 m. – Kusko mieste (dab. Peru). Šiaurės Amerikoje 1636 m. puritonai įkūrė Harvardo koledžą. [100, p. 206-207]

Kadangi naujiems universitetams, kolegijoms ir mokykloms reikėjo vadovėlių bei kitos mokslinės literatūros, to meto mokslo įstaigos neretai pačios steigdavo

savo knygų leidimo centrus arba pasirašydavo sutartis su miesto spaustuvininkais, kurie tapdavo oficialiais universitetų leidėjais.

Prancūzijoje 1215 m. įkurto Sorbonos universiteto rektorius J. Heinlinas ir bibliotekininkas G. Fišė (Fichet) XV a. nutarė organizuoti knygų leidimą ir pakvietė į talką vokiečių spaustuvininkus, kurie universiteto patalpose įrengtoje spaustuvėje 1470 m. pradėjo spausdinti abiejų iniciatorių paruoštus tekstus, daugiausia mokslinius darbus lotynų kalba arba vadovėlius studentams. [100, p. 185].

Olandijos Leideno mieste įkurtas universitetas greitai tapo pažangiausia aukštąja mokykla Europoje. Taigi susidarė palankios sąlygos organizuoti čia didelę knygų leidyklą. 1625 m. garsi Elzevyro leidykla tapo oficialiu universiteto leidybos centru. Ji leisdavo daugiausia mokslinę literatūrą ir klasikos kūrinius lotynų kalba, vadovėlius, prancūzų, hebrajų, arabų, ispanų, persų ir vokiečių kalbų gramatikas. Leidiniai turėjo paklausą ne tik pačiame Leidene, kurio universitete studijavo įvairių tautybių žmonės, bet ir visoje Europoje. Elzevyro leidykla per savo veiklos laikotarpį (XVI-XVII a.) iš viso išspausdino apie 2200 knygų ir apie 3000 universiteto studentų ir dėstytojų disertacijų. [100, p. 232-235].

Anglijoje, be privačių knygų leidėjų ir spaustuvininkų, veikė ir dviejų universitetų – Oksfordo ir Kembridžo – leidyklos. Oksfordo universiteto spaustuvė atsirado dar 1478 m., Kembridžo universitete knygos pradėtos spausdinti 1519 m. [100, p. 244]. 1880 m. Oksfordo ir Kembridžo universitetų leidyklos drauge išleido „Revised Version“ (pataisytą Biblijos versiją). Beveik tuo pačiu metu kiekviena iš universitetų leidyklų įkūrė filialus Londone (Oksfordo – 1863 m., Kembridžo – 1873 m.). 1896 m. Oksfordo universitetas įkūrė filialą Niujorke, kurio veikla buvo orientuota į Biblijos platinimą. Oksfordo leidyklos leidžiamos poezijos knygos, vadovėliai plėtė neakademinių skaitytojų ratą, anglų kalbos žodynas (Oxford English Dictionary (OED)), pradėtas leisti 1877 m. ir baigtas 1928 m., padarė didelę įtaką Oksfordo universiteto anglų kalbos ir literatūros studijoms. Kembridžo universiteto leidykla orientavosi į istorijos veikalų serijas, vėliau mokslinių žurnalų leidimą. [57, p. 354-356].

Estijoje 1630-1631 m. Talino ir Tartu miestuose buvo įkurtos gimnazijos. Tartu gimnazija 1632 m. perorganizuota į universitetą, veikusį iki 1665 m. Įkūrus gimnazijas ir universitetą, prie jų tuoj pat buvo suorganizuotos spaustuvės – 1631 m. Tartu ir 1634 m. Taline. 1631 m. gruodžio mėn. Tartu gimnazijos spaustuvėje buvo išspausdinta pirmoji Estijoje knyga. XVI-XVII a. Tartu akademijos spaustuvė, nors

ir veikusi su pertraukomis, išspausdino apie 1000 leidinių, tačiau dauguma jų yra 1-2 lapų akademinės programos ar disertacijų tezės. [100, p. 370-371].

Rytų Prūsijoje 1544 m. buvo įkurtas Karaliaučiaus universitetas. Universiteto leidiniai buvo spausdinami H. Veinreicho spaustuvėje, nors ir trūksta įrodymų, kad jis buvo universiteto spaustuvininkas. 1547 m. Karaliaučiaus universitetas sudarė sutartį su žinomu Viutenbergo spaustuvininku Hansu Liuftu (Luft) dėl jo spaustuvės filialo įkūrimo Karaliaučiuje. Spaustuvė pradėjo veikti nuo 1549 m., jai buvo suteikta privilegija spausdinti viską, ką parengdavo universitetas. [100, p. 342-343]. 1553 m. Prūsijos kunigaikštis pakvietė spaustuvininką Johaną Daubmaną. 1558 m. jo spaustuvei buvo duotas akademinės spaustuvės vardas, joje buvo leidžiama liuteronų teologinė literatūra, moksliniai veikalai. J. Daubmanas nesitenkino vien Karaliaučiaus knygų rinka ir mėgino savo knygas platinti už Prūsijos ribų. Po savininko ir jo paveldėtojų mirties spaustuvė buvo parduota atvykusiam iš Hamburgo knygynininkui Lorencui Zegebadui (Segebad). Kunigaikštis 1626 m. patvirtino senąsias privilegijas, o dar prieš tai 1624 m. ir universitetas sudarė sutartį su L. Zegebadu. Be spaustuvės, L. Zegebadas turėjo knygrišyklą ir knygyną. Po spaustuvininko mirties kunigaikštis pakvietė į Karaliaučių iš Rostoko spaustuvininką Johaną Roisnerį. Jo spaustuvei, gavusiai kunigaikščio rūmų ir akademinės spaustuvės vardą, buvo pripažinta išskirtinė teisė leisti vadovėlius, teologinę literatūrą, oficialius leidinius, laikraščius, eilėraščius, disputų medžiagą, prakalbas ir pan. [100, p. 352-355].

1.2. Universitetinė leidyba iki 1980 m.

Moderni šiuolaikinė universitetinė leidyba pirmiausia susiformavo JAV ir Anglijoje. *Amerikoje* aukštųjų mokyklų leidyklos įkurtos remiantis Oksfordo ir Kembridžo universitetų leidyklų modeliais. 1869 m. Adrew White, Kornelio universiteto (Cornell) rektorius, įsteigė universitetinę leidyklą. XIX a. pabaigoje buvo įkurti John Hopkinso ir Čikagos universitetai. Jų rektoriai skatino mokslinių darbų leidimą, o įsteigti aukštųjų mokyklų leidybos centrai tapo atsakingi už leidinių spausdinimą, publikavimą ir knygyno veiklą universitetuose. 1871 m. Harvardo universitetas įsteigė leidyklą, kuri 1892 m. tapo leidybos departamentu, bet formaliai kaip universiteto leidykla ji nebuvo įregistruota net iki 1913 m. 1893 m. Kolumbijos (Columbia) universiteto prezidentas Seth Low padėjo įkurti universitetinę leidyklą kaip atskirą įmonę. [57, p. 356].

1905 m. Charles Scribner, remdamasis Oksfordo ir Kembridžo universitetų leidyklų modeliais, padėjo įkurti leidyklą JAV Prinstono (Princeton) universitete, kuri skelbė istorijos ir kalbotyros leidinius. 1908 m. George Parmly Day Yale universitete įsteigė leidyklą, kuri leido humanitarinių mokslų ir meno leidinius. Toronto universitetas, turėjęs savo spaustuvę, pirmąją knygą išspausdino tik 1901 m., o 1930 m. leidykla buvo oficialiai paskelbta universitetine. 1960 m. ji tapo didžiausia ir aktyviausia universiteto leidykla visoje Šiaurės Amerikoje. 1925 m. W. T. Couch įkūrė Šiaurės Karolinos universiteto leidyklą, 1931 m. buvo įsteigta Luizianos (Louisianos) valstijos universiteto leidykla, leidusi JAV Pietinės valstijos istorijos leidinių seriją. Nuo 1940 m. iki 1970 m. Frank H. Wardlaw įkūrė tris universitetines leidyklas – Pietų Karolinos, Teksaso ir Teksaso A&M universitetuose.

Čikagos universiteto leidykla, vadovaujama Morris Philipson, tapo didžiausia Amerikos mokslinė leidykla, išleidžiančia daugiau kaip 300 knygų per metus. Taip pat joje buvo išleidžiama daugiausiai mokslinių žurnalų bei straipsnių vertimų iš prancūzų ir vokiečių kalbų. Harvardo universiteto leidykla, vadovaujama Arthur Rosenthal, aktyviai leido socialinių mokslų knygas. 1950 m. leidyklos direktoriumi tapęs Herbert S. Bailey pradėjo orientuotis į mokslinės literatūros leidimą. Johno Hopkinso universiteto leidykla leido humanitarinių, medicinos mokslų knygas. 1877 m. Kalifornijos aukštojoje mokykloje įsteigta leidykla nuo 1940 m. iki 1970 m. tapo viena didžiausių universitetinių leidyklų Amerikoje. Ji leido humanitarinių mokslų ir meno leidinius.

Šiandien JAV universitetinės leidyklos yra profesionalios organizacijos, galinčios išsilaikyti rinkoje. Savo knygas jos platina per platintojus, kurie dažniausiai yra sudarę sutartis su kelių universitetų leidyklomis bei organizuoja aktyvią reklaminę kompaniją, nukreiptą į bibliotekas ir mokslininkus. Iki 1930 m. pabaigos daugelis iš leidyklų užmezgė ryšius su Oksfordo ir Kembridžo universitetais tam, kad parduotų savo knygas Britanijos tautų sandraugos ir Europos šalyse. [57, p. 356-358].

XX a. pradžioje Didžiojoje Britanijoje Londono, Mančesterio ir Edinburgo universitetai įkūrė universitetines leidyklas. Tuo laikotarpiu universitetų leidyklų skaičius išaugo Airijoje, Kanadoje bei kt., Britanijos tautų sandraugos šalyse – Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, Pietų Afrikoje, Indijoje, Pakistane ir Honkonge.

Europos universitetai neskubėjo kurti universitetinės Oksforde ir Kembridže, vėliau Šiaurės Amerikoje ir angliškai kalbančiame pasaulyje naudotos leidyklų

struktūros. Tokiose valstybėse kaip Vokietija, Italija ir Olandija mokslinius darbus leido vyraujančios komercinės ar specializuotos komercinės mokslų leidyklos.

Universitetinės leidyklos paplito Europos žemyne po II-ojo pasaulinio karo. Danijos Odenso (Odense) ir Arhuso (Aarhus) universitetuose buvo įkurtos naujos leidyklos. Keletas universitetų leidyklų egzistavo Švedijoje, bet jos buvo didelių komercinių leidyklų, tokių kaip Amqvist & Wiksell, šešėlyje. Universitetų leidyklų yra Ispanijoje, garsiausios Madride, Pamplotoje, Austrijoje – Vienoje ir Insbruke. Lenkijoje yra aukštųjų mokyklų leidyklos Varšuvoje, Vroclave, Katovicuose, o Bulgarijoje – Sofijoje. Rytų Europoje kelios mokslinės akademinės leidyklos funkcionavo kaip universitetinės. Tokijo universiteto leidykla lėmė Azijos universitetų leidyklų plėtrą. Taip pat yra kitų aukštųjų mokyklų leidyklų Japonijoje, Korėjoje, Taivane, Honkonge, Malaizijoje ir Kinijoje. [57, p. 359-360].

Lotynų Amerikoje universitetų leidyklos pasekė Didžiosios Britanijos – JAV modeliu. Iki 1950 m. žemyne egzistavo tik dvi pripažintos universitetinės leidyklos – Univesidad Nacional Autonoma De Mexico Meksikoje ir Univesidad de Chile Santiago. Nuo 1950 m. iki 1979 m. buvo įkurta 16 kitų universitetinių leidyklų, daugiau nei 12 įsteigta vėliau. Daugelis jų išleidžia mažiau nei 10 knygų per metus; 18 leidyklų – nuo 11 iki 50. Trys iš šių leidyklų yra tikri gigantai: Cuban Pueblo y Education (Kuba, išleidžia apie 1000 knygų per metus; Univesidad Nacional Autonoma De Mexico (Meksika, – daugiau nei 500) ir Costa Rica Univesidad Nacional de Education a Distencia (Kosta Rika, – 200). 1980 m. Lotynų Ameriką ištikusi ekonominė krizė nesulėtino universitetų leidyklų vystymosi.

Dėl geografinės ir kultūrinės įvairovės Lotynų Amerikos universitetų leidykloms buvo sunku bendradarbiauti tarpusavyje. 1987 m. jos ėmė vienyti į asociaciją Asociacion de Editoriales Universitarias de America Latina y el Caribe. [57, p. 359-360].

Amerikos universitetinė spaudos asociacija. (Association of American University Presses (toliau AAUP). Po I-ojo pasaulinio karo, Amerikos universitetų leidėjai ėmė rengti kasmetinius bendrus susitikimus Nacionalinėje knygų leidėjų asociacijoje. 1928 m. susirinkime buvo nutarta leisti bendrą informacinį žinyną (pirmoji jį pradėjo leisti Čikagos universiteto leidykla), 1930 m. – rūpintis reklama ir leisti specialius pardavimo katalogus.

AAUP yra keturios skirtingos narių kategorijos: pilnateisiai, dukteriniai, partneriai ir tarptautiniai nariai. Pilnateisė narystė reikalauja išleisti bent 5 knygas per metus ir pateikti įrodymus, kad institucija remia mokslinės literatūros leidimo

programą. Dukteriniai nariai – mažesnės universitetinės leidyklos, kurioms keliami tie patys reikalavimai, bet jos gali išleisti mažiau leidinių per metus. Partneriai yra leidėjus atstovaujanti institucijos ir asociacijos, kurių pagrindinė nuostata turėtų būti ne pelno siekimas. Tarptautiniai nariai atstovauja universitetų mokslinių knygų leidėjų filialus, kuriuose daugiausia leidžiami leidiniai ne anglų kalba.

1982 m. AAUP narių skaičius padidėjo iki 71. Kitame dešimtmetyje atstovų skaičius dar labiau išaugo: 1993 buvo jau 111 narių (82 pilnateisiai, 13 dukteriniai, 10 partneriai ir 6 tarptautiniai nariai). [57. p. 358-359].

Tarptautinė mokslinių leidėjų asociacija. 1970 m., Tarptautinės knygos metais, leidėjai iš 13 šalių įkūrė Tarptautinę mokslinių leidėjų asociaciją (International Association of Scholarly Publishers (toliau IASP)). Shigeo Minowa, Tokijo universiteto leidyklos direktorius, tapo pirmuoju asociacijos prezidentu. IASP leido ketvirtinį naujienų žurnalą, kuris buvo platinamas visame pasaulyje. Universitetinės leidyklos ir kiti leidėjai galėjo tapti asociacijos nariais, jei išleisdavo dvi arba daugiau mokslinių knygų per metus bei bet kuriuo momentu turėjo ne mažiau kaip penkias leidimui paruoštas knygas. 1993 m. IASP priklausė 260 narių. Ši asociacija priminė labiau neformalią draugiją, lyginant jos struktūrą bei uždavinius su AAUP. [57, p. 359].

1.3. Dabartinė universitetinės leidybos situacija

1980 – 1990 m. vykęs JAV bibliotekų finansavimo dalies knygų įsigijimui mažinimas gyvybiškai paveikė universitetinę leidybą bei mokslinių monografijų pardavimą. 1969 m. vienos monografijos parduotų egzempliorių skaičius buvo 1600, o 1984 m. – tik 1000 egz. Pardavimai vis mažėjo, ir dabar universitetų leidyklos tikisi parduoti tik 500 – 600 kiekvienos monografijos egz. Mažėjantys tiražai ir kylančios kainos sumažino leidinių pirkimą. Leidėjai tapo labiau priklausomi nuo bibliotekų, kaip pagrindinės monografijų platinimo rinkos.

Knygų kainų sumažėjimas paveikė komercinius leidėjus taip pat kaip ir universitetų leidyklas. Tai privertė juos griežčiau žiūrėti į knygas, skirtas ribotai rinkos daliai. Dalykinės literatūros kūrinių tiražo sumažinimas priklauso nuo to, kad šios knygos yra parašytos mokslininkų ir dažniausiai skirtos siaurai auditorijai, tad komercinės leidyklos ėmė trauktis iš šios rinkos, taip atverdami galimybes universitetinėms leidykloms įsitraukti į ją ir lengviau platinti savo knygas. Be to

akademiniai autoriai dabar gali tikėtis geresnių redakcinių bei marketingo paslaugų, kai jų knygas leidžia universitetų leidyklos.

Universitetų leidėjai, norėdami sutaupyti, iš autorių reikalauja veikalo rankraštį pateikti įrašytą diskeliuose. Kadangi dauguma leidyklų vis dar redaguoja popieriniame variante, sutaupyti pavyksta nedaug. Vis daugiau leidyklų išleistų leidinių sąrašus skelbia internete, o galutinis jų tikslas yra išplėsti elektroninę leidybą. Technologinės inovacijos greičiausiai sumažins arba visai nutrauks mokslo leidyklų monografijų knygos pavidalu leidimą [57, p. 360-361].

Mokslinių leidyklų sėkmę lėmė knygų apie regiono fauną ir florą, taip pat informacinių, tokių kaip enciklopedijos ir knygų mokslinio pobūdžio leidimas. Universiteto leidykla turi daugiau žinių ir darbo su vietine, o ne su užsienio rinka patirties. Anksčiau minėtas Oksfordo „Anglų kalbos žodynas“ (Oxford English Dictionary) ir panašūs žodynai tebėra pagrindinis pajamų šaltinis Oksfordo universiteto leidyklai. 1930 m. Kolumbijos universitete įsteigtas specialus žodžių departamentas, leidžiantis „Kolumbijos enciklopediją“ (Columbia Encyclopedia), kuri buvo papildyta ir perleista pakartotinai. 1940 m. Čikagos universiteto leidykla išleido „Amerikos istorijos žodyną“ (Dictionary of American English on Historical Principles). Šiaurės Karolinos universiteto leidykla sulaukė sėkmės leisdama „Pietų kultūros enciklopediją“ (Encyclopedia of Southern Culture). Universiteto leidyklos daugiausia orientavosi į mokslinių žinių skelbimą, taip pat jos leido ir grožinę literatūrą, pav., Yale universiteto leidyklos leistos Yale jaunųjų poetų kūrinų serijos sėkmingai gyvuoja ir šiandien. Poezijos serijas sukūrė Veislėjaus (Wesleyan) ir Pitsburgo (Pittsburg) universitetai. Grožinės literatūros kūrinius leidžia ir Ilinojaus (Illinois), Missuri, Čikagos universitetai. Didesnė JAV universitetinių leidėjų dalis stengiasi užimti Azijos rinkas, ypač Japonijos, Korėjos, ir Kinijos, dalyvauja tarptautinėse mugėse Frankfurte, Londone, Jeruzalėje ir kituose miestuose bei siekia parduoti savo knygų vertimo teises [57, p. 362].

Paskutiniaisiais dešimtmečiais universitetų leidyklos padidino knygų minkštais viršeliais leidimą tam, kad jų kaina priviliotų ir bibliotekas, ir mokslo žmones. Universiteto leidyklos visada leisdavo knygas skirtas studentams. Tai joms garantuodavo didesnę finansinę stabilumą, nes tokios knygos parduodamos besimokantiems kiekvienais metais.

Šiandieninėje leidybos rinkoje universitetų leidyklos ieško kelių sėkmingai konkuruoti. Sudėtinga finansinė kainų vadyba tapo lemiamu veiksniumi, kartu su naujų finansinių šaltinių paieška už universiteto ribų. Sudėtingesnis ir efektyvesnis tapo

marketingas. Knygynams svarbūs ne tik tiesioginiai pardavimai, bet ir pagrindiniai keliai, kaip pasiekti skaitytoją. Reikalavimai universitetų leidykloms liko griežti, ypač leidžiant monografijas, bet jos išplėtė pasiūlą ir įgavo daug patirties, todėl dabar gali profesionaliau leisti knygas [57, p. 362].

Spaudos atradimas Vakarų Europoje ir greitas jos paplitimas po visą žemyną, davė pradžią universitetinei knygų leidybai. Pirmųjų įsteigtų universitetų pedagogai jautė poreikį skleisti religines tezes, mokslines teorijas, todėl tuo pačiu metu buvo įkuriamos ir universitetinės spaustuvės tokio pobūdžio knygoms leisti. Kai kurie universitetai iš pradžių neįkurdami savo leidybinius centrus pasirašydavo sutartis su tuose miestuose veikiančiomis spaustuvėmis, taip suteikdami joms akademinės leidybos teises. Reformacijos laikotarpiu padidėjo įsteigiamų aukštųjų mokyklų skaičius, pagyvėjo jų leidybinė veikla. Augo išleidžiamų knygų skaičius, keitėsi jų tematika.

Šiandieninė universitetinė leidyba turi galias istorines ištakas, įgavusi praktinės patirties sėkmingai plečia savo veiklą ir siekia numatytų tikslų. Mokslinės literatūros leidėjai įkuria asociacijas, įdiegia savo veikloje technologines naujoves. Šiuo metu pasaulyje manoma, kad universitetas be leidyklos – ne universitetas, o išleisti leidinį jų leidykloje yra prestižas.

2. UNIVERSITETINĖS LEIDYBOS RAIDA 1991 – 2003 M.

2.1. Universitetinė leidyba Lietuvoje

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK) XVI a. pabaigoje susidarė palankios politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo aplinkybės spaudai atsirasti ir plėstis. 1570 m. liepos 17 d. buvo įsteigta Vilniaus jėzuitų kolegija, kuri 1579 m. buvo perorganizuota į aukštąją mokyklą – akademiją. [100, p. 376]. Jėzuitams ir įkurtai Vilniaus kolegijai reikėjo spaustuvės. Ją įsteigti padėjo Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis. Radvilų spaustuvę jis atidavė jėzuitams, kad ji aptarnautų jų kolegiją bei platintų katalikiškas knygas. [100, p. 415]. Iš pradžių spaustuvė buvo išlaikoma steigėjo lėšomis, nuo 1586 m. galutinai perduota akademijos nuosavybėn. Pirmaisiais spaustuvės veiklos metais knygų spausdinimo organizatoriumi ir specialistu buvo Danielius Lenčickis (dirbo spaustuvėje 1576-1578 m.), 1579-1580 m. jį pakeičia spaustuvininkas Jonas Slenckis. [100, p. 416] Po to vėl kurį laiką spaustuvėje dirbo D. Lenčickis (1579-1580), 1581-1582 jį pakeitė Martynas iš Kazimiero. 1592 m. vėl grįžta D. Lenčickis ir spaustuvės veikla pagerėja [100, p. 417].

XVI a. Vilniaus akademijos spaustuvė išleisdavo vidutiniškai 5-7 leidinius per metus, o 1590-1591 metais leidybinė veikla iš vis apmiršta. XVII a. pradžioje spaustuvės situacija vis dar buvo sunki, tuo metu išleista mažai knygų arba iš vis nepasirodydavo publikacijų. Nuo antro dešimtmečio spaustuvės darbas suaktyvėja ir kartais pasirodo daugiau kaip 15-20 leidinių per metus. XVIII a. pradžioje vidutiniškai spausdinama po 5-48, o nuo 1736 m. visą laiką pasirodydavo nuo 14 iki 53 leidinių. [66, p. 175-179].

Iš pradžių, kol spaustuvė dar nebuvo pajėgi, jėzuitams kartais tekdavo kreiptis į kitas Vilniaus spaustuves. Tada akademija būdavo tarsi leidykla: ji suredaguodavo rankraštį, paruošdavo jį leidimui, o spausdindavo pagal sutartį kitose Vilniaus spaustuvėse – Lenčickio arba Karcanų. [100, p. 422]. Vilniaus jėzuitų spaustuvei buvo suteiktos privilegijos, kurios įteisino spaustuvės veiklą ir griežtai uždraudė kitoms spaustuvėms perspausdinti akademijos leidinius. Vėliau buvo leista spaustuvėje spausdinti knygas pašaliečiams, bet tik katalikams, kurie turėjo atlyginti

už suteiktą paslaugą [100, p. 420]. Akademijos spaustuvės leidiniai sudarė apie 66% visų XVI-XVII a. Vilniuje išleistų knygų. [100, p. 423].

Vilniaus akademijos spaustuvė leido religinę ir pasaulietinę literatūrą. Pasirodydavo daug knygų apie šventųjų gyvenimą, oficialių bažnyčios institucijų dokumentų, katalikų apeigynų, nemažai spausdindavo grožinės literatūros, taip pat laikraščius, kalendorius. Būdama aukštosios mokyklos įstaiga, akademijos spaustuvė leido vadovėlius, disertacijų tezes, klasikų veikalus ir savo mokslininkų kūrinius. [100, p. 426].

Knygų platinimas akademijos vadovybei kėlė rimtų rūpesčių. Iš pradžių galvota knygas velti dalyti, vėliau tos minties atsisakyta ir jos pradėtos pardavinėti per knygynus. Toks platinimas nieko gero nedavė, nes spaustuvė XVII a. įsteigė savo knygyną, kur buvo pardavinėjami tiek jos, tiek iš kitur gauti leidiniai. Jau tada buvo naudojami parduodamų knygų katalogai. Norėdama išreklamuoti savo knygyną, spaustuvė išleido katalogą: „Catalogus librorum in Typographia S. R. M. Academ: Viln: S. J. Prostantium ab anno 1765“, į kurį buvo įtraukti ne tik akademijos leidiniai, bet ir kitos knygos, kuriomis prekiauta. [66, p. 41-42].

Po 1794 metų sukilimo bei Lietuvos prijungimo prie Rusijos, spaustuvė buvo Vyriausiosios mokyklos materialinė bazė. 1803 metais reorganizavus Vyriausiąją mokyklą į universitetą, spaustuvei iškilo nauji uždaviniai. Tuo tarpu ji buvo nepajėgi juos įgyvendinti – trūko ne tik įrengimų bei spausdinimo priemonių, bet ir specialistų. Ieškodama išėities, universiteto vadovybė 1804 m. spalio 11 d., sudarė sutartį su buvusiu pijarų spaustuvės prefektu Rapolu Danilavičiumi. Spaustuvininku buvo priimtas Juozas Zavadskis. Spaustuvė buvo apleista ir jai reikėjo remonto. 1805 m. balandžio 20 d. universitetui pasirašius sutartį su Vlodeku dėl laikraščių spausdinimo, R. Danilavičius, tai laikydamas savo teisių pažeidimu, 1805 m. liepos 24 d. spaustuvės administratoriaus pareigų atsisakė. Rugsjūčio 24 d. spaustuvė parduodama J. Zavadskiui už 3000 rublių, leidžiant šią sumą išmokėti per 10 metų ir tam laikui jam suteikiant universiteto spaustuvininko teises. [66, p. 158-159]. Vilniaus universitetas knygas spausdino taip pat ir kitose miesto spaustuvėse – N. Gliuksbergo ir Z. Nochimovičiaus [56, p. 147]. Uždarius Vilniaus aukštąją mokyklą, universitetinė leidybinė veikla buvo nutraukta.

Naujas universitetinės leidybos etapas XX a. pradžioje, kai Lietuvoje pradėtos steigti aukštosios mokyklos. 1922 m. vasario 16 d. atidaromas Lietuvos valstybinis universitetas Kaune, kuris 1930 m. birželio 17 d. pavadinamas Vytauto Didžiojo universitetu vardu. Vėliau Lietuvoje ėmė veikti ir kelios kitos aukštosios mokyklos:

1924 m. – Žemės ūkio akademija, 1936 m. – Veterinarijos akademija, 1933 m. Kauno muzikos mokyklos bazėje buvo įsteigta Kauno konservatorija, 1934-1938 m. Kaune veikė dvimečiai Aukštieji kūno kultūros kursai. [94, p. 228].

Lietuvoje įsteigtos aukštosios mokyklos, norėdamos aprūpinti studentus mokamąja literatūra, vadovėliais, kita medžiaga bei viešinti mokslininkų ir dėstytojų darbus, įkurdavo leidybos skyrius. Ypač aktyviai knygas leido Kauno Vytauto Didžiojo universitetas. Jame prie Humanitarinių mokslų draugijos literatūros skyriaus 1926 m. buvo įkurta „Universito“ leidykla. Savo profilio literatūrą leido kai kurie Kauno universiteto fakultetai. [82, p. 35]. Tuo metu Kaune veikusi aukštesnioji technikos mokykla taip pat intensyviai leido įvairios techninės tematikos vadovėlius, mokamąją literatūrą ir kitas knygas. Aukštųjų mokyklų spaudos produkcija – vadovėliai, profesorių parengti tęstiniai mokslo darbai, monografijos. [106, p. 7].

Sovietiniais laikais veikė tik keletas didesnių valstybinių leidyklų, kurios išleisdavo visas to meto knygas. Didelę dalį mokslinės literatūros aukštosioms mokykloms leido specializuotos leidyklos kaip „Mokslas“, „Mintis“. Leidybos teises turėjo tuo metu veikusios valstybinės aukštosios mokyklos. Jos iš esmės leido vadovėlius, mokymo priemones, atspindinčias jų tematiką.

2.2. Leidybos ir švietimo sistemos pokyčiai po 1990 m.

Nepriklausomoje Lietuvoje pasikeitusi politinė bei ekonominė padėtis lėmė visą šalies ūkį, taip pat ir švietimo bei leidybos sistemas. Augo valstybinių ir nevalstybinių vidurinių, aukštesniųjų mokyklų, universitetų ir kitų mokymo įstaigų skaičius. 1991 m. Lietuvoje veikė 13 valstybinių aukštųjų mokyklų. Vėliau buvo įsteigti dar du universitetai ir nuo 1995 metų jaunimas galėjo studijuoti 15 valstybinių universitetų. 1991 – 1995 m. šalyje susiklosčius sudėtingai ekonominei situacijai studentų skaičius nuolat mažėjo. 1992 m. studentų skaičius sumažėjo apie 9%, o 1993 m. – apie 10% (1991 m. – 67, 1992 – 61, 1993 m. - 55 tūkst. studentų). Iki 1995 m. besimokančiųjų universitetuose mažėjo po 4%. Nuo 1996 m. studentų skaičius aukštosiose mokyklose pradeda augti, iki XXI a. jis didėjo apie 11-14%, o nuo 2000 m. dar daugiau. 2002 m. studentų skaičius palyginus su 2001 m. padidėja ketvirtadaliu. (2001 m. – 115, 2002 m. – 144 tūkst. studentų). Vėlesniais metais besimokančiųjų skaičius auga, bet ne tiek daug, kaip 2002 m. [žr. 2 priedą].

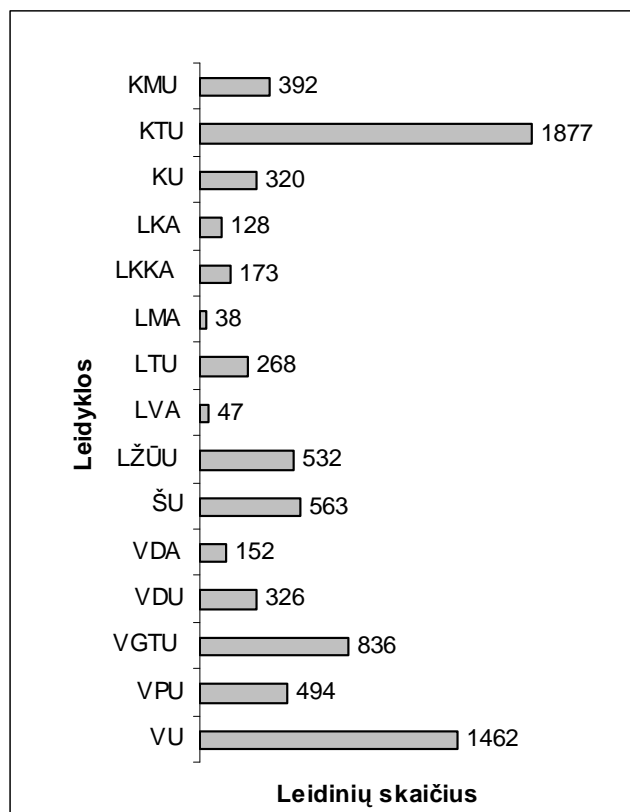
Šie rodikliai iš dalies įtakojo lemti ir universitetų leidyklų veiklą, kadangi pagrindinis jų tikslas yra leisti dėstytojų parengtą mokamąją literatūrą studentams.

Tiriant universitetų leidybos produktyvumo kaitą, pastebima, kad ji priklauso ne tik nuo studentų skaičiaus svyravimo, bet ir nuo visą Lietuvos leidybą įtakančių valstybėje susiklosčiusių aplinkybių.

Nagrinėjant statistinę medžiagą, bandyta aprėpti universitetų knygų leidybą Nepriklausomoje Lietuvoje 1991-2003 metais, išanalizuoti aukštųjų mokyklų leidžiamų publikacijų skaičiaus kaitą per apibrėžtą laikotarpį bei nustatyti universitetinės leidybos lyderius Lietuvoje. Sudarytoje diagramoje pateikti duomenys rodo, kiek iš viso kiekviena aukštosios mokyklos leidykla išleido knygų ir brošiūrų per 1991-2003 metus (žr. 1 lentelę).

Iš penkiolikos universitetų per nagrinėjamą laikotarpį daugiausia leidinių išleido KTU „Technologija“ (1877 knygos) ir VU (1462) leidyklos. Nemažą leidinių skaičių publikavo VGTU „Technika“ (836), ŠU (563), LŽŪU (532), VPU (494), KMU (392), VDU (326), KU (320) leidyklos. Mažiausiai knygų išleido LMA (38), LVA (47). Pagal išleistų knygų skaičių universitetinės leidybos lyderiais yra KTU, VU, VGTU, ŠU, LŽŪU leidyklos.

1 lentelė. Bendras universitetų leidyklų leidinių skaičius 1991-2003 m.

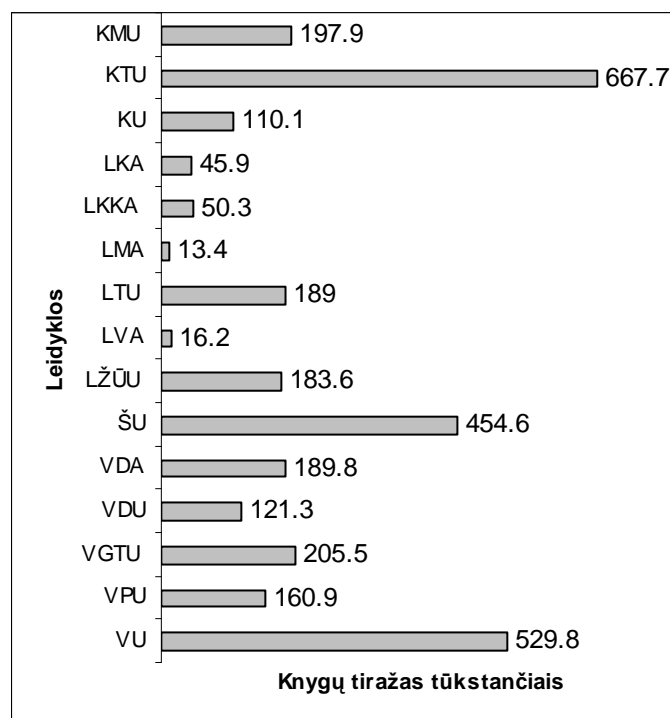

Kadangi universitetų leidyklos ruošia bei leidžia knygas daugiausia mokymosi tikslams ir skirtas savo studentams, todėl ir leidinių skaičius priklauso nuo šių rodyklių. Leidinių, kaip ir jų egzempliorių kiekį, taip pat lemia aukštosiose mokyklose besimokančių studentų skaičius, įvairesnė dėstomų specialybių pasiūla. Diagramoje (žr. 2 lentelę) yra pateiktas kiekvienos aukštosios mokyklos bendras publikacijų tiražas per 1991-2003 metus (knygų tiražas nurodytas tūkstančiais).

Iš visų aptartų mokymo įstaigų leidyklų didžiausiu knygų tiražu išsiskyrė KTU „Technologija“, VU ir ŠU leidyklos, išleidusios nuo 450 iki 670 tūkst. Nemažas leidinių tiražas yra VGTU „Technika“, KMU, VDA, LTU, LŽŪU leidyklų, nuo 180 iki 210 tūkst. Mažiausiu tiražu leido LMA (13,4 tūkst.) ir LVA (16,2 tūkst.). Pagal leidinių tiražą lyderystės pozicijas užima KTU, VU, ŠU, VGTU, KMU leidyklos.

Išnagrinėti statistiniai duomenys leidžia nustatyti produktyviausias universitetų leidyklas. Gausiausiai knygų ir brošiūrų išleidžia bei didžiausiais tiražais pasižymi KTU „Technologijos“ ir VU leidyklos. Trečią ir ketvirtą vietas dalijasi VGTU „Technikos“ ir ŠU leidyklos. Pagal leidinių skaičių pirmauja VGTU „Technikos“ leidykla, bet pagal jų tiražą trečią vietą užleidžia ŠU leidyklai. LŽŪU leidykla, įeinanti į universitetų leidyklų lyderių penketuką pagal publikuojamų knygų kiekį, išleidžia leidinius gana mažu tiražu. Mažiausiai knygų yra išleidžiama LMA ir LVA leidyklose.

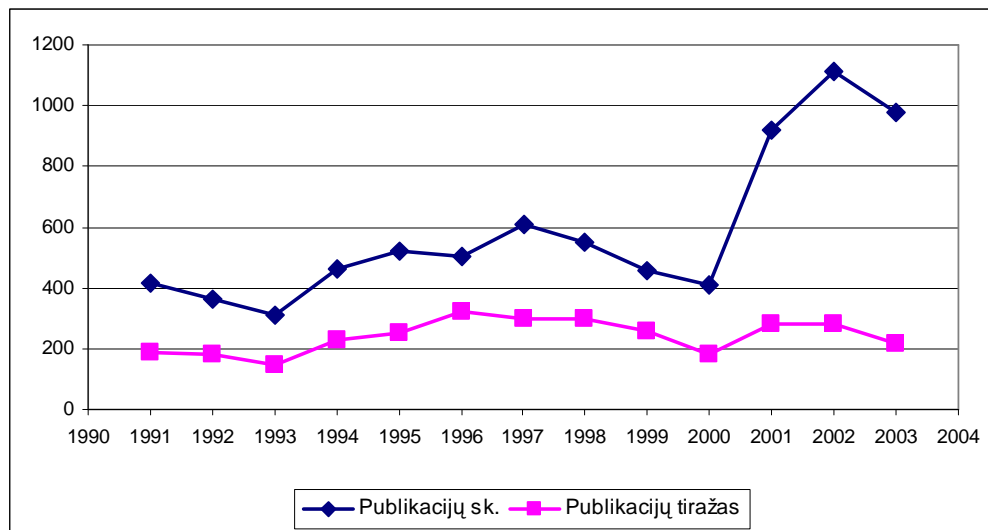
2 lentelė. *Universitetų leidyklų knygų tiražo skaičius 1991-2003 m.*

Kitame sudarytame grafike (žr. 3 lentelę) kreivės parodo bendrą universitetų leidyklų išleistų publikacijų skaičių ir leidinių tiražą bei šių rodiklių kaitą tam tikrais metais. Nuo 1991 iki 1993 m. matomas universitetų leidinių ir jų tiražo mažėjimas, bet nuo 1993 m. šie skaičiai pamažu didėja. 1996 m. publikacijų skaičių kreivė smunka žemyn, o leidinių tiražo – pakyla. 1997 m. knygų ir brošiūrų leidimas kiek padidėja, bet po to iki 2000 m. vis mažėja, kaip ir leidinių tiražas. Įžengus į XXI a. publikacijų skaičiaus kreivė staigiai pakyla ir knygų bei brošiūrų kiekis auga, bet leidinių tiražas tik nežymiai padidėja. 2002 m. knygų ir brošiūrų išėjo 21% daugiau negu 2001 m., o tiražas likęs beveik nepakitęs (2001 m. – 283,4 tūkst., 2002 m. – 283,6 tūkst.).

Leidyba yra priklausoma nuo šalies ekonominės ir finansinės būklės, besikeičiančių visuomenės poreikių bei nuo pirkimo galios. XX a. paskutiniame dešimtmečio pradžioje sudėtinga šalies situacija lėmė knygų ir brošiūrų skaičiaus bei jų tiražo mažėjimą. Vėliau leidėjai buvo priversti mažinti tiražą ir leisti daugiau knygų. Tai matome sudarytoje diagramoje 1997 m., kai knygų skaičius palyginus su 1996 m. padidėjo 17%, o tiražas dar labiau sumažėjo. Ryškesnis toks pokytis įvyko nuo 2001 metų. 2003 m. vėl pastebimas abiejų rodiklių mažėjimas. Tais metais knygų buvo išleista 12% mažiau nei 2002 m, o tiražas sumažėjo net 24%.

3 lentelė. *Universitetų leidyklų bendras publikacijų skaičius ir tiražas 1991-2003 m.*

Metai	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991
Leidinių sk.	977	1114	918	407	456	550	608	504	521	465	311	363	414
Leidinių tiražas (tūkst.)	214.9	283.6	283.4	182.1	258.3	301.3	295.8	323.9	254	226.9	144.4	181.3	186.1

2002 metais statistikos duomenimis tarp Lietuvos leidėjų pagal leidžiamų knygų kiekį lyderės buvo „Šviesa“, KTU „Technologija“, VU leidykla, „Alma littera“. Į produktyviausių leidyklų dešimtuką įėjo ir kitų aukštųjų mokyklų leidyklos, kaip KMU, VDU, VPU, KU, ŠU. 2003 metų statistikos duomenimis palyginus su kitomis Lietuvos leidyklomis aukštosios mokyklos publikuoja daug leidinių, bet mažais tiražais (vidutinis vienos knygos tiražas tik 190 egz.). Lietuvoje leidėjų lyderės yra „Šviesa“ ir „Alma littera“ leidyklos. Po jų pirmaujančių vietą užima didžiųjų universitetų leidyklos, t. y. KTU „Technologija“, VU, VGTU „Technika“, VDU, KMU, ŠU, KU.

Išnagrinėjus aukštųjų mokyklų leidyklų veiklą per Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį nuo 1991 iki 2003 metų, remiantis statistiniais duomenimis, galima teigti, kad universitetų leidyba kiekvienais metais vis labiau klesti bei jos produkcija sudaro nemažą dalį šalies leidybos. Lietuvos universitetų leidyklų nuo 1991 iki 1997 m. išleidžiamų knygų ir brošiūrų skaičius sudarė apie 15-16% visų valstybės leidėjų publikacijų kiekį. Nuo 1998 iki 2000 m. aukštosios mokyklos išleisdavo mažiau leidinių, nes sudarė apie 11-13% visos spaudos produkcijos. Nuo 2001 m. Lietuvos universitetų leidyklos žymiai daugiau leidžia knygas, nes jų išleisti leidiniai sudaro apie 21-23% bendro viso leidinių skaičiaus (žr. 2 priedą). Didėjantis knygų kiekis gali priklausyti dėl tokių priežasčių, kaip augantis studentų skaičius, naujos informacijos poreikis, dėstomų universitetuose specialybių padaugėjimas bei leidėjai tokiu būdu tikisi vienų knygų nuostolius padengti kitomis.

Palyginus visos valstybės ir universitetų leidyklų produkcijos kaitą, pastebimi bendri nuosmukio bei pakylimo etapai. Iki 1993 metų išleidžiamų įvairių pavadinimų knygų skaičius smunka, kitais metais jis pamažu didėja. XX ir XXI a. sandūroje įvyksta dar vienas krizės etapas leidyboje. Kaip ir šalies leidyklų, taip ir aukštųjų mokyklų produkcija sumažėjo apie 10%. Nuo 2001 iki 2002 metų knygų pavadinimų kiekis didėja, bet 2003 m. kreivės vėl smunka žemyn (žr. 2 priedą).

Pažvelgus atskirai į kiekvienos Lietuvos universitetų leidyklų veiklą 1991 – 2003 metais, pastebimi dėl įvairių priežasčių jų klestėjimo, keitimosi bei sąstingio etapai. Daugeliui jų knygų leidybos suklestėjimas įvyko nuo 2001 m. Per 2001 – 2003 m. laikotarpį aukštųjų mokyklų leidyklos, išskyrus LKA ir LŽŪU leidyklas, pasiekė savo veiklos rezultatų rekordą ir išleido daugiausia įvairių pavadinimų knygų per metus. Bet 2003 m. išryškėja nuosmukio laikotarpis, nes didesnė universitetų leidyklų dalis, palyginus su praėjusiais metais išleido mažiau knygų.

Sparčiai besikeičiantis Lietuvos politinis, ekonominis ir kultūrinis gyvenimas daro didelį poveikį leidybai. Per pastarąjį dešimtmetį kiti Lietuvos leidėjai leidinių skaičių padvigubino, o tiražą kelis kartus sumažino, taip analogiškai veikia ir aukštųjų mokyklų įstaigų leidyklos.

2.3. Lietuvos aukštųjų mokyklų leidyklos

Lietuvos universitetų leidėjai pagal leidžiamą publikacijų skaičių yra salyginai suskirstyti į tris dalis: didieji aukštųjų mokyklų leidėjai, kurie per metus išleidžia daugiau negu 100 pavadinimų knygų, vidutiniai, kurių metinė produkcija neviršija pirmaujančiųjų leidyklų leidinių skaičiaus, ir mažieji leidėjai, kurių publikacijų skaičius siekia vos 30 ir mažiau knygų pavadinimų per metus.

2.3.1. Didieji

Iš visų Lietuvos universitetų leidėjų didžiausi ir publikuojantys daugiau nei 100 knygų pavadinimų per metus yra KTU „Technologija“, VU ir VGTU „Technika“ leidyklos. Pagal leidinių kiekį lydere yra KTU „Technologija“ leidykla, kuri pastaraisiais metais išleidžia virš 200 knygų. Antrąją vietą užima VU leidykla pasiekianti virš pusantro, kartais net iki dviejų šimtų leidinių per metus. Prie didžiųjų leidėjų yra priskiriama ir VGTU „Technika“ leidykla, kuri paskutiniu metu laiku leidžia daugiau negu 100 knygų pavadinimų per metus.

Kauno technologijos universiteto leidykla „Technologija“

Kauno technologijos universitetas išaugo iš 1920 m. įsteigtų Aukštųjų kursų, kurie 1922 m. vasario 16 d. buvo pertvarkyti į Lietuvos universitetą, 1930 m. pavadintą Vytauto Didžiojo universitetu, 1940 m. – Kauno

1 pav. KTU l-klos ženklas [44]

universitetu, o 1944 m. – Kauno valstybinio Vytauto Didžiojo universitetu. 1950 m. Universiteto techniškujų fakultetų pagrindu įkurtas Kauno politechnikos institutas, kuris 1990 m. spalio 31 d. tapo Kauno technologijos universitetu. Pagal Kauno technologijos universiteto statutą, aukštojoje mokykloje sudaromos sąlygos rengti vadovėlius, monografijas, skelbti ir diegti mokslinių tyrimų rezultatus, apsaugoti intelektinę nuosavybę [23].

1963 m. KTU buvo įkurta leidybinė grupė, kuri 1972 m. peraugo į Redagavimo ir leidybos skyrių [64, p. 190]. Jos pagrindinė darbo sritis – mokamosios ir studijų literatūros leidimas. Kiekvienais metais leidykla paruošė bei leido vis daugiau leidinių – periodinių, bendrųjų vadovėlių ir vadovėlių studentams, monografijų, žodynų, žinynų, mokslo darbų, konferencijų pranešimų medžiagos, mokomųjų knygų, informacinių leidinių ir kt.

„Technologijos“ leidykla publikuoja tokius periodinius leidinius: informacinį biuletinį „KTU kronika“, universiteto laikraštį „Studijų aidai“, kuris yra leidžiamas nuo 1950 m. kovo 31 d., ir tarptautinių ryšių skyriaus leidinį „Info-biuletėnis“. Svarų mokslininkų indėlį į šalies mokslo plėtotę rodo didelis „Technologijos“ leidyklos leidžiamų mokslo žurnalų skaičius: „Aplinkos tyrimai, inžinerija, vadyba“, „Cheminė technologija“, „Elektronika ir elektrotechnika“, „Informacinės technologijos ir valdymas“ (anglų kalba), „Matavimai“, „Mechanika“, „Medžiagotyra“, „Socialiniai mokslai“, „Ultragarsas“ (anglų kalba). „Humanistica“ (leidžiamas nuo 1998 metų), „Kalbų studijos / Studies about languages“. Visi mokslo žurnalai leidžiami A4 formato, sudėtingo dviejų skilčių maketo, ne mažiau kaip po keturis numerius per metus. Žurnalams medžiagą teikia visų Lietuvos mokslo ir studijų institucijų mokslininkai, daugėja užsienio autorių. Straipsniai žurnaluose publikuojami lietuvių arba anglų kalbomis. Leidžiamos ir naujos mokslo leidinių grupės – periodiniai informaciniai leidiniai („Moksliniai tyrimai: ataskaita“, „Research Directory“), jubiliejiniai katedrų veiklos katalogai ir kt. [63] Kai kurių periodikos numerių arba mokslinių žurnalų straipsniai yra skelbiami internetiniame KTU puslapyje [23].

2000 m. sausio 5 d. dėl „Technologijos“ leidyklos kolektyvo intensyvaus darbo buvo atidarytas KTU leidyklos knygynas Humanitarinio fakulteto (KTU V rūmai) pirmajame aukšte. Iki knygyno atidarymo, leidyklos knygos buvo platinamos per miesto knygynus. Tokiu būdu leidiniai į rinką patekdavo per ilgesnį laiką, o knygynams uždėjus antkainius, knygos dar labiau pabrangdavo. Vėliau buvo įkurti dar du knygynai KTU fakultetuose. Juose buvo parduodami tik KTU leidyklos leidiniai, jie platinami už savikainą, o vadovėlius, kuriuos finansavo Aukštojo mokslo ir švietimo ministerija, studentai, dėstytojai ir darbuotojai galėjo įsigyti trečdaliu pigiau, nei kituose knygynuose [2, p. 3]. „Technologijos“ leidyklos leidiniai Respublikoje yra platinamos per partnerį UAB „Knygininkas“, kuris leidinius taip pat reklamuoja savo internetiniame puslapyje.

KTU leidykla, turėdama savo spaustuve, 2002 m. įsigijo laminavimo įrenginį „Foliant 520 T“, leidžiantį kokybiškai laminuoti elektroninės leidybos būdu gaminamus viršelius ir kitus gaminius, ir skaitmeninį spaudos aparatą „Risograf RP 3700 A3“, kuriuo galima operatyviai atlikti skaitmeninės spaudos darbus [35, p. 73]. „Technologijos“ leidykla paspartino knygų spausdinimą, kai 2003 metais įsigijo spausdinimo sistemą „Xerox DT 65“ (2002 metais įdiegtą į knygų gamybą Lietuvoje), leidžiančią plėtoti elektroninę leidybą [23]. Todėl leidykla savo sandėliuose gali laikyti tik po kelis mokomosios literatūros egzempliorius, nepaisydama studentų skaičiaus didėjimo bei nesibaimindama dėl knygų trūkumo. Leidykloje naudojama skaitmeninė technika paspartino knygų spausdinimą. Knygynuose užsakytą leidinį galima atsiimti jau kitą dieną [2, p. 3]. 80% produkcijos spausdinama leidyklos spaustuveje. Toks naujas greito spausdinimo būdas leido leidyklai negaminti knygų „į sandėlį“ ir neiekvoti milžiniškų pinigų sumų.

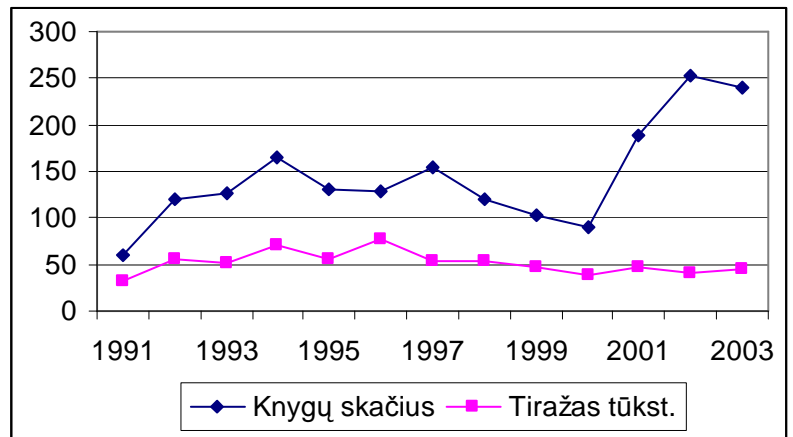
KTU „Technologijos“ leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 4 lentelę) pirmąją pagal leidžiamų knygų skaičių. Mažiausiai išleido 1991 m. – 60 ir 2000 m. – 89. Kasmet pasirodydavo daugiau nei 100 pavadinimų knygų. 2002 m. leidykla pasiekė rekordą ir išleido 252 knygų, bet 2003 m. leidinių skaičius sumažėjo iki 239. Leidinių tiražas per aptariamąjį laikotarpį keitėsi tolygiai. Vidutiniškai vienai knygai tekdavo apie 300-600 egz. Nuo 2002 metų tiražas smuko, ir leidiniai spausdinami apie 200 egz. tiražu. Ryškių permainų leidyboje pastebima XXI a. pradžioje, kai daugiau leidžiama įvairių pavadinimų knygų per metus, o jų tiražas yra mažinamas.

Savo produkcija KTU leidykla reklamuoja dalyvaudama Vilniaus knygų mugėse, tarptautiniuose leidybiniuose projektuose bei spausdintuose kataloguose. Leidyklos išleistų knygų kataloguose yra pateikta informacija apie leidinį, jo viršelio kopija, trumpa anotacija bei kaina. Knygos suklasifikuotos pagal temas: humanitariniai, socialiniai, fiziniai, technologijos mokslai, žodynai.

Leidyklos dalyvavimas mugėse parodo, kad jos išleistais leidiniais domisi ir kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų studentai bei dėstytojai. KTU „Technologijos“ leidykla neretai padeda ir konsultuoja leidybos klausimais kitas aukštąsias mokyklas ir organizacijas, tarp jų Šiaulių ir Žemės ūkio universitetų leidyklas.

4 lentelė. KTU „Technologija“ leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	60	32.1
1992	120	55
1993	126	51.3
1994	165	70
1995	131	55.3
1996	128	76.8
1997	155	52.7
1998	121	54.3
1999	103	47.3
2000	89	39.4
2001	188	47.5
2002	252	40.5
2003	239	45.5

Vilniaus universiteto leidykla

Vilniaus universitetas – viena seniausių ir žymiausių Rytų Europos aukštųjų mokyklų. Per daugiau nei 400 metų Vilniaus universitetas išgyveno kilimą, smukimą, atgijimą ir uždarymą. Universiteto istorija labai turtinga ir prieštaringa, neatsiejama nuo Lietuvos valstybės istorijos. 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, patvirtintas Universiteto statusas [93].

2 pav. VU 1-klos ženklas [44]

Ilgus metus sėkmingai dirbanti Vilniaus universiteto leidykla-spaustuvė ruošia ir leidžia mokslo darbus, vadovėlius, mokomuosius bei kitus leidinius. 1997 m. liepos pirmą dieną leidykla-spaustuvė, buvusi aukštosios mokyklos padalinis, tapo uždara akcine bendrove (UAB). Anot tais metais leidyklai vadovavusio direktoriaus Ramūno Strumskio, leidyklai pakeitus statusą, tikėtasi jos teikiamų paslaugų patobulėjimo, kad jos taps kokybiškesnės, operatyvesnės bei profesionalesnės. Taip pat tikėtasi, kad leidyklai sėkmingai konkuruoti rinkoje leis ne tik teikiamos profesionalesnės paslaugos, bet ir mažesnės kainos. Tuo metu VU leidyklos vizija buvo tapti geriausia mokslo ir švietimo literatūros srityje, modernizuoti darbus, leisti elektronines knygas, interaktyvius leidinius [76, p. 8]. Bet ši vizija nepasiteisino, todėl 2003 metų pabaigoje VU leidyklos statusas pakeičiamas, ji tampa viešąja įstaiga (VĮ). Tikimasi, kad tai leis dar labiau paspartinti bei pagerinti jos veiklą. Pagal VU 2003 metų veiklos ataskaitą leidykla per tuos metus išleido apie 1200 autorinių lankų. Ji publikavo prestižinius

periodinius mokslo darbus, vadovėlius, monografijas, mokslo ir studijų priemonės ir kitus leidinius. Visus užsakymus leidykla gauna viešųjų konkursų tvarka, konkuruodama su kitomis leidyklomis ir spaustuovėmis. VU leidykla išlieka pagrindinis Vilniaus universiteto mokslinių leidinių leidėjas. Vykdydama aukštosios mokyklos užsakymus, 2004 m. leidykla išleido 1300 autorinių lankų. Iš dalies knygų leidyba finansuojama iš valstybės biudžeto, fakultetų lėšų, VU leidyklos fondo, Švietimo ir mokslo, Kultūros, Sveikatos apsaugos ir kitų ministerijų, Lietuvių kalbos komisijos ir kitų fondų [96, p. 45].

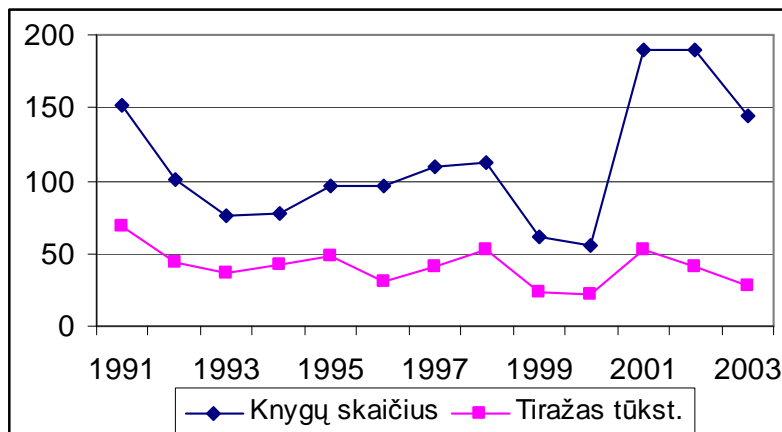
VU leidykla leidžia periodinius leidinius: „VU informacinį biuletinį“, mokslo darbus „Ekonomika“, „Knygotyra“, „Informacijos mokslai“, „Mokslotyra“, „Literatūra“, „Teisė“, „Politologija“, „Problemos“, „Lietuvos istorijos studijos“, „Psichologija“, „Baltistica“, „Acta pedagogica Vilnensia“, „Vilnius University scientific report“ ir kitus, taip pat universiteto laikraštį „Universitas Vilnensis“. Šiuo metu VU leidykla-spaustuovė savo internetinėje svetainėje pateikia išvadintų leidinių straipsnių sąrašus bei trumpas jų anotacijas.

VU leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika, (žr. 5 lentelę), antroji pagal leidžiamų knygų pavadinimų skaičių tarp universitetų. 1991 m. išleido 152 pavadinimų knygų, kitais metais skaičius pamažu smuko. Mažiausiai knygų išleido 2000 m. – 56 ir 1999 m. – 61. Daugiausia 2001 m. ir 2002 m. – po 190 pavadinimų knygų. Bet 2003 m. leidinių skaičius vėl sumažėjo iki 145. Publikacijų tiražas per aptariamąjį laikotarpį keičiasi tolygiai pavadinimų knygų skaičiui. Vidutiniškai viena knyga leidžiama 400-600 egz. tiražu. Ryškiausi tiražo pokyčiai įvyko 1996 m., kai knygų skaičius palyginus su 1995 m. beveik nesiskyrė, o tiražas sumažėjo apie 34%. Ryškių permainų leidyboje pastebima XXI a. pradžioje, kai pradėdama daugiau leisti knygų per metus, o jų tiražą mažinti. Nuo 2001 metų įvyksta tiražo smukimas, tada vidutiniškai vienos knygos tiražas buvo sumažėjęs iki 300 egzempliorių, o nuo 2002 metų siekia vos 200 egz.

Vilniaus universiteto veiklos ataskaitose pažymima, kad aukštosios mokyklos leidybinė veikla turi nemažai trūkumų. Pagrindiniai iš jų, nepakankama leidybos proceso planavimo ir organizavimo tvarka. Bet pati svarbiausia leidybos problema išlieka leidinių platinimas, kuriuo faktiškai ji neužsiima [97]. Išspausdinti leidiniai yra atiduodami užsakovui, kuris ir rūpinasi jų pardavimu. VU leidyklos-spaustuovės leidinių reklamavimas ir pardavimas vyksta fakultetų katedrose, universiteto padalinių ir „Littera“ knygynuose. Pasigendama aktualiausio šiuolaikinėje visuomenėje platinimo ir reklamavimo tinklo internete.

5 lentelė. VU leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	152	68.2
1992	101	43.5
1993	76	36.9
1994	77	42.6
1995	97	48.3
1996	96	31.3
1997	109	41.1
1998	112	52.1
1999	61	23.3
2000	56	21.8
2001	190	51.9
2002	190	41.6
2003	145	27.2

Vilniaus Gedimino technikos universiteto leidykla „Technika“

Aukštosios technikos mokyklos Vilniuje pradžia laikytina 1956 m. rugsėjo 1 d., kai buvo įsteigtas Kauno politechnikos instituto vakarinio fakulteto Vilniaus vakarinis skyrius. 1969 m. rugpjūčio 1 d. KPI Vilniaus filialas buvo pertvarkytas į Vilniaus inžinerinį statybos institutą (VISI). Technikos mokyklos leidykla savo veiklą pradėjo 1967 metais. Taip Vilniuje atsirado savarankiška aukštoji technikos mokykla.

3 pav. VGTU l-klos

Tais metais išėjo pirmasis ir tuo metu vienintelis mokslo darbų rinkinys „Lietuvos mechanikos rinkinys“. Plečiant aukštosios mokyklos veiklą, kartu kito ir leidyklos padėtis. Daugėjo darbuotojų, leidžiamų knygų, gerėjo knygų leidybinė bei poligrafinė kokybė [86]. Vienas iš VGTU tikslų yra skleisti mokslo ir technikos idėjas, rengti ir leisti mokslo darbus, vadovėlius, kitas mokomąsias priemones bei leidinius. Tai vykdo aukštosios mokyklos padalinys leidykla, kuri 1993 m. sausio 18 d. buvo įregistruota kaip leidykla „Technika“.

ženklas [86]

Leidykla leidžia monografijas, periodinius mokslo žurnalus, mokslo darbus, konferencijų medžiagas, vadovėlius, mokomuosius metodinius ir kitus leidinius. VGTU „Technika“ leidyklos periodiniai leidiniai: universiteto žurnalas „Gedimino universitetas“ ir savaitraštis „Inžinerija“, kuris eina nuo 1973 metų spalio 17 d. antradieniais. Aukštosios mokyklos dėstytojų moksliniai straipsniai yra publikuojami „Technikos“ leidyklos leidžiamuose mokslo žurnaluose, kurie pradėti

leisti 1995 metais vietoje anksčiau leistų mokslo darbų rinkinių, tai „Journal of civil engineering and management“, „Transportas“, „Urbanistika ir architektūra“, „Journal of environmental engineering and landscape management“, „Geodezija ir kartografija“, „International journal of strategic property management“, „Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas“, „Mathematical modelling and analysis“, „Aviation“, „Journal of business economics and management“, nuo 2000 metų pradėtas leisti naujas mokslo žurnalas „Verslas: teorija ir praktika“ [86]. Mokslo žurnaluose mokslinius darbus publikuoja ne tik VGTU dėstytojai, bet ir mokslininkai iš kitų šalių. Straipsniai spausdinami lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų, rusų kalbomis.

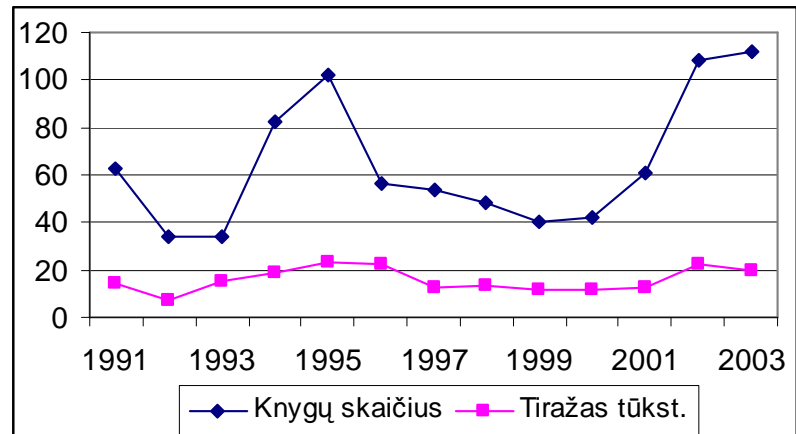
Nuo 1995 metų leidžiamas mokslinis informacinis leidinys „Mokslas, studijos, universiteto gyvenimas“. Šiame leidinyje publikuojamos universiteto vadovų metinės veiklos ataskaitos, mokslinės veiklos rezultatai, konferencijų pranešimai. Atskirais leidiniais skelbiami mokslininkų darbai, monografijos [13, p. 47]. Daug dėmesio skiriama studentų mokomajai literatūrai, t. y. vadovėliams bei mokomiesiems metodiniams leidiniams, taip pat pradėti leisti elektroniniai leidiniai, daugiausia mokymosi priemonės. VGTU vadovybės iniciatyva publikuojami jaunųjų mokslininkų konferencijų, vykstančių pavadinimu „Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities“, darbų rinkiniai. Yra rengiamos žymių mokslininkų, Garbės daktarų literatūros rodyklės [13, p. 47]. VGTU knygų leidyba finansuojama iš valstybės biudžeto, universiteto leidybos fondo, Švietimo ir mokslo ministerijos, lėšų, gautų už parduotus leidinius, specialiųjų lėšų [87, nr. 1(31), p. 134].

VGTU „Technika“ leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika, (žr. 6 lentelę) daugiausia įvairių pavadinimų knygų išleido 2003 m. – 112, 2002 m. – 108, 1995 m. – 102. Mažiausiai leidinių pasirodė 1992 m. ir 1993 m. – po 34. Bet, palyginus šių metų knygų tiražą, pastebimos ryškios permainos. 1992 m. vidutinis vienos knygos tiražas buvo apie 200 egzempliorių, o 1993 m. jis padidėjo daugiau negu dvigubai ir vieno leidinio tiražas siekė apie 500 egz. Kitais metais publikacijų skaičius svyravo nuo 40 iki 63, o leidinių tiražas smuko. XXI a. pradžioje leidykla didina knygų pavadinimų skaičių, o jų tiražą mažina. Pastaraisiais metais vidutiniškai vienos knygos tiražas siekia vos 200 egz.

VGTU „Technikos“ leidykla sumaketuotus bei paruoštus spaudai leidinius atiduoda spaustuvėm. Kiekvienais metais leidykla pasirašo sutartis su konkursą laimėtojusiomis spaustuvėmis, pvz., 2000-2001 metais leidykla bendradarbiavo su

6 lentelė. VGTU „Technika“ leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	63	14.2
1992	34	7.3
1993	34	15.4
1994	82	18.8
1995	102	23.1
1996	56	22.6
1997	54	12.9
1998	48	13
1999	40	12
2000	42	11.3
2001	61	12.5
2002	108	22.5
2003	112	19.9

poligrafijos įmone UAB „Biznio mašinų kompanija“, 2002 m. BĮ UAB „Baltijos kopija“, 2003-2004 m. su konkursą laimėjusia bendrove UAB „Sapnų sala“.

Devintojo dešimtmečio pradžioje sumažėjęs techninės knygos poreikis lėmė, kad Vilniaus mieste nebeliko universalaus technikos knygyno. Iš pradžių knygynas buvo perkeltas į Mokslo ir enciklopedijų leidyklos pastatą Karoliniškių mikrorajone, kur veikė kelerius metus, bet dėl nuostolių buvo uždarytas [83, p. 20]. Po kelerių metų centro, kuriame būtų sutelkta visa išleidžiama technikos literatūra, pasigedo VGTU dėstytojai, mokslininkai ir studentai. 1997 m. VGTU rektorius E. K. Zavadskas ėmėsi iniciatyvos atgaivinti tokio pobūdžio knygyno veiklą. Kadangi aukštoji mokykla turi savo leidyklą bei specializuojasi leisdama technikos literatūrą, idėja, įkurti knygyną, buvo realizuota. 2000 m. vasario 28 d. buvo įsteigtas VGTU knygynas „Technika“, kurio misija tapo tęsti senojo knygyno veiklą. Pirmiausia knygyne yra reklamuojamos bei siūlomos pirkėjams VGTU leidykloje išleistos knygos, taip pat kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų leidyklų bei leidybinių organizacijų spausdinamos technikos, technologijų, informatikos, ekonomikos, gamtos mokslų knygos, vadovėliai, mokymo metodinė literatūra, kurią stengiamasi pardavinėti minimaliomis kainomis [83, p. 20]. Taip pat tikimasi, kad tiesioginis pardavimas padės geriau suprasti pirkėjų, ypač studentų bei pedagogų, poreikius. Tokiu būdu leidykla tiksliau bei operatyviau galės nustatyti, kokią literatūrą turėtų leisti bei kokie leidiniai bus paklausūs.

Leidyklos „Technika“ produkcija yra platinama ir reklamuojama ne tik VGTU knygyne, bet taip pat ir kitose Vilniaus, Kauno bei Alytaus knygynuose, per VĮ „Lietuvos paštas“, partnerį UAB „Knygininkas“ ir mugėse. VGTU internetinėje

svetainėje yra pateiktas knygyno „Technika“ parduodamų knygų katalogas su kainomis. VGTU „Technika“ leidyklos interneto svetainėje yra pateikti mokslo leidinių straipsnių elektroniniai variantai, išleistų publikacijų sąrašas bei informacija apie knygynus, kuriuose juos galima įsigyti.

2.3.2. Vidutiniai

Daugiausia universitetinių leidėjų yra priskiriama šiai kategorijai, nes jų metinė produkcija neviršija 100 pavadinimų knygų. Iš aptariamų septynių aukštųjų mokyklų leidyklų tik kelios pasiekia 70-90 publikacijų skaičių, o dauguma leidžia apie 40-65 pavadinimų knygų per metus.

Šiaulių universiteto leidykla

1948 m. įsteigtas Šiaulių mokytojų institutas
1954 m. buvo perorganizuotas į pedagoginį institutą. 1959 m. Šiauliuose įkuriamas Kauno politechnikos instituto filialas, nuo 1990 metų pavadintas Kauno technologijos universiteto Šiaulių politechnikos fakultetu. Lietuvos

4 pav. ŠU l-klos ženklas [44]

Respublikos Seimo 1997 m. nutarimu Šiaulių pedagoginio instituto ir Kauno technologijos universiteto Šiaulių politechnikos fakulteto pagrindu nuo 1997 metų rugsėjo 1 d. įsteigtas Šiaulių universitetas [77].

Šiaulių universitetas turi senas leidybos tradicijas. Po pedagoginio instituto perorganizavimo, aktyvi leidybinė veikla pradėta dvejuose padaliniuose: Šiaulių pedagoginio instituto leidybiniame skyriuje (nuo ~1965 metų), vadovaujamame mokslo prorektoriumi Petro Alekno, ir Pedagogikos fakulteto techniniame centre (nuo 1994 metų), organizuotame Stasio Tumėno. Kasmet didėjo išleistų leidinių skaičius, o dėstytojai patys tapo labiau suinteresuoti savo knygų leidimu. Devintojo dešimtmečio pirmoje pusėje (1990-1995 metai) išleistų leidinių tiražai nebuvo dideli, dažniausiai po 300 egz., todėl ši leidyba institutui buvo nuostolinga. Vadovėlių leidybai gaunama parama iš Vadovėlių leidybos komisijos. Išleisti vadovėliai ir kiti leidiniai buvo platinami leidybos skyriaus ir ŠU fakulteto knygynėliuose bei mugėse [19, p. 9]. Pedagogikos fakulteto leidybos centras per pirmuosius veiklos metus išleido dvylika knygų, skirtų ikimokykliniam ir pradiniam

ugdymui. Nemažai buvo leidžiama dėstytojų ir mokslininkų parengtų mokymo priemonių [25, p. 2, 4].

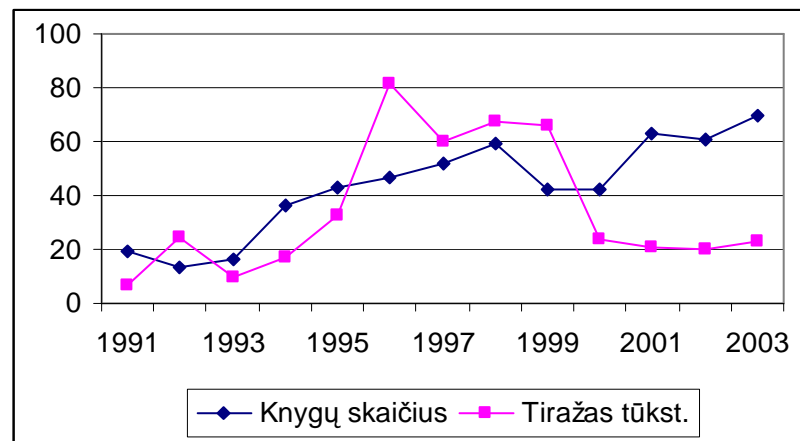
1999 metais spalio 24 dieną įsteigta Šiaulių universiteto leidykla universiteto Senato nutarimu buvo reorganizuota iš Šiaulių universiteto padalinio į viešąją įstaigą – Šiaulių universiteto leidyklą, kurios steigėjai yra Šiaulių universitetas ir UAB „Šiaulių knygrišykla“. Kasmet leidykla parengia ir išleidžia nemažai mokomosios, pedagoginės, mokslinės, muzikinės ir kitos literatūros leidinių, informacinių katalogų, leidžia ŠU savaitraštį „Šiaulių universitetas“, tęstinius mokslo žurnalus, pvz.: „Filologija“, „Specialusis ugdymas“, „Socialiniai tyrimai“, „Fizikos ir matematikos fakulteto mokslinio seminaro darbai“, „Journal of Baltic Science Education“, nuo 2003 metų pradėtas leisti periodinis mokslo žurnalas „Jaunųjų mokslininkų darbai“, informacinis leidinys „Mokslas ir menas Šiaulių universitete“. ŠU leidykla maketuoja ir leidžia logotipus, firminius ženklus, emblemas, blankus, lankstinukus, kalendorius. Pagrindinė leidyklos paskirtis yra rengti spaudai, leisti bei platinti išleistą produkciją [101].

ŠU leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 7 lentelę), daugiausia įvairių pavadinimų knygų išleido 2003 m. – 70. Ankstesniais metais publikacijų skaičius nežymiai skyrėsi, jis svyravo nuo 42 iki 64. Mažiausias leidyklos produkcijos kiekis buvo 1992 m. – 13, 1993 m. – 16, 1991 m. – 19 pavadinimų knygų. ŠU leidinių tiražas per aptariamąjį laikotarpį žymiai keitėsi. 1993 metais jis dvigubai sumažėja palyginus su praeitais metais, bet knygų skaičius tik nežymiai padidėja. Publikacijų tiražas padvigubėja 1996 m. (81,3 tūkst.) lyginant su ankstesniais metais (32,9 tūkst.), o knygų skaičius nedaug padidėja (1995 m. – 43, 1996 m. – 47). Pirmaisiais XXI a. metais ŠU leidykla veikia analogiškai, kaip ir visos Lietuvos leidyklos. 2000 m., lyginant su praėjusiais metais, leidinių tiražas sumažėja beveik trigubai, o knygų pavadinimų skaičius lieka toks pat. Kitais metais publikacijų skaičius didinamas, o tiražas mažinamas.

Šiaulių universiteto leidykla išleistus leidinius reklamuoja savo internetinėje svetainėje, kur pateikiamas leidinių katalogas su pagrindiniais knygų duomenimis, trumpomis jų anotacijomis bei kainomis. Leidiniai platinami leidyklos įsteigtame knygyne, parodose, mugėse, konkursuose, per UAB „Knygininką“, o taip pat užsakymą galima pateikti tiesiai ŠU leidyklai. Vilniaus knygų mugėje Šiaulių universiteto leidykla dalyvavo pirmą kartą 2005 m., kur pristatė visą savo produkciją, išleistą pastaraisiais metais.

7 lentelė. ŠU leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	19	6.8
1992	13	24.5
1993	16	10
1994	36	17.4
1995	43	32.9
1996	47	81.3
1997	52	60.3
1998	59	67.6
1999	42	66
2000	42	23.5
2001	63	21
2002	61	20
2003	70	23.3

Dalyvavimas Vilniaus knygų mugėje parodė, kad ŠU leidykla Lietuvoje gerai žinoma ir susidomėjusių jos leidžiamomis knygomis yra gana nemažai [11].

Šiaulių universiteto veiklos ataskaitoje už 2004 m. pažymėta, kad leidyklos darbas tapo stabilesnis, tolygesnis buvo leidinių paruošimo ir gamybos bei produkcijos realizavimo procesas. Tačiau išliko pagrindinė problema – leidiniai parduodami už savikainą. Tai lemia labai sumažėję tiražai bei mažėjantis mokslinės, mokomosios ir metodinės literatūros poreikis, didėjanti leidinių kopijavimo tendencija. [78, D. 2004 m., p. 101].

Lietuvos žemės ūkio universiteto leidykla

1924 m. rugsėjo 3 d. buvo įsteigta Žemės ūkio akademija Dotnuvoje, kurios darbą sutrukdė susiklostę Lietuvoje politiniai įvykiai. 1945 m. akademija perkelta į Kauną. Lietuvai atgavus nepriklausomybę akademija perėjo prie naujos studijų sistemos bei tapo universitetinio tipo aukštoji mokykla. 1996 m. spalio 8 d. Lietuvos Seimo nutarimu Lietuvos žemės ūkio akademija pavadinama Lietuvos žemės ūkio universitetu [52].

Studijų ir mokslo kokybei užtikrinti universitete yra biblioteka, knygynas, leidybos ir kiti padaliniai. Universiteto skyriai veikia vadovaudamiesi Senato patvirtintais nuostatais ir pagal savo kompetenciją yra visiškai atsakingi už galutinius darbo rezultatus. Žemės ūkio universiteto leidykla ruošia spaudai ir leidžia studentams vadovėlius, mokymo leidinius ir mokslo darbus.

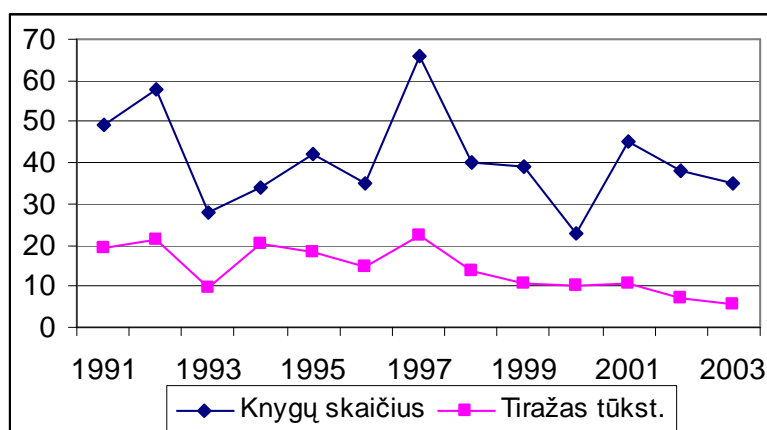
Aukštosios mokyklos leidykla leidžia universiteto laikraštį „Žemyna“ (nuo 1952 m. ir iki 1993 m. vasario 23 d. ėjo pavadinimu „Žemės ūkio specialistas“),

mėnesinį žurnalą „Žemės ūkis“ (nuo 1956 m. iki 1963 m. ėjo pavadinimu „Socialistinis žemės ūkis“) ir tęstinį mokslo darbų leidinį „Vagos“ (1953 – 1996 metais buvo vadinamas „LŽŪA mokslo darbai“, 1988 - 1993 m. – „Žemės ūkis“, o nuo 2000 m. – „Vagos“). Per šį laikotarpį keitėsi leidinio „Vagos“ turinys, forma ir leidimo periodiškumas. „Vagos“ leidžiamos reguliariai – ne mažiau kaip keturi tomai kasmet. Šiame leidinyje skelbiami LŽŪU ir kitų mokslo institucijų mokslininkų, doktorantų originalūs moksliniai straipsniai, atspindintys jų tyrimų rezultatus biomedicinos ir technologijos mokslo srityse. Savo darbus leidinyje skelbia kitų šalių universitetų mokslininkai. Taip pat publikuojamos vadovėlių, monografijų ir kitų knygų recenzijos, apžvalginiai straipsniai [52]. Pastarųjų metų LŽŪU laikraščio ir žurnalo numeriai bei mokslo darbų leidinio „Vagos“ straipsnių santraukos elektroninis variantas yra paskelbtas universiteto internetinėje svetainėje.

LŽŪU leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 8 lentelę), daugiausia knygų išleido 1997 m. – 66 ir 1992 m. – 58. Pats didžiausias leidinių tiražas buvo 1994 m., tada vidutiniškai viena knyga išleidavo apie 600 egz. tiražu. Kitais metais leidinius leidykla leido apie 300-400 egz. tiražu. Mažiausiai publikacijų pasirodė 2000 m. – 23. 2001 m., lyginant su praėjusiais metais, buvo išleista dvigubai daugiau – 45, bet knygų tiražas sumažėjo taip pat dvigubai. Nuo 2002 m. LŽŪU leidyklos leidžiamų knygų skaičius bei jų tiražas vėl mažėja.

8 lentelė. LŽŪU leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	49	19.5
1992	58	21.4
1993	28	9.4
1994	34	20.2
1995	42	18.2
1996	35	14.7
1997	66	22.4
1998	40	13.5
1999	39	10.9
2000	23	10
2001	45	10.8
2002	38	7.1
2003	35	5.5

Aukštosios mokyklos leidybos skyrius daugiausia leidžia universiteto darbuotojų paruoštus leidinius, kai kurie užsakymai gaunami iš kitur bei yra atliekami pagal sutartį [54, D. 2001 m., p. 21]. Knygų viršelius bei sudėtingesnius darbus, kurių leidykla nepajėgi pati išspausdinti, užsako spaustuvėje „Judex“. LŽŪU leidykla išleistus leidinius daugiausia platina studentams, dėstytojams ir kitiems skaitytojams įsteigtame universiteto knygyne, fakultetų katedrose.

Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1935 m. įsteigė pirmąją aukštąją pedagoginę mokyklą - dvi metų Pedagoginį institutą Klaipėdoje. 1939 m. kovo mėn. Vokietijai užgrobęs Klaipėdos kraštą, Pedagoginis institutas buvo evakuotas į Panevėžį, o tu pačių metų rudenį, Lietuvai atgavus Vilnių, perkeltas į sostinę ir pavadintas Vilniaus pedagoginiu institutu. 1992 m. gegužės mėn. 20 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba suteikė institutui universiteto statusą ir patvirtino universiteto statutą [90].

Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla įkurta 1992 m., perorganizavus leidybos sektorių, poligrafijos skyrių, kompiuterinės leidybos skyrių ir „Šviesos“ laikraščio redakciją. Savo veiklą tęsia antruosiuose universiteto rūmuose. Leidykla yra aukštosios mokyklos padalinys, todėl savo darbe vadovaujasi Universiteto Statutu, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymais ir įstatymų lydymaisiais aktais, VPU leidyklos nuostatais ir darbo reglamentu [90].

Pagrindinė leidyklos paskirtis yra plėtoti mokslinių monografijų, straipsnių rinkinių, vadovėlių ir metodinių priemonių aukštosioms mokykloms leidybą (lietuvių ir užsienio kalba), inicijuoti bendrus kūrybinius projektus su Lietuvos ir užsienio universitetų leidyklomis, fondais ir mokslinių darbų vertimas iš užsienio kalbų. VPU leidykla leidžia keturis Lietuvos Respublikos Vyriausybės finansuojamus, pripažintus periodinius leidinius: „Pedagogika“ (nuo 1962 metų), „Istorija“, (nuo 1958 m.), „Sporto mokslas“, „Ugdymo psichologija“ (nuo 1998 m.) ir periodinį leidinį „Žmogus ir žodis“ (nuo 1999 m.). Kasmet pasirodo keturi jo tomai: „Didaktinė lingvistika“, „Filosofija“, „Literatūrologija“, „Svetimosios kalbos“. Jų leidybą finansuoja fakultetai. Taip pat leidžiami periodiniai leidiniai: „Teksto slėpiniai“, „Meninis tekstas“ ir aukštosios mokyklos laikraštis „Šviesa“. Vilniaus pedagoginio universiteto leidyklos internetinėje svetainėje yra pateikti periodinių

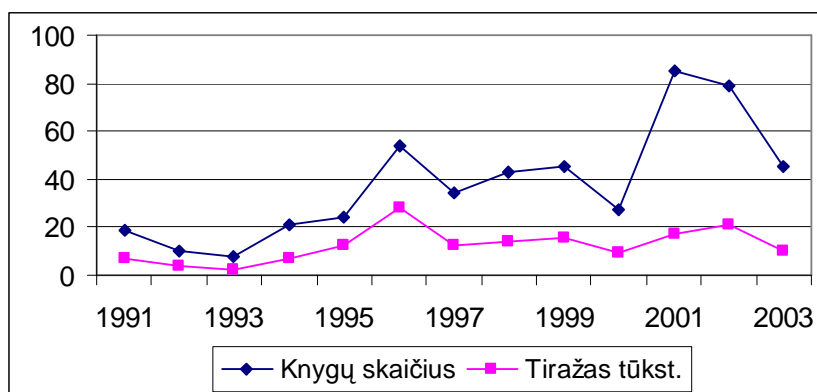
leidinių naujausių numerių straipsnių sąrašai, įdėti elektroniniai laikraščio variantai [33]. 2004 m. pradėta leisti elektroninius leidinius, jau išleista tarptautinės mokslinės konferencijos medžiagos kompaktinė plokštelė. [89, D. 2004 m., p. 79].

Leidykla leidžia knygas naudodama universiteto ir kitų fondų, rėmėjų, fizinių ir juridinių asmenų pateiktas lėšas. Ji turi savo spaustuve, tad leidyklos teikiamos paslaugos apima visą leidybos procesą, t. y. redagavimą, maketavimą, nuotraukų skenavimą, foto negatyvų ryškinimą, grafinio dizaino kūrimą, spausdinimą ofsetiniu ir skaitmeniniu būdu. Palyginus paskutiniųjų metų VPU leidyklos finansinę būklę, pastebimas vidaus apyvartos ir išorinių pajamų padidėjimas. Tai lemia intensyvesnę ir produktyvesnę leidyklos darbą universiteto viduje ir už jo ribų. Spausdinti leidinių viršelius, plakatus, skrajutes, bukletus, vizitines korteles buvo įsigytas skaitmeninis kopijavimo-spausdinimo aparatas. Spauldoje pradėjus naudoti naujas medžiagas žymiai pagerėjo VPU leidinių kokybė [89, D. 2004 m., p. 80-81].

VPU leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 9 lentelę), daugiausia įvairių pavadinimų knygų išleido 2001 m. – 85, 2002 m. – 79. 2003 m. leidinių skaičius sumažėjo beveik dvigubai, iki 45. Mažiausiai produkcijos leidykla išleido 1993 m. – 8. Per aptariamąjį laikotarpį leidinių tiražas ir skirtingų pavadinimų knygų skaičius keitėsi proporcingai. 1996 m. publikacijų kiekis bei jų tiražas padvigubėjo lyginant su 1995 metais. 2001 m. VPU leidykla veikia analogiškai visoms Lietuvos leidykloms, jos produkcija patrigubėja, o tiražas sumažėja.

9 lentelė. VPU leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	19	7
1992	10	4.2
1993	8	2.1
1994	21	6.7
1995	24	12.6
1996	54	28
1997	34	12.5
1998	43	13.9
1999	45	15.6
2000	27	9.3
2001	85	17.5
2002	79	21.3
2003	45	10.2

Gana problematiškas ir nefunkcionalus knygų platinimo mechanizmas. 2004 metais VPU leidykla sudarė sutartį su platintojais, kurie prekiauja leidiniais internete. [89, D. 2004 m., p. 81]. Šiuo metu išleisti leidiniai reklamuojami VPU leidyklos internetinėje svetainėje, kompaktiniame diske (pateiktas išleistų knygų katalogas), Vilniaus knygų mugėse. Taip pat norint efektyviau organizuoti publikacijų platinimą, leidiniai pardavinėjami dviejuose universiteto knygynuose, kituose respublikos knygynuose bei per partnerį UAB „Knygininkas“.

Kauno medicinos universiteto leidykla

Kauno medicinos universitetas yra stambiausia universitetinio pobūdžio sveikatos specialistų rengimo mokykla Lietuvoje. Jos studijų ir mokslinio darbo tradicijos siekia Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto, vėliau tapusio Kauno medicinos institutu (1950 m.), laikus. Kauno medicinos institutas 1989 m. tapo Akademija [21]. 1998 m. KMA reorganizuota į Kauno medicinos universitetą.

Kauno medicinos instituto laikais buvo organizuojama mokslo įstaigos leidyba. 1957 metais pradėtas leisti laikraštis „Tarybinis medikas“, nuo 1989 m. – „Ave vita“. 1993 m. buvo įsteigta KMA leidykla kaip savarankiškas akademijos padalinys. Tuo metu buvo įsigyta ofsetinė spausdinimo mašina, kompiuteriai ir kita įranga. Leidykla rengė ir spausdino ne tik aukštosios mokyklos leidinius,

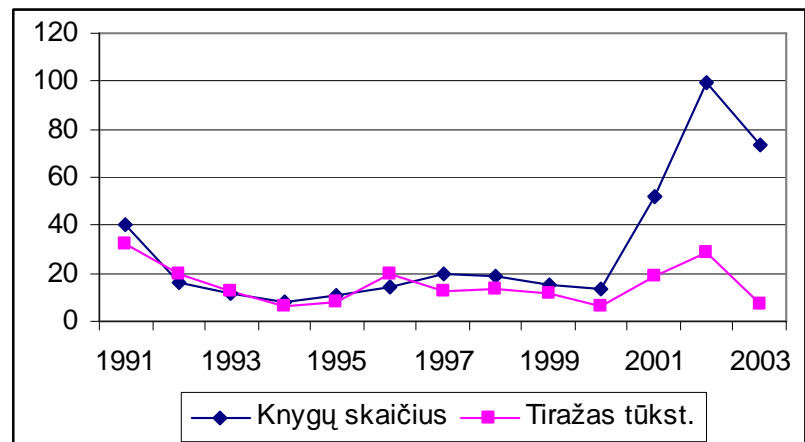
5 pav. *KMU l-klos ženklas* [44]

bet atlikdavo ir kitus užsakymus, leido žurnalus „Medicina“, „Lietuvos endokrinologija“, VDU vadovėlius ir kt. [22, p. 30]. 1999 m. spalio mėnesį įkuriamas KMU Spaudos ir leidybos centras, apjungus KMU leidyklą, spaustuotę ir savaitraščio „Ave vita“ bei „Pharmacon“ redakcijas [22, p. 29]. Spaudos ir leidybos centras rengia spaudai ir spausdina mokomąją literatūrą, vadovėlius, monografijas, kitą informacinę medžiagą, leidžia KMU savaitraštį „Ave Vita“, bendrą KMU ir KMUK (KMU klinikos) savaitraštį su studentišku priedu „Mes“ ir „Slaugos teorija ir praktika“. Spaudos ir leidybos centro parengti leidiniai kiekvienais metais laimi premijas Švietimo ir mokslo ministerijos rengiamuose konkursuose [21].

KMU leidyklos internetinėje svetainėje yra skelbiami naujausių numerių aukštosios mokyklos savaitraščio „Ave vita“, žurnalo „Medicina“ ir laikraščio elektroniniai variantai.

10 lentelė. *KMU leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas*

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	40	32
1992	16	19.5
1993	12	12.5
1994	8	6.3
1995	11	8.5
1996	14	20
1997	20	12.3
1998	19	13.8
1999	15	11.8
2000	13	6.1
2001	52	18.9
2002	99	29.1
2003	73	7.1

KMU leidykla (žr. 10 lentelę) 1991 m. išleido 40 pavadinimų knygų, bet kitais metais skaičius mažėjo ir nedaug kito iki XXI a. Didžiausias leidinių tiražas buvo 1992-1993, 1996 m., kai vidutiniškai vienos knygos tiražas siekė virš 1000 egz. Nuo 2000 m. pastebimos ryškios permainos knygų leidyboje. 2001 m., palyginus su praėjusiais, išleistų knygų skaičius net keturis kartus padidėjo, o tiražas sumažėjo. 2002 m. KMU leidykla išleido daugiausia knygų – 99, ir tai beveik dvigubai daugiau nei praėjusiais metais. Bet leidinių tiražas dar labiau smunka ir 2003 m. vidutiniškai vienos knygos tiražas siekė vos 100 egz.

Leidyklos leidinių reklamavimas bei prekyba vyksta universitete įsteigtame knygyne, KMU knygyno internetinėje svetainėje, per UAB „Knygininkas“ ir kitus knygytus.

Vytauto Didžiojo universiteto leidykla

1920 m. pradžioje Kaune atidaromi Aukštieji kursai, lėmę universiteto įsteigimą. 1922 m. vasario 13 d. Ministrų kabinetas nutaria įkurti Kaune Lietuvos universitetą. 1930 m. birželio 7 d. universitetas buvo pavadintas Vytauto Didžiojo vardu. Susidarius palankioms sąlygoms, 1989 m. balandžio 28 d. paskelbtas Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo aktas [98].

6 pav. VDU l-klos

ženklas [44]

VDU leidyklos tradicijos siekia prieškarinio laikų. Akademinė bendruomenė, jausdama vadovėlių bei mokymo literatūros poreikį, VDU pradėjo leidybinę veiklą XX a. antrame dešimtmetyje. Tęsiant darbą, po 1990 metų, VDU leidyklos pagrindinė funkcija yra leisti akademinę literatūrą ir metodinę medžiagą, taip pat rengti ir spausdinti mokslo periodinius leidinius, monografijas, vadovėlius ir kitą studijoms reikalingą medžiagą. Leidykla leidžia aukštosios mokyklos laikraštį „Universitas Vytauti magni“, kurio nuo 1999 m. aktualiausių straipsnių elektroninis variantas yra paskelbtas universiteto tinklalapyje. Moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai publikuojami VDU leidyklos paruoštuose ir spausdintuose serialiniuose leidiniuose: „Darbai ir dienos“, „Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai“, „Profesinis rengimas. Tyrimas ir realijos“, „Soter“, „Sociologija. Mintys ir veiksmai“, „International journal of Baltic law“, „Teatrologiniai eskizai“, „Kauno istorijos metraštis“, „Profesinio rengimo kaitai ir reformai“, „Informacinė visuomenė ir universitetinės studijos 2001“.

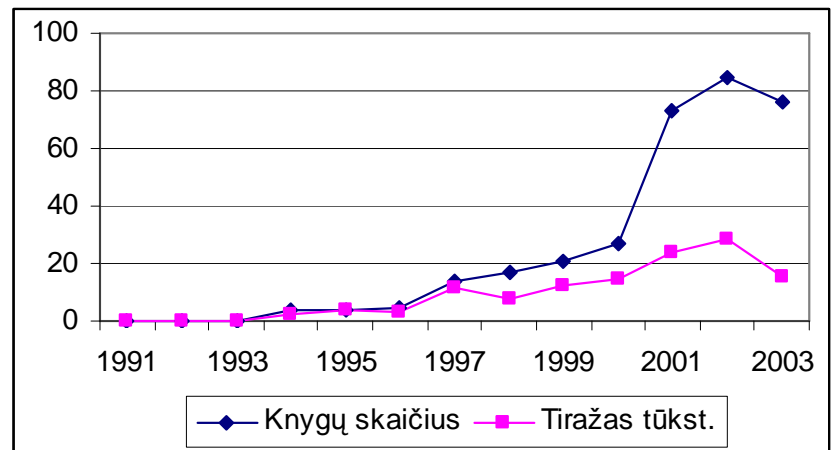
Straipsniai yra publikuojami lietuvių, anglų ir vokiečių kalbomis [98]. Finansavimas knygų leidybai gaunamas iš VDU biudžeto, Švietimo ir mokslo ministerijos bei kitų rėmėjų lėšų.

VDU leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 11 lentelę), iki 1993 m. neišleido nei vieno knygos. 1994 ir 1995 m. pasirodė tik 4 pavadinimų knygos, bet tiražas padidėjo apie 60%. Leidyklos publikacijų skaičius iki 2000 m. lėtai augo, o tiražas kiekvienais metais keitėsi. Tuo laikotarpiu vidutiniškai vienos knygos tiražas buvo apie 500-600 egz., tik 1997 m. knygas leido apie 800 egz. tiražu. Nuo 2001 m. leidyba pagyvėjo, šiais metais pasirodė 73 knygos – tai tris kartus daugiau nei 2000 m. Nuo 2001 m. leidinių tiražas smuko, tada vidutiniškai viena knyga išleidavo apie 300 egz. tiražu. Universiteto leidykla daugiausia knygų išleido 2002 m. – 85, bet 2003 m. publikacijų skaičius sumažėjo.

Vytauto Didžiojo universiteto leidykla yra įsteigusi mažą spaustuvę, kuri leidžia mažinti knygų spausdinimo išlaidas. Bet didesnio tiražo leidiniai bei viršeliai spausdinami kitose miesto spaustuvėse. Išleistos publikacijos yra platinamos per UAB „Knygininkas“ ir knygynus.

11 lentelė. VDU leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	0	0
1992	0	0
1993	0	0
1994	4	2.2
1995	4	3.5
1996	5	2.9
1997	14	11.3
1998	17	7.9
1999	21	12.2
2000	27	14.4
2001	73	23.5
2002	85	28.1
2003	76	15.3

Klaipėdos universiteto leidykla

Klaipėdos universitetas buvo įkurtas 1991 m. sausio 1 d. Nuo 1991 metų rugsėjo 1 dienos prasidėjo Klaipėdos universiteto - vienintelio universiteto šalies vakaruose - akademinė veikla [26]. 1992 m. vasario 12 d. Senato nutarimu buvo įsteigtas KU Skaičiavimo centras, kuriame savo veiklą pradėjo ir leidybinė grupė. Per savo veiklos

7 pav. KU l-klos ženklas [44]

metus leidybinė grupė peraugo į Klaipėdos universiteto leidyklą. [27, p. 86]. Leidyklos darbą organizuoja Leidybos taryba ir redakcijos kolegija. Leidybos tarybą sudaro prorektorius mokslo reikalams, leidyklos direktorius ir fakultetų atstovai, kurių funkcija yra koordinuoti, organizuoti leidybos darbus bei spręsti iškilusias problemas. Redakcijos kolegiją sudaro 57 asmenys, mokslo kryptis atitinkantys mokslininkai, kurių misija yra komplektuoti mokslinius leidinius, spręsti apie leidinio tinkamumą spaudai [26].

Klaipėdos universiteto leidykla leidžia vadovėlius, monografijas, žodynus, mokslinius žurnalus, konferencijų pranešimų medžiagą, studijų knygas, studijų literatūrą ir kitus leidinius. Leidiniai publikuojami įvairiomis kalbomis, t. y. lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų bei rusų. Sudėtingiausi Klaipėdos universiteto leidyklai buvo 1993 m., kai mažai patirties įgyjusi leidybinė grupė parengė dvi rimtas, solidžias knygas, kurias išleido 1994 metais. Tai buvo ne tik turiningi

moksliniai veikalai, bet ir techniškai sudėtingos knygos (Jurgio Banaičio „Jūrų technikos, laivybos, žvejybos lietuvių-rusų-anglų kalbų žodynas“, Audronės Kaukienės „Lietuvių kalbos veiksmažodžio istorija. Kn. 1“) [105, p. 36]. Iki 1996 m., kol nebuvo įsigytas specialus kopijavimo aparatas, leidiniai buvo spausdinami kitose spaustuvėse. Nupirkus spausdinimui skirtą įrangą buvo siekiama sumažinti egzempliorių kainą bei padaryti leidinį prieinamą daugumai studentų. Nuo 2001 m. naujas KU leidyklos prasidėjo darbo etapas. Tada buvo įgyta nauja kopijavimo technika – mini spaudos mašina, kuri leido spausdinant sutaupyti nemažai lėšų bei atpiginti knygą skaitytojui [28, p. 3]. Modernesnė spausdinimo įranga leidžia pagerinti leidybos kokybę ir greitį, leisti spalvotus leidinius.

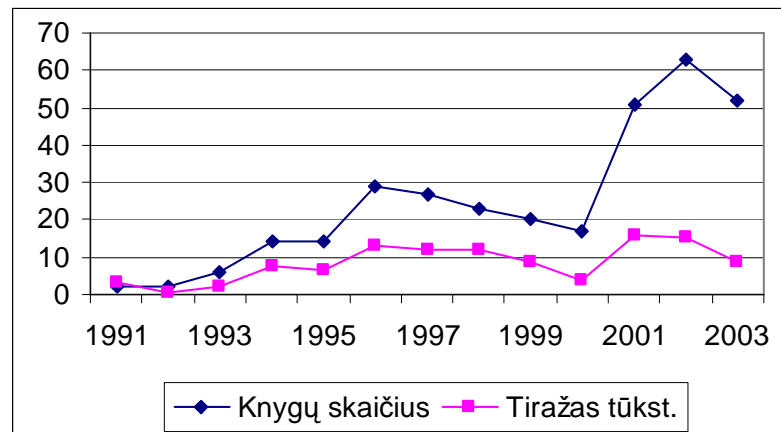
Apžvelgiant leidyklos produkciją reikėtų paminėti nuo 1997 m. leidžiamą humanitarinių ir socialinių mokslų žurnalą „Tiltai“. Per metus išleidžiami 4 šio žurnalo numeriai, kuriuose straipsniai spausdinami lietuvių, anglų ir vokiečių kalbomis. Nuo 1999 m. leidžiamas mokslinis žurnalas „Jūra ir aplinka“ (2 numeriai per metus), kuriame straipsniai spausdinami lietuvių, anglų ir rusų kalbomis. Publikuojamas mokslinių straipsnių rinkinys „Acta Historica universitatis Klaipedensis“. Nuo 1992 m. pasirodė 8 šios serijos knygos. Rengiamų konferencijų medžiaga išleidžiama atskirais leidiniais [28, p. 10].

Knygų leidyba finansuojama iš lėšų, skirtų Vadovėlių leidybos komisijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Valstybinio mokslo ir studijų fondo, taip pat naudojamos Klaipėdos universiteto, Klaipėdos universiteto padalinių rėmėjų lėšos, kiti fondai ir šaltiniai [26].

KU leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 12 lentelę), 1991 ir 1992 m. išleido tik po 2 knygas, bet leidinių tiražas staigiai sumažėjo. Iki 2000 m. publikuojamų leidinių skaičius nežymiai skyrėsi, jis svyravo nuo 14 iki 29, knygų tiražas keitėsi tolygiai. Ryškios permainos leidyboje įvyko XXI a. pirmaisiais metais. Palyginus su ankstesniais, publikacijų išėjo mažiau, bet tiražas vidutiniškai vienai knygai sumažėjo dvigubai. 2001 m. pasirodė 51 pavadinimo knygų – tai tris kartus daugiau negu 2000 m., ir tiražas taip pat padidėjo. Daugiausia leidykla išleido 2002 m. – 63, bet 2003 m. knygų skaičius sumažėjo iki 52. Tais metais smuko ir publikacijų tiražas. Vidutiniškai vienai knygai teko apie 1,7 šimto egzempliorių.

12 lentelė. KU leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	2	3.2
1992	2	0.7
1993	6	2.2
1994	14	7.6
1995	14	6.7
1996	29	13.1
1997	27	12
1998	23	11.8
1999	20	8.9
2000	17	3.6
2001	51	16.1
2002	63	15.4
2003	52	8.8

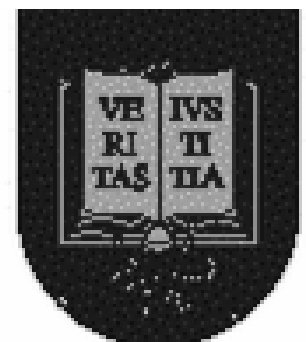

1999 m. vasario mėnesį Klaipėdos universiteto leidykla pirmą kartą dalyvavo Vilniuje, trečioje tarptautinėje Baltijos knygų mugėje. Leidyklos išleista mokslinė literatūra sudomino daugelį specialistų. Knygų mugės metu leidykla ne tik reklamavo savo publikacijas, bet turėjo galimybę pasisemti naujos leidybinės informacijos, užmegzti ryšius su knygynais, bibliotekomis, atskirais asmenimis. [105, p. 36]. Šiuo metu Klaipėdos universiteto leidykla internetiniame puslapyje pateikia visų, nuo leidyklos įsteigimo metų išleistų leidinių sąrašą. Knygų platinimui bei reklamai yra pateiktas parduodamų knygų katalogas su nustatytais kainomis – tai monografijos, mokslo darbai, mokslinių konferencijų medžiagos, knygos studentams bei kiti leidiniai. Leidinius galima užsisakyti telefonu arba elektroniniu paštu.

Mykolo Romerio universiteto leidykla

1990 m. įkurta Lietuvos policijos akademija, 1997 m. tapo Lietuvos teisės akademija, 2000 m. jai suteiktas Lietuvos teisės universiteto statusas, nuo 2004 m. pavadintas Mykolo Romerio universiteto vardu.

Suteikus Lietuvos policijos akademijai leidybos teises, pasirodė pirmoji knyga – 1993 m. „Mokslo darbų“ I tomas. 1994 metais padaugėjo publikacijų su Lietuvos policijos akademijos ženklu. Leidykla leido dėstytojų parengtus mokymo

8 pav. MRU l-klos ženklas [61]

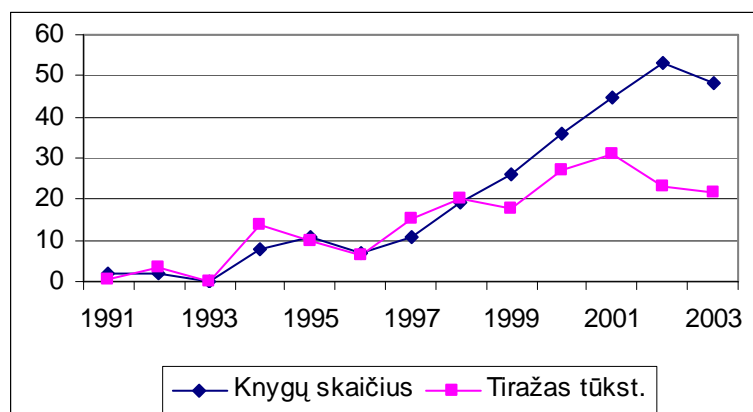
bei metodinius leidinius, vadovėlius, mokslo darbus, didaktinę ir kitą literatūrą. Knygų leidimą iš dalies rėmė Atviros Lietuvos fondas ir Švietimo ministerija [81, p. 6].

Šiuo metu Mykolo Romerio universiteto leidybinis spektras nedaug kuo pasikeitęs. Universiteto leidykla leidžia periodinius recenzuojamus mokslinius žurnalus ir kitus mokslo darbų rinkinius, vadovėlius, monografijas, mokslo, metodinę, mokymo ir kitokią literatūrą, mokslinių konferencijų ir seminarų medžiagą, informacinius leidinius [61]. Leidžiami pagrindiniai mokslo darbų rinkiniai: „Jurisprudencija“, „Socialinis darbas“, „Viešoji politika ir administravimas“, kurių naujausių numerių elektroniniai variantai pateikiami aukštosios mokyklos internetiniame puslapyje.

MRU leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 13 lentelę), 1991 m. ir 1992 m. išleido tik 2 pavadinimų knygas, bet 1992 m. tiražas išaugo net šešis kartu. 1993 m. nepasirodė nei viena knyga. Nuo 1994 iki 1999 m. leidyklos leidinių skaičius pamažu augo, pasiekdavo daugiausiai 19 knygų per metus. Šiuo periodu vidutiniškai vienos knygos tiražas viršijo 1000 egz. XXI a. pirmaisiais metais pastebimas skirtingų pavadinimų knygų gausėjimas, o leidinių tiražo – mažinamas. 2002 m. buvo išleista daugiausia – 53 leidiniai, bet tiražas, lyginant su praėjusiais metais, smuko beveik dvigubai. 2003 m. publikacijų skaičius sumažėjo, tada buvo išleista tik 48 pavadinimų knygos.

13 lentelė. MRU leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	2	0.5
1992	2	3.2
1993	0	0
1994	8	13.9
1995	11	9.6
1996	7	6.6
1997	11	15.1
1998	19	20.1
1999	26	17.5
2000	36	26.9
2001	45	31.2
2002	53	23
2003	48	21.4

Mykolo Romerio universiteto leidykla savo leidinius reklamuoja išleistų knygų kataloge (popieriniame variante bei kompaktiniame diske), universiteto internetiniame puslapyje, kur pateikiamas publikacijų, t. y. vadovėlių, monografijų, mokslinių straipsnių rinkinių, konferencijos medžiagos, žodynų ir kitos leidžiamos literatūros sąrašas su jų anotacijomis ir atskleistu turiniu. Leidyklos leidinių reklamavimas bei prekyba vyksta universitete įsteigtame knygyne, per UAB „Knygininkas“ bei dalyvaujant Vilniaus knygų mugėse.

2.3.3. Maži

Trečdalis visų aukštųjų mokyklų leidyklų išleidžia nedidelį leidinių skaičių. Šiame skyriuje pateikti universitetų leidėjai, kurių metinė produkcija neviršija 30 pavadinimų knygų. Pastaraisiais metais LKKA ir VDA leidyklos leidžia daugiausia, jų leidinių skaičius pasiekia iki 27-30 knygų per metus. Virš 10 publikacijų leidžia LKA leidykla, o mažiausiai – LVA ir LMA leidyklos. Jų leidinių skaičius neviršija arba vos pasiekia 10 pavadinimų knygų per metus.

Lietuvos kūno kultūros akademijos leidykla

Lietuvos kūno kultūros akademijos įkūrimo pradžia laikoma 1934-ieji metai, kai buvo atidaryti Aukštieji kūno kultūros kursai (AKKK), rengę kūno kultūros specialistus ir suteikdavę jiems aukštąjį išsilavinimą. 1938 m. AKKK buvo uždaryti, o jų funkcija – rengti kūno kultūros mokytojus ir karinio rengimo vadovus – perduota Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultetui. Kaip savarankiška aukštoji mokykla Lietuvos valstybinis kūno kultūros institutas buvo įkurtas 1945 m. 1999 m. institutas pavadintas Lietuvos kūno kultūros akademija (LKKA) [41].

1980 m. balandžio mėn. LKKI buvo įsteigta leidybinė grupė, kuri rūpinosi mokslo darbų bei mokomųjų leidinių instituto studentams rengimui. Baigiantis 1989-iesiems leidybinė grupė pradėjo irti ir skyriaus veikla apmirė, sumažėjo išleidžiamų spaudinių kiekis. Vėliau, apie 1993 m., leidybinis darbas atgijo [43, p. 39-40]. Šiuo metu Lietuvos kūno kultūros leidykla rūpinasi vadovėlių, mokslinių, mokomųjų ir metodinių leidinių leidimu. Publikuojamas tęstinis mokslo darbų žurnalas „Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas“, leidžiamas nuo 1968 m. (ankstesnis pavadinimas „Kūno kultūra“). Žurnale spausdinami socialinių, biomedicinos, fizinių,

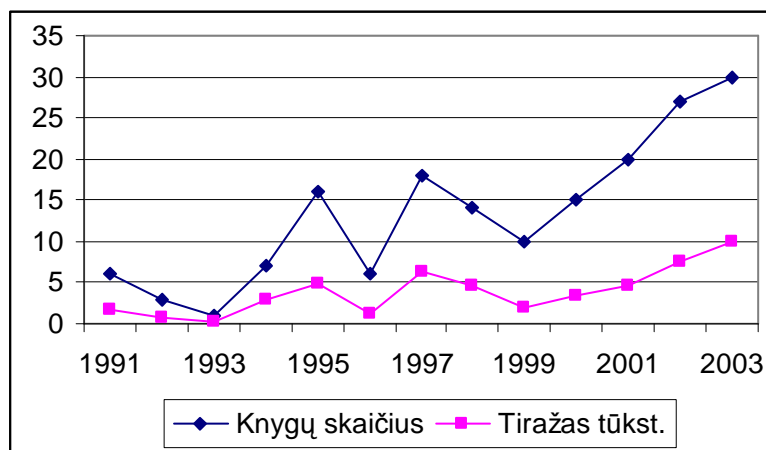
humanitarinių mokslų straipsniai. Akademija studentams nuo 1994 m. leidžia laikraštį „Studijų pasaulis“. Lietuvos kūno kultūros akademijos internetinėje svetainėje yra pateikiamas publikuojamų žurnalų numerių straipsnių sąrašas ir jų santraukos bei išleistų naujausių laikraščio numerių elektroniniai variantai.

LKKA leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 3 priedas, 11 lentelė), 1991 m. išleido 6 knygas. Kitais metais leidyklos publikacijų skaičius įvairiai kito. Mažiausiai knygų pasirodė 1993 m. – 1. 1995 m., palyginus su praėjusiais, pasirodė dvigubai daugiau leidinių, bet 1996 m. tiek pat sumažėjo. Pats didžiausias knygų tiražas buvo 1994 m. ir 1997 m., tuo metu vidutiniškai vieno leidinio tiražas siekė apie 400 egz., kitais metais išeidavo apie 200-300 egz. tiražu. Nuo 2000 m. leidyklos produkcija augo, daugiausia išleista 2003 m. – 30 knygų.

LKKA leidykloje išleisti leidiniai yra reklamuojami akademijos internetinėje svetainėje.

14 lentelė. LKKA leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	6	1.7
1992	3	0.8
1993	1	0.2
1994	7	2.9
1995	16	4.9
1996	6	1.3
1997	18	6.4
1998	14	4.6
1999	10	2
2000	15	3.5
2001	20	4.5
2002	27	7.6
2003	30	9.9

Vilniaus dailės akademijos leidykla

1990 m. Vilniaus dailės mokykla atgauna Vilniaus dailės akademijos vardą. Tuo metu prasidėjo permainų etapas: įkuriamas Kauno dailės institutas, galerija „Akademija“, pereinama prie trijų pakopų studijų. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę bei prasidėjus permainoms knygu

9 pav. VDA l-klos ženklas [44]

leidyboje, menotyros literatūra, kaip nepelninga, atsidūrė nuošalyje. Akivaizdžiai trūko Lietuvos dailės tyrinėjimų, menotyros literatūros, monografijų, žodynų bei vadovėlių akademijos studentams. Todėl pasitinkant Vilniaus dailės akademijos 200 metų jubiliejų, pradėta aktyviai realizuoti akademijos mokslo prorektorius dr. A. Butrimo idėja – imtis leidybinės veiklos. [16, p. 15].

1993 m. sausio 26 d. Spaudos kontrolės valdyboje buvo gautas leidimas, kuriuo akademijai suteiktos leidybinės teisės. Leidyklos direktore tapo Timonė Vaškevičienė (šiuo metu leidyklai vadovauja Linas Janulevičius) [8, p. 12]. Įkūrimo metais VDA leidykla išleido du leidinius, tuo metu susiformavo serija „Vilniaus dailės akademijos darbai“ (Acta academiae artium Vilnensis) (nuo penktojo tomo, serija vadinama „Dailė“), kurios tikslas buvo skelbti straipsnių rinkinius ir monografijas apie dailės ir architektūros paminklus, menininkus, menines kryptis bei naujausius Lietuvos kultūros paveldo tyrinėjimus. [5, p. 8].

Nuo 1994 m. susiformavo kita Vilniaus dailės akademijos leidybos kryptis – vadovėlių, žodynų bei programų leidyba. Vadovėlius ir metodinius leidinius parengia įvairių dailės ir architektūros sričių akademijos profesoriai ir dėstytojai. Šie leidiniai yra svarbūs ir kitoms Lietuvos dailės mokykloms. Leidyklos darbuotojai skatina akademijos dėstytojus rengti spaudai paskaitų ciklus, skelbtų straipsnių rinkinius, savus mokslinius tyrimus, atsiminimus [8, p. 13]. Paruošiami spaudai žodynai yra aiškinamojo, enciklopedinio pobūdžio, ne tik dailės terminų, bet ir ikonografijos, kurie labai reikalingi dailėtyrininkams. Albumuose publikuojama istoriniu ir meniniu požiūriu vertingiausia, jau daugiau kaip dviejų šimtmečių tradicijas turinti akademijos auklėtinių kūryba. Taip pat susiformavo kitos dvi serijos: „Žemaičių praeitis“ ir „Lietuvos dailėtyros paminklai“ [84].

Knygų leidybos darbai paspartėjo įsteigus spaustuovę. Vilniaus dailės akademijos leidykla rūpinasi ne tik knygų leidyba, bet ir jų populiarinimu, platinimu. Ji pristato savo leidinius tarptautinėse ir Vilniaus knygų mugėse. Nuo

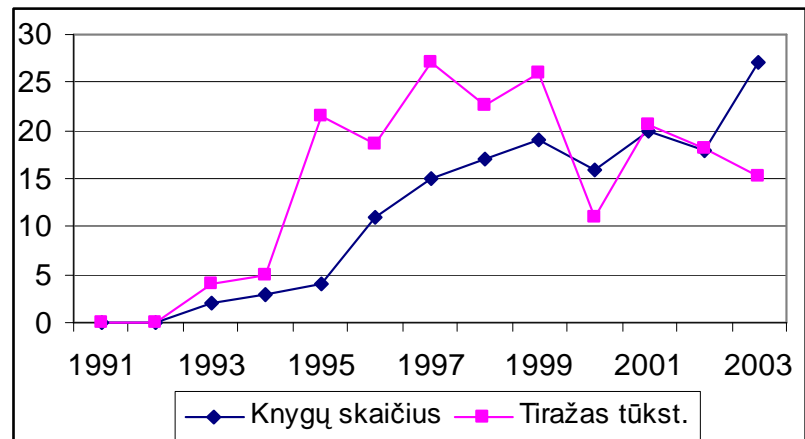
1998 m. VDA leidykla dalyvauja Frankfurto tarptautinėje knygų mugėje, pristato savo leidinius Rygos, Varšuvos tarptautinėse mugėse. Gražiausi leidiniai yra gavę įvairaus lygio premijas, diplomus [8, p. 13]. 2001 metais rugsėjo 5 dieną Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės nacionalinėje bibliotekoje buvo atidaryta trijų Baltijos valstybių – Lietuvos, Latvijos, Estijos – knygų paroda, skirta šių šalių nepriklausomybės ir tarptautinio pripažinimo dešimtmečiui. VDA leidyklos knygos išsiskyrė ekspozicijoje bei pasižymėjo geru dizainu ir aukšta poligrafijos kokybe [17, p. 8].

Leidykla išleistas knygas reklamuoja potencialiems skaitytojams bei visai visuomenei ir kitais būdais. Anot VDA leidyklos direktoriaus L. Janulevičiaus, leidykla kiekvieną išleistą knygą stengiasi „parodyti“ skaitytojui. Įvairiuose Lietuvos miesteliuose (Utenoje, Šiauliuose, Kelmėje ir kituose) organizuojami pokalbiai su skaitytojais, kurių metu išsiaiškinami jų poreikiai bei pagrindžiama jau išleistų knygų svarba visuomenei. „Žemaičių praeities“ serijos knygų pristatymai organizuojami mokyklose, išlikusiuose dvarų rūmuose (pvz., Renavo), muziejuose, kuriuose susirenka dailininkai, istorikai, muziejininkai, lituanistai [18, p. 17]. Gana brangiai kainuojantis knygų leidimas yra iš dalies remiamas Kultūros ministerijos aukštųjų mokyklų vadovėlių komisijos, Atviros Lietuvos fondo, kartais Kultūros ministerijos, o leidinių seriją „Žemaičių praeitis“ retkarčiais finansuoja savivaldybės. Todėl VDA leidykla stengiasi parduoti savo publikacijas žemesnėmis kainomis nei gamybos išlaidos.

VDA leidyklos, remiantis Lietuvos spaudos statistika, (žr. 15 lentelę) pirmieji leidiniai pasirodė 1993 m., nes šiais metais buvo įkurta akademijos leidykla. Kaset publikacijų skaičius bei jų tiražas augo. 1995 m., lyginant su praėjusiais, tiražas padidėjo apie keturis kartus, o knygų skaičius beveik nepakito. Kitais metais leidinių tiražas išlieka gan didelis, nes vidutiniškai per metus vienai knygai tekdavo apie 1,4-1,7 tūkstančio egzempliorių. XXI a. pirmaisiais metais VDA leidykla susiduria su panašiais pokyčiais kaip ir kitos Lietuvos leidyklos, tuo metu yra mažinamas publikacijų tiražas. Lyginant su 1999 m., leidyklos knygų skaičius nežymiai sumažėja, o tiražas smunka dvigubai. Daugiausia knygų buvo išleista 2003 m. – 27, bet tiražas, lyginant visus leidyklos darbo metus, buvo pats mažiausias.

15 lentelė. VDA leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	0	0
1992	0	0
1993	2	4
1994	3	5
1995	4	21.5
1996	11	18.6
1997	15	27.2
1998	17	22.6
1999	19	25.9
2000	16	11
2001	20	20.6
2002	18	18.1
2003	27	15.3

VDA leidykla yra vienintelė Lietuvoje specializuota leidykla, leidžianti meno, menotyros, meno istorijos, meno pedagogikos knygas. Leidykla per 12 darbo metų išleido virš 150 leidinių. Pasirodančios knygos yra skirtos studentams, dėstytojams, dailininkams, menininkams ir kitiems menu besidominantiems skaitytojams. Bet svarbiausia jų paskirtis – Lietuvos kultūros paveldo išsaugojimas bei sklaidymas Lietuvos visuomenėje ir užsienyje.

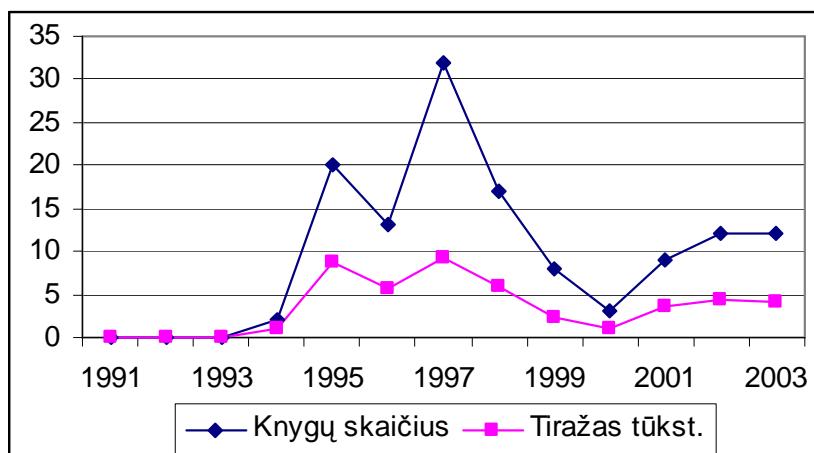
Lietuvos Generolo J. Žemaičio karo akademijos leidykla

Lietuvos karo akademijos įsteigimo data laikoma 1992 m. birželio 16-oji d., kai Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu buvo įkurta Krašto apsaugos mokykla. Tais pačiais metais buvo įsteigtas Lietuvos karo akademijos redakcinis skyrius (leidybinis centras). Redakcinio skyriaus veikla yra koordinuojama mokslo ir studijų pavadootojo. Pagrindinis leidyklos tikslas – leisti akademijos mokamąją, metodinę, mokslinę ir informacinę literatūrą pagal krašto apsaugos ministro patvirtintą planą ir nustatytą tvarką. Skyrius ne tik rūpinasi leidžiamų leidinių kokybe, bet taip pat konsultuoja darbuotojus lietuvių kalbos bei leidybos klausimais, maketuoja, redaguoja leidinius, užsiima vertimu iš vokiečių ir anglų kalbų ir kt. Leidybinio centro veikla yra finansuojama Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos, vadovėlių leidybos komisijos, Leidybos centro prie Krašto apsaugos ministerijos bei kitų struktūrų [40].

Lietuvos karo akademijos leidykla ruošia spaudai dėstytojų vadovėlius, kurių sąrašas yra pateikiamas akademijos internetinėje svetainėje bei suteikiama galimybė

16 lentelė. LKA leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	0	0
1992	0	0
1993	0	0
1994	2	1.1
1995	20	8.7
1996	13	5.7
1997	32	9.3
1998	17	5.8
1999	8	2.2
2000	3	1
2001	9	3.5
2002	12	4.5
2003	12	4.1

atsisiūsti kai kurių knygų elektroninį variantą. XX a. pradžioje pradėtas žurnalo „Karo archyvas“, leidimas buvo nutrauktas Lietuvą okupavus Sovietų Sąjungai, o 1992 m. gegužės 8 d. Krašto apsaugos ministro Audriaus Butkevičiaus įsakymu „Karo archyvo“ žurnalas buvo atkurtas. 2002 m. „Karo archyvas“ tapo Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Mokslo centro leidiniu. Leidinys išeina popieriniu variantu, o elektroninį galima rasti Karo akademijos internetiniame puslapyje [40].

LKA leidyklos skyriuje atliekami maketavimo darbai, o leidinių spausdinimą, kaip ir visai Krašto apsaugos sistemai, atlieka Leidybos centras prie Krašto apsaugos ministerijos.

LKA leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika, (žr. 16 lentelę) pirmuosius du leidinius išleido 1994 m. Daugiausiai knygų pasirodė 1997 m. – 32, bet vėliau jų skaičius mažėjo, 2000 m. net išėjo tik 3 publikacijos. Paskutiniaisiais metais akademijos knygų leidyba vėl pagyvėjo. 2002 m. ir 2003 m. išleido po 12 knygų. Publikacijų tiražas keitėsi tolygiai skirtingų pavadinimų knygų skaičiui. Vidutiniškai vienai knygai tekdavo apie 300-400 egzempliorių.

Lietuvos veterinarijos akademijos leidykla

1922 m. Kauno universiteto Medicinos fakulteto tarybos posėdyje buvo nutarta atidaryti Veterinarijos skyrių. 1929 m. skyrius dėl lėšų stokos buvo uždarytas.

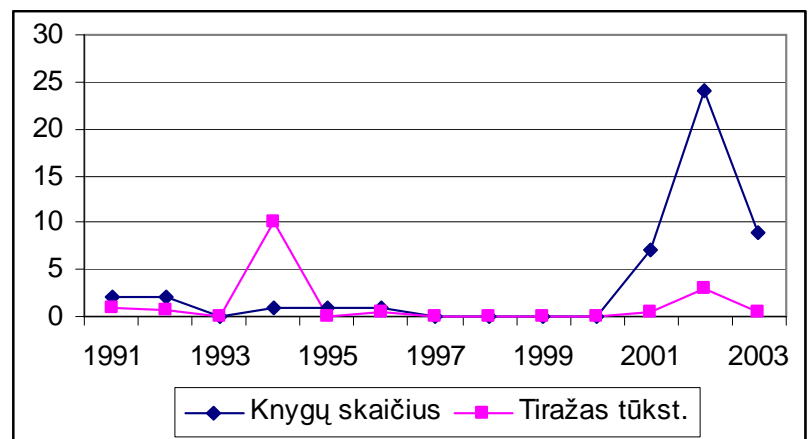
Supratus, kad be veterinarijos mokyklos neįmanoma apsieiti, 1936 m. rugsėjo 19 d. buvo iškilmingai atidaryta Veterinarijos akademija. 1938 m. liepos 25 d., paskelbus Akademijos statutą, ji tapo savarankiška aukštąja mokykla. 1943 m. Veterinarijos akademija, kaip ir kitos aukštosios mokyklos, buvo uždaryta. Pokario metais pradėta plėsti Akademijos mokymo bazė, daugėjo studentų, gausėjo mokslinis ir pedagoginis personalas [50].

Lietuvos veterinarijos akademijos statute prie svarbiausių aukštosios mokyklos tikslų yra taip pat priskirta mokslo darbų, vadovėlių bei kitų mokymui skirtos literatūros rengimas bei leidimas. LVA spaudos ir leidybos skyrius ruošia bei leidžia bendruosius ir aukštosios mokyklos vadovėlius, monografijas, žodynus, žinytus, mokslo darbus, periodinius leidinius, konferencijų pranešimo medžiagą, studijų literatūrą, disertacijas ir jų santraukas ir kt. [50]. LVA leidinių leidyba iš dalies finansuojama iš Aukštųjų mokyklų bendrųjų vadovėlių leidybos komisijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Valstybinio mokslo ir studijų fondo, Akademijos specialiųjų lėšų bei iš kitų fondų ir šaltinių [50].

Leidžiamas Veterinarijos akademijos laikraštis „Gyvulininkystės specialistas“ ir mokslo leidinys „Veterinarija ir zootechnika“, kurių naujausi bei aktualiausi numeriai elektroniniu variantu yra pateikti akademijos internetiniame puslapyje. Mokslo leidinyje savo straipsnius publikuoja aukštosios mokyklos dėstytojai, mokslininkai. Pateikti akademijos mokslinių publikacijų rodikliai rodo, kad vadovėlių leidimas iki 1999 m. buvo nežymus, po 1-2 pavadinimų. Vėliau padidėjus poreikiui leidžiamų vadovėlių skaičius sparčiai išaugo.

17 lentelė. LVA leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	2	0.9
1992	2	0.8
1993	0	0
1994	1	10
1995	1	0.1
1996	1	0.4
1997	0	0
1998	0	0
1999	0	0
2000	0	0
2001	7	0.5
2002	24	3
2003	9	0.5

LVA leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 17 lentelę), palyginus su kitom aukštųjų mokyklų leidyklomis leido mažiausiai knygų. Per 1991 – 2000 m. pasirodydavo nuo 1 iki 2 pavadinimų knygų per metus arba nebuvo išleista nei vieno leidinio. Pats didžiausias tiražas buvo 1994 m., kitais metais jis smuko. Nuo 2001 m. akademijos leidyba pagyvėjo, 2002 m. publikacijų skaičius pasiekė 24 įvairių pavadinimų knygas. Bet 2003 m. skaičius sumažėjo apie 40%, tuo metu išėjo tik 9 leidiniai. XXI a. vidutiniškas vienos knygų tiražas siekė vos 100 egz.

Paruošti leidiniai spausdinami Spaudos ir leidybos skyriuje arba pagal sutartis kitose spaustuvėse. LVA leidykla leidiniams taiko mažiausius įkainius. Aukštųjų mokyklų bendrųjų vadovėlių leidybos komisijos finansuojamus bendruosius vadovėlius leidžia konkursą laimėjusi leidykla. Išleista produkcija platinama per LVA biblioteką, šalies knygų prekybos tinklą ir „Vetinfo“ knygyną [50].

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos leidykla

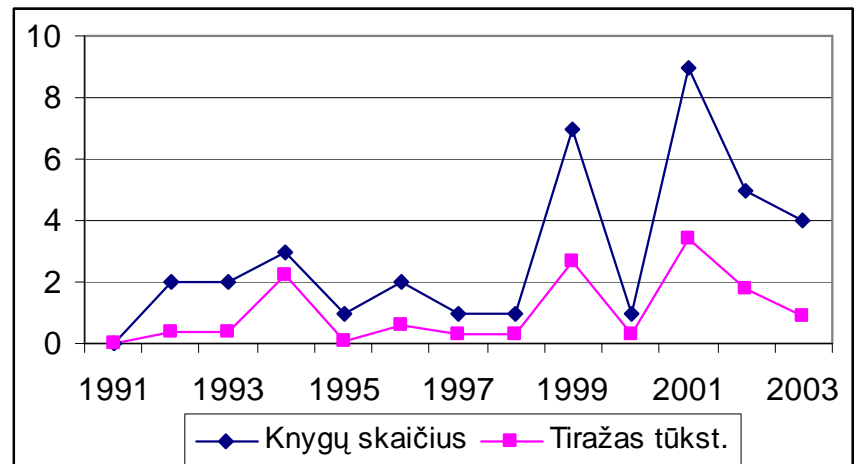
1919 m. įsteigta Kauno muzikos mokykla, kuri padėjo profesionalaus muzikos mokymo pagrindus. 1933 m. Kauno muzikos mokykla buvo perorganizuota į aukštąją mokyklą – Kauno konservatoriją. 1940 m. sujungus Vilniuje veikusias muzikos mokyklas ir privačius kursus, buvo įsteigta Vilniaus muzikos mokykla, kuri 1945 m. buvo pertvarkyta į Vilniaus konservatoriją. 1949 m. dvi šalyje veikusios Kauno ir Vilniaus konservatorijos buvo sujungtos į vieningą Lietuvos valstybinę konservatoriją Vilniuje [46]. 1971 m. buvo įsteigta leidybinė grupė [45]. 1992 m. Lietuvos Valstybinė konservatorija buvo pavadinta Lietuvos muzikos akademija. Nuo 2004 m. Lietuvos muzikos akademija pavadinta Lietuvos muzikos ir teatro akademija [46].

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos statute numatyta viena iš akademijos misijų – leisti mokslinę, metodinę bei informacinę literatūrą, mokslinius ir metodinius straipsnius. LMTA yra šalies muzikologijos ir teatrologijos mokslo centras, sukuriantis didžiąją dalį Lietuvos muzikologinės ir teatrologinės produkcijos, t. y. vadovėlius, enciklopedinius leidinius, monografijas [46].

LMTA leidykla, remiantis Lietuvos spaudos statistika (žr. 18 lentelę) daugiausia knygų per Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį išleido 2001 m. – 9. Dažniausiai pasirodydavo 1 – 3 pavadinimų knygos per metus. Nuo 2002 m. leidinių skaičius mažėjo, 2003 m. pasirodė tik 4 publikacijos. Leidinių tiražas keitėsi

18 lentelė. LMTA leidyklos leidinių skaičius ir jų tiražas

Metai	Knygų sk.	Tiražas tūkst.
1991	0	0
1992	2	0.4
1993	2	0.4
1994	3	2.2
1995	1	0.1
1996	2	0.6
1997	1	0.3
1998	1	0.3
1999	7	2.7
2000	1	0.3
2001	9	3.4
2002	5	1.8
2003	4	0.9

tolygiai knygų skaičiui. Vidutiniškai jis siekdavo 200-400 egz. per metus. Didžiausiu tiražu knygas LMTA leidykla leido 1994 m., tuo metu jis siekė apie 700 egz. 2003 m., palyginus su praėjusiais, – knygų skaičius nežymiai sumažėjo, o jų tiražas smuko dvigubai.

Steigiant Lietuvos aukštąsias mokyklas, taip pat buvo kuriami leidybos skyriai, kurių pagrindinis tikslas – leisti bei platinti knygas, informaciją, įvairius leidinius ir mokamąją medžiagą studentams bei akademinėi bendruomenei. Aukštųjų mokyklų leidybiniai skyriai yra jų struktūriniai padaliniai, tik VU ir ŠU leidyklos buvo perorganizuotos iš universitetų padalinių į savarankiškas įmones. Tobulėjant informacinėms technologijoms, technikai knygų spausdinimo procesas tapo paprastesnis, žymiai greitesnis ir pigesnis. Dėl šių techninių privalumų dauguma universitetų leidyklų įsteigė mažas spaustuves ir įsigijo įrangą, kuri paspartino ir atpigino knygų leidybą. Vis dėlto daugelis iš leidyklų sudėtingesnius spaudos darbus ir knygų viršelius užsako kitose spaustuose. Visos Lietuvos universitetų leidyklos rūpinasi savo produkcijos platinimu. Išleistus leidinius reklamuoja internetiniuose puslapiuose, o VGTU, MRU, KTU leidyklos leidžia specialius išleistų knygų katalogus popieriniu variantu. Knygų platinimas vyksta universitetų įkurtuose knygynuose, fakultetų katedrose, per UAB “Knygininkas”, kitus Respublikos knygynus bei dalyvaujant Vilniaus ir tarptautinėse knygų mugėse. Aptariant universitetų leidyklų veiklą, galima teigti, kad jų darbo specifika yra labai panaši.

Kiekviena iš jų atlieka tą pačią misiją, siekia tų pačių tikslų, vykdo būdingus visiems leidėjams darbus.

Leidyba yra priklausoma nuo šalies ekonominės ir finansinės, politinės būklės bei besikeičiančių visuomenės poreikių. Per aptariamąjį laikotarpį Lietuvoje augantis studentų skaičius iš dalies lėmė universitetinę leidybą. Kasmet aukštųjų mokyklų leidyba klesti, tobulėja jos paslaugos, auga leidinių skaičius, be to jų produkcija sudaro nemažą dalį visos šalies leidybos.

3. UNIVERSITETŲ LEIDYKLŲ LEIDYBINIS REPERTUARAS

Pagrindinė universitetų leidyklų paskirtis buvo paruošti bei išleisti vadovėlius studentams. Taip buvo siekiama kuo greičiau aprūpinti akademinę bendruomenę reikiama ir naudinga literatūra mokslui. Kasmet leidyklų produkcija įvairėjo. Tai daugiausiai priklausė nuo specialybių ir dėstomų dalykų įvairovės universitete bei pačių mokslininkų pasitikėjimo aukštųjų mokyklų leidyklomis. Profesoriai, mokslininkai, dėstytojai parašę mokslo kūrinius ne visada kreipdavosi pagalbos į aukštųjų mokyklų leidyklas dėl jų išleidimo, o rinkdavosi kitas miesto leidyklas bei spaustuves. Tokiu būdu kartais leidyklos prarasdavo ir svarius užsakymus. Tačiau sudėtinga vertinti bei atskleisti priežastis, kurių pagrindinė galėtų būti per mažas universitetų leidyklų pajėgumas.

Aukštųjų mokyklų leidyklose išleistų leidinių vertę visuomenėje bei akademinėje bendruomenėje parodo repertuaro analizė tipologiniu ir teminiu aspektu. Tipologinę struktūrą galima atskleisti remiantis tokiais požymiais: materialia leidinio forma, periodiškumu ir struktūra bei paskirties ir informacijos pobūdžiu. Kiekviena aukštųjų mokyklų leidykla ruošia ir leidžia periodinius leidinius bei knygas.

3. 1. Periodiniai leidiniai

Universitetų leidyklos leidžia periodinius leidinius, tai yra universitetų laikraštį ir mokslinę periodiką.

Universiteto laikraštis atlieka reikšmingą vaidmenį ir yra labai svarbus visai aukštosios mokyklos bendruomenei. Jau pirmoji Vilniaus akademijos spaustuvė XVIII a. viduryje pradėjo spausdinti periodinius leidinius. Tuo metu daugumos laikraščių tematika buvo politinė, tik „Literatūrinių žinių“ skyrėsi. Šį leidinį galima laikyti mokslinės periodikos užuomazga Lietuvoje, pirmuoju mokslo populiarinimo laikraščiu [66, p. 142].

Anksčiau darbe minėtų Lietuvos universitetų periodinių leidinių paskirtis – teikti pagrindinių aukštosios mokyklos įvykių apžvalgą, pranešti Rektorato, Senato ir Studentų atstovybių naujienas, su studijomis susijusius dalykus, informaciją apie

konferencijas, universiteto šventes, svarbius besimokančiojo jaunimo renginius, spausdinama studentų kūryba bei kita akademinėi bendruomenei aktuali informacija. Kartais aukštųjų mokyklų laikraščiuose yra reklamuojami naujai išleisti universiteto leidyklos leidiniai.

Lietuvos universitetų periodika:

KTU – „KTU kronikos“, „Studijų aidai“, „Info biuletėnis“;

VU – „Universitas vilnensis“, „Informacinis biuletėnis“;

VGTU – „Inžinerija“;

ŠU – „Šiaulių universitetas“;

LŽŪU – „Žemyna“;

KMU – „Ave vita“;

KU – „Klaipėdos universitetas“;

VDU – „Universitas Vytauti Magni“;

LKKA – „Studijų pasaulis“;

LVA – „Gyvulininkystės specialistas“.

Kiekvieno iš šių leidinių pagrindinė misija yra informuoti tik savo universiteto bendruomenę apie svarbius įvykius ir aktualijas, todėl aukštųjų mokyklų laikraščių pagrindiniai skaitytojai yra šių institucijų studentai bei mokslininkai. Nuo šių rodiklių ir priklauso periodikos tiražas bei apimtis.

Universitetų laikraščiai leidžiami popierinėje laikmenoje tik lietuvių kalba, bet jų tiražas, periodiškumas bei apimtis yra labai skirtingi. Vieni iš jų yra savaitraščiai, pvz.: „Šviesa“, „Inžinerija“, „Ave vita“, „Šiaulių universitetas“; kiti mėnesiniai – „Žemyna“, „KTU kronikos“ – bei pasižymintys įvairiu dažnumu, pvz.: „Universitas Vilnensis“, „Universitas Vytauti Magni“, „Gyvulininkystės specialistas“ ir kt. Dauguma universitetų laikraščių spausdinami 8-12 p., kai kurie KTU, VGTU leidiniai 4 p., o VU apie 16-24 p. apimties. Aukštųjų mokyklų periodikos platinamos akademinėi bendruomenei nemokamai, tiražas pasiekia net iki 1000-1500 egz., o VU leidyklos laikraščio „Universitas vilnensis“ tiražas yra net 4000 egz. Kitų universitetų periodika vidutiniškai išėina po 300-600 egz.

Universitetų leidžiami laikraščiai turi gana siaurą skaitytojų ratą, bet dėl informacinių technologijų ir interneto, ši informacija tampa prieinama ir plačiajai visuomenei. Leidyklos, pateikdamos periodinių leidinių elektroninius variantus savo arba universiteto internetinėse svetainėse, suteikia galimybę greitai bei nemokamai gauti informaciją. Dauguma periodinių leidinių numerių internete pateikti nuo 1997 arba 1999 metų Adobe Acrobat pdf formatu. Kai kurie universitetų leidėjai (pvz.:

LVA, KU, KMU, ŠU) šią naujovę į savo veiklą įdėgė neseniai, todėl tinklalapiuose galima rasti tik naujausių laikraščių numerių elektroninius variantus.

Mokslinę periodiką (žurnalus) kiekviena universitetų leidykla ruošia bei leidžia tos mokslo krypties, kuri yra aktuali bei dėstoma aukštojoje mokykloje. Nuo specialybių gausos priklauso universiteto mokslinių žurnalų tematika ir kiekis. Šiuose leidiniuose pateikiami dėstytojų, lietuvių mokslininkų bei užsienio autorių moksliniai tyrimai, idėjos ir kita medžiaga, atspindinti nagrinėjamą žurnale tematiką.

Minėti universitetų moksliniai periodiniai leidiniai skirti atskleisti aktualius mokslo įvykius, jų tyrimus, inovacijas.

Universitetų mokslinė periodika leidžiama popierinėje laikmenoje, straipsniai parašyti įvairia kalba (lietuvių, anglų, vokiečių, rusų ir kt.). Jų tiražas, periodiškumas bei apimtis yra labai skirtingas. Vieni išleidžia po 4 mokslo žurnalų numerius per metus, pvz.: KU, LVA, VGTU, kai kurie VPU ir KTU periodiniai leidiniai, kiti išeina kas mėnesį, pvz.: KMU žurnalas, bet paprastai jie būna įvairaus dažnumo. Aukštųjų mokyklų leidyklos, reklamuodamos šiuos leidinius, išleistų numerių turinius bei straipsnių santraukas skelbia internetinėse svetainėse. Dažniausiai yra suteikiamas priėjimas prie naujausių mokslo periodikos numerių. KTU, VGTU, VU yra idėję ir senesnių žurnalų numerių pagrindinę informaciją, bet MRU, KMU ir LVA tik nuo 2001 m. suteikia priėjimą prie periodikos numerių tekstų Adobe Acrobat pdf formate.

3. 2. Knygos

Pagal informacijos pobūdžio kriterijus leidiniai skirstomi į rūšis. Universitetų leidyklų išleista produkcija skirstoma į mokslinius¹, mokomuosius², informacinius leidinius³ ir žinynus⁴.

¹ Moksliniuose leidiniuose spausdinama informacija apie tiriamųjų darbų rezultatus, mokslines kultūros, istorijos paminklų ir kitų dokumentų publikacijos, informacija kaip šaltinis tolesniam tyrinėjimui [73, p. 63]; Leidinys, kuriame skelbiami teoriniai ir (arba) eksperimentiniai tyrimai, mokslo ir kult, istorijos veikalai, dokumentai, archyvų medžiaga. Tai monografija, moksl. Ataskaita, moksl. darbų rinkinys ir pan. [74, p. 265].

² Mokieji leidiniai perteikia sistemingas mokslinio bei taikomojo pobūdžio žinias patogiai dėstyti ir mokytis forma. Jie skirstomi į vadovėlius, mokymo priemones, praktikumus ir programinius-metodinius leidinius [73, p. 63]; Leidinys, kuriame mokslinio ir taikomojo pobūdžio žinios išdėstytos susisteminta, patogiai mokytis ir dėstyti tvarka. Mokomasis leidinys – tai vadovėlis, programa, pratimų rinkinys ir kt. [103, p. 264].

Analizuodami universitetų leidyklų išleistus leidinius teminiu aspektu matome, kad jie aprėpia visas mokslo šakas. Kai kurios leidyklos specializuojasi tik vienos studijų krypties knygų leidimu, pvz.: VDA leidžia meno, menotyros, meno istorijos, KMU – medicinos srities, LKKA – sporto šakos, LMTA – muzikos ir teatro krypties, LVA – gyvulininkystės, LŽŪU – gamtos mokslų, žemės ūkio mokomąsias ir mokslines knygas. Kitų aukštųjų mokyklų leidyklose išleistų leidinių tematika yra įvairesnė, apima keletą arba keliolika mokslo sričių (tai priklauso nuo studijų krypčių pasiūlos universitete). LKA daugiausia leidžia karo, gynybos tematikos knygas, bet taip pat pasirodo specializuoti karo psichologijos, medicininės pagalbos, chemijos (apie sprogstamas medžiagas), užsienio kalbų, karo tema mokomieji bei kiti leidiniai; MRU leidžia teisės, teisėtvarkos aktus ir teisės istorijos knygas, bet taip pat pasirodo tos srities psichologijos bei socialinio mokslo leidiniai; KU leidžia muzikos ir teatro, pedagogikos, gamybos, laivybos temomis knygas; KTU ir VGTU spausdina panašios mokslo krypties leidinius (technologijos, mechanikos, elektronikos, transporto, ekonomikos, vadybos ir kt.). Todėl vykstančiose knygų mugėse leidyklų išleistomis knygomis domisi universitetų studentai. VGTU besimokantis jaunimas domisi KTU leidyklos išleistais leidiniais ir, atvirkščiai, KTU studentai stebi, kokias naudingas knygas išleidžia VGTU. VPU leidykla specializuojasi leisdama pedagoginę, istorinę, edukologinę, psichologinę literatūrą. ŠU leidžia įvairios tematikos leidinius – humanitarinių, socialinių mokslų, biomedicinos, technologijos, muzikos, dailės, kalbotyros. VDU ir VU leidyklos leidžia įvairių mokslo sričių leidinius: VDU – humanitarinių, istorijos, meno krypties, kalbotyros, ekonomikos, matematikos, chemijos, religijos ir kitų mokslų, VU – medicinos, verslo, ekonomikos, biologijos, matematikos, kalbotyros, politologijos, technikos, chemijos, fizikos, teisės, informatikos ir kitų mokslų knygas.

Aptariant universitetų leidyklų leidinius kalbiniu požiūriu, pastebima, kad daugiausiai knygos leidžiamos lietuvių kalba. Pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais vyravo rusų, anglų, vokiečių kalbos. XXI a. žymiai padaugėjo aukštųjų mokyklų leidinių, mokslo periodikoje straipsnių anglų kalba.

³ Informaciniuose leidiniuose glaustai spausdinamos trumpos mokslo ir praktinės veiklos žinios, išdėstytos parankia naudotis tvarka. Informaciniams leidiniams priklauso enciklopedijos, žodynai [73, p. 65].

⁴ Žinynai – leidiniai, kuriuose spausdinama mokslinio ar praktinio pobūdžio informacija, neskirta ištisiniui skaitymui [73, p. 64]

Vadovėliai⁵ ir mokomieji leidiniai. Kaip buvo minėta, universitetų leidyklos leidžia savo mokslo įstaigos dėstytojų parašytas knygas. Svarbiausi jų studentams yra vadovėliai. Tai viena pagrindinių mokomųjų priemonių. Todėl kiekvienas išleistas vadovėlis arba kitas mokomasis leidinys yra naudingas bei informatyvus tos specialybės studentams, kuriai jis skirtas. Bet pasirodo bendrų vadovėlių, kuriais naudojasi beveik visi Lietuvos valstybinių ir nevalstybinių universitetų, kolegijų studentai.

Iš psichologijai skirtų leidinių verta paminėti vadovėlį, pirmą kartą išleistą KTU „Technologijos“ leidykloje 2000 m. pavadinimu „Psichologija studentui“. Knygos rengėjai buvo mokslininkų kolektyvas (Dalia Antinienė, Nomeda Ausmanienė, Juozas Jakštys, Rosita Lekavičienė, Laima Lupeikienė, Eglė Markevičienė, Gražina Matulienė, Eglė Paužienė, Danguolė Sokolovienė, Zita Vasiliauskaitė, Loreta Zajančauskaitė), atsakingoji redaktorė Gražina Matulienė. Knygoje pateikiamos išsamios ir sistemingos žinios apie įvairias psichologijos koncepcijas. Pirmojo vadovėlio leidimo apimtis siekė 260 puslapių ir buvo išleistas 3000 egz. tiražu. Antrasis pataisytas leidimas pasirodė 2002 m., 2003 m. KTU „Technologija“ leidykla pakartotinai išleido trečią, pataisytą „Psichologija studentui“ leidimą, o ketvirtasis pasirodė 2005 m. Kiekvienas knygos leidimas išleidavo 3000 egz. tiražu. Bendras vadovėlio tiražas siekia 12000 egz. 2002 m. Lietuvos aklių biblioteka išleido šios knygos garsinį įrašą 3 kasetėse ir 3 garso diskuose, tekstą skaitė Algimantas Sadukas.

Kadangi knyga buvo populiari ir perkama, vadovėlio rengėjai jį taisė, o KTU „Technologijos“ leidykla, leido pakartotinius leidimus, pasižyminčius nemažu tiražu.

Kitas vadovėlis, skirtas ne tik besimokančiajam jaunimui, bet ir dirbantiems vadovams – „Vadovavimo psichologija“. Šios knygos tikslas – suteikti būsimiems arba esantiems vadovams specialių žinių, padedančių sėkmingai realizuoti save sudėtingoje vadovo veikloje. [31]. Vadovėlio autoriai yra Juozas Kasiulis ir Violeta Barvydienė, o leidėjas KTU „Technologija“ leidykla. Pirmą kartą ši knyga pasirodė 1998 m. 164 puslapių apimties. 2001 m. išėjo pataisytas leidimas 327 p., 2000 egz. tiražu. 2003 m. pasirodė antras, 2004 m. – trečias, o 2005 m. ketvirtas leidimas tik 1000 egz. tiražu. Pirma „Vadovavimo psichologijos“ dalis skirta psichologinio vadovavimo fenomeno aspektų teoriniam požiūriui aptarti: asmenybės tipologijų,

⁵ Vadovėlis – tai leidinio tipas, kuriame sistemingai išdėstytas tam tikras mokomasis dalykas ar jo dalis, kuris atitinka mokymo programą ir oficialiai patvirtintas [73, p. 63-64]; mokom. leidinys, kuriame suprantamai, sistemingai pagal mokymo programą išdėstytos kurios nors disciplinos pagrindai [75, p. 378].

darbuotojų motyvavimo, grupės procesų ir kt. analizei. Antra dalis – tai praktikos vadovas, kuriame yra metodiniai patarimai, kaip plėtoti partnerių bendravimą, spręsti konfliktus, vesti derybas, priimti sprendimą grupėje; psichologinės savireguliacijos būdai, vadovo psichohigienai, vadovo asmenybei bei jos veiklos ypatybėms nustatyti [31].

Kita labai svarbi mokslo sritis, kuria domisi ir privalo išmanyti daugelis studentų, yra ekonomika, marketingas, verslas. Dabar visiems reikia ekonomikos žinių. Be jų neįmanoma kurti savo verslo, aktyviai dalyvauti šalies politikoje bei ekonomikos plėtroje. Su ekonomikos pagrindais supažindinami moksleiviai mokyklose, šiuolaikinę ekonomiką studijuoja visų aukštųjų mokyklų studentai, specialistai gamyboje ir kt. [1, p. 74]. Šios tematikos pagrindinis knygų leidėjas yra KTU „Technologija“. Vienos knygos tampa pagrindiniais vadovėliais Lietuvos aukštųjų mokyklų ir kolegijų studentams, kuriais naudojasi ir neekonominių specialybių studentai, kitos būna mažiau populiarios ir jų skaitytojų ratas išlieka nedidelis. Išsiskiria 2 ekonomikos srities knygos – „Makroekonomika“ ir „Mikroekonomika“.

„Makroekonomikos“ vadovėlį, sudarytą autorių kolektyvo, 2001 m. išleido KTU „Technologijos“ leidykla 615 p., apimties 2000 egz. tiražu. Antras papildytas ir pataisytas knygos leidimas pasirodė 2002 m. 635 p., trečias – 2005 m. 637 p. Kiekvienos laidos leidinio tiražas siekė po 2000 egz. Pirmieji keturi vadovėlio skyriai supažindina su makroekonomikos pagrindais, makroekonominiais rodikliais, nacionalinio produkto apskaita, gamyba ir pusiausvyros produkto modeliu. 5-10 skyriuose apibūdinamas monetarinės ir fiskalinės politikos vaidmuo, skatinant ekonomikos augimą. Vienuoliktajame ir dvyliktajame skyriuose aptariami nedarbo bei infliacijos mechanizmai. Baigiamojoje dalyje – nuo 13-17 skyriuose – skaitytojas supažindinamas su tarptautinės prekybos įtaka makroekonominiais modeliams [31].

Autorių kolektyvo parašytas vadovėlis „Mikroekonomika“ 1997 m. išleistas jo antras papildytas ir pataisytas leidimas (apie pirmą vadovėlio leidimą trūksta duomenų). 2000 m. ir 2001 m. pasirodė trečias knygos leidimas, 2002 m. ir 2003 m. – ketvirtas, o 2005 m. – penktas leidimas 1500 egz. tiražu. Vadovėlio leidėjas yra KTU „Technologijos“ leidykla.

Šie vadovėliai visų pirma skirti aukštųjų mokyklų studentams, studijuojantiems ekonomiką bei vadybą. Norint, kad nagrinėjamoji medžiaga būtų lengviau suvokiama, ji pateikta verbaline, grafine ir matematine forma [31].

Pagal Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros (toliau LATGA-A) ataskaitą už 2002 m. pati populiariausia bei skaitomiausia knyga buvo VPU prof. habil. dr. Vlado Rajecko „Mokymo organizavimas“, bet šios knygos leidėjas nėra universiteto leidykla. Tais metais nemažai paklausūs buvo minėto autoriaus mokslinės ir dalykinės literatūros darbai: „Švietimas: raida ir dabartis“ – mokymo priemonė aukštosioms ir aukštesniosioms mokyklos išleista 2001 m. 76 p. apimties ir 300 egz. tiražu; „Pedagogika – ugdymo mokslas ir menas“ knygos pirmas leidimas pasirodė 1999 m. 150 egz., antras papildytas ir pataisytas – 2002 m. Minėtų knygų leidėjas buvo VPU leidykla.

2002 m. buvo populiarūs kiti mokslinės ir dalykinės literatūros autorių kūriniai, pvz.: Vytauto Žilinsko ir Bronislavo Martinkaus mokomoji knyga „Pinigai. Vertybiniai popieriai. Bankai“, išleista 1996 m., vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams „Ekonomikos pagrindai“ (1997 m.) ir kt. (šių leidinių leidėjas buvo KTU „Technologija“ leidykla); Alfonso Vaišvilo mokomosios teisės mokslo knygos, kurių leidėjas buvo Lietuvos teisės akademijos leidykla (dab. MRU leidykla), Stasio Vansevičiaus mokomoji priemonė „Teisės teorija“, išleista 1998 m VU leidyklos.

Verta paminėti Vytauto Žilinsko ir Bronislavo Martinkaus vadovėlį „Ekonomikos pagrindai“. Pirmas šios knygos leidimas pasirodė 1997 m., antras papildytas ir pataisytas – 2001 m. 3000 egz. tiražu. Vadovėlis sudarytas iš 10 skyrių bei priedų, jo apimtis siekia net 790 p. Šioje knygoje gvildenami pagrindiniai ekonomikos klausimai, mikroekonomikos ir makroekonomikos dalykai, verslo organizavimas, rinkodaros pagrindai [1, p. 74].

Meno krypties leidinius daugiausiai leidžia VDA leidykla, jos knygos dažnai būna apdovanojamos įvairiais diplomais. 1994 m., praėjus metams po leidyklos įkūrimo, jau pasirodė pirmasis Juozo Adomonio vadovėlis „Nuo taško iki sintezės“ (apie 175 p. apimties 7000 egz. tiražu). Jame glaustai aiškinamos kompozicijos, metodikos, dailės ir architektūros, stiliaus ir mados santykis, aptariamos archetipų ir simbolių reikšmės. Ši knyga parašyta remiantis gamtos, liaudies meno ir profesionaliųjų dailininkų bei architektų (daugiausia XX a.) darbų būdingais pavyzdžiais [80, p. 33-34]. 1996 m. Švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius J. Puodžius įteikė premijas ir dovanas geriausiems leidėjams. Viena iš apdovanotojų buvo VDA leidykla už J. Adomonio vadovėlį „Nuo taško iki sintezės“ [15, p.24].

Reikšmingiausia yra 2002 m. VDA leidyklos išleista autorių kolektyvo knyga „Lietuvos dailės istorija“. Ji yra didelio formato (30x24 cm) 410 p. bei gausiai iliustruota. Veikale aptariama Lietuvos dailės raida nuo priešistorinių laikų iki

dabarties, aprėpiamos tokios sąvokos: vaizduojamoji dailė (tapyba, grafika, skulptūra), taikomoji dekoratyvinė dailė (keramika, dailioji tekstilė, baldininkystė, medžio, metalo, gintaro, stiklo, odos ir kt. dirbiniai), nuo dailės raidos neatsiejama architektūra ir XX a. susiformavusiomis vizualinėmis meno šakos (fotografija, videomenas, happeningas, instaliacijos). Knyga suskirstyta į devynis skyrius pagal dailės raidos stilius, epochas, sąlyginius istorinius laikotarpius. Kiekvienas skyrius turi savitus poskyrius, atsispindinčius atskiros dailės šakos ryšius su kultūros, religijos istorija [7, p. 4].

„Lietuvos dailės istorijos“ pristatymas vyko Vilniaus paveikslų galerijoje 2002 m. birželio 6 d. Veikalo recenzentė Rūta Mikšionienė pastebėdama nemažai knygos trūkumų, be to, dėl jos svorio ir didelio formato mieliau ją vadina žinynu nei vadovėliu. Netrukus prekyboje pasirodė kiekvienos stilistinės epochos skyrius, išleistas atskirais tomis patogiu formatu. Išėjo devynios knygos, kiekviena iš jų buvo išleista po 500 egz. [104, p. 11].

Pagal LATGA-A ataskaitą 2004 m. labai paklausi Lietuvos bibliotekose buvo Antano Andrijausko knyga „Grožis ir menas“. Ji – daugiausia kartų skaitytojams išduota lietuvių autoriaus knyga. Tais metais išliko didelis susidomėjimas tais pačiais autoriais ir vadovėliais, kaip ir 2002 m., pvz.: B. Martinkaus ir V. Žilinsko, S. Vansevičiaus ir Algimanto Sakalo vadybos srities knygomis.

Aukštųjų mokyklų leidyklos vis dažniau leidžia vadovėlius, savo stiliumi panašius į vakarietiškas. Jie spausdinami dideliu formatu, įprastai su plačiomis paraštėmis ir specialiais intarpais. Autoriai nepamiršta įdėti kartojimo klausimų, testų, kontrolinių pratimų, situacijų aprašymų.

Universitetų leidyklos išleidžia nemažai ir kitų svarbių vadovėlių bei mokomųjų leidinių, bet dažniausiai jie yra skirti siauresnei auditorijai, tam tikros mokslo srities akademinei bendruomenei (pvz.: medicinos), o kitiems studentams arba skaitytojams nėra aktualūs. Taip pat svarbūs yra leidžiami metodiniai leidiniai skirti studentams, bet jie skaitomi tik tarp tų mokslo krypčių studijuojančio jaunimo.

Mokslo leidiniai. Dėstytojų ir mokslininkų kūriniai yra išleidžiami atskiriomis monografijomis, straipsnių (tyrimų) rinkiniais. Taip pat jie skaitomi studentų bei akademinės bendruomenės tarpe. Studijuojantiems šios knygos būna kaip papildoma medžiaga mokantis. Mokslo leidiniai yra svarbūs tiems, kurie gilinasi į mokslo krypčių būklę, pasiekimus bei naujoves. Prie šios kategorijos priskirtini tokie leidiniai, kaip konferencijų medžiagos. Studentas ir kiekvienas specialistas domisi

bei laukia naujai pasirodančių jo srities tyrinėjimų informacijos, vykusių konferencijų medžiagos ir kt. Kiekviena nauja išėjusi mokslo knyga parodo, kad šis mokslas yra svarbus, vystosi ir tobulėja bei yra atliekami neįkainojami tyrinėjimai, kuriais domisi visuomenė. Todėl universitetų dėstytojai ruošia savo mokslo srities leidinius, kuriuos aukštųjų mokyklų leidyklos išleidžia.

Prieš tai minėta labai paklausė bibliotekose knyga – A. Andrijausko monografiją „Grožis ir menas. Estetikos ir meno filosofijos idėjų istorija (Rytai-Vakarai)“, šią knygą išleido VDA leidykla 1995 m. 5000 egz., antras pataisytas knygos leidimas išėjo 1996 m. 2000 egz. tiražu. Monografijos apimtis siekia virš 700 puslapių, o bendras tiražas yra 7000 egz. Galima teigti, jog šis mokslo leidinys yra vienas pirmųjų veikalų pasaulinėje literatūroje, kuris apima pagrindines Rytų ir Vakarų šalių estetikos ir meno tradicijas. Jame konceptualiai pateikiama glausta visuotinė estetikos ir meno filosofijos idėjų sklaidos istorija. [80, p. 34]. Vytautas Rubavičius recenzijoje pažymėjo, kad šiame darbe lyg susiliejo teorinio, istorinio ir enciklopedinio veikalo bruožai. Jo manymu, tai bus gera parankinė knyga ir kultūrologams, ir literatūrologams bei rašytojams, ir šiaip skaitytojams, kuriems į rankas paklius egzotiškesnių šalių ar kitų epochų kūriniai bei traktatai. Knyga jiems padės susigaudyti kultūriniame tų šalių kontekste [70, p. 36].

Informaciniai leidiniai. Universitetų leidyklų veikla pasižymėjo ypač žodynų paruošimo bei leidimo gausa. Pagrindinė tokių leidinių paskirtis – mokslo šakos terminų aiškinimas. Kalbų kiekio požiūriu buvo išleisti vienakalbiai, dvikalbiai (verčiamieji), daugiakalbiai žodynai.

Lietuvos universitetų išleisti pagrindiniai žodynai:

VG TU – *Automatikos terminų žodynas*, 2004. Bureika G. ir kt, *Glossary of transport engineering terms and abbreviations*, 2004. *Anglų-lietuvių kalbų hidrotechnikos terminų žodynas*, 2000.

VDA – *Dailės žodynas*, 1999. *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, 1997

KTU – *Aiškinamasis šiluminės ir branduolinės technikos terminų žodynas*, 2004.

Martinkus, Bronislovas ir kt. *Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas*, 2000.

Paulauskas, Kalikstas, Vytautas. *Aiškinamasis kompiuterijos terminų santrumpų žodynas*, 2000. *Adiafora* [Elektroninis išteklius] : elektrotechnikos terminų žodynas (CR-ROM), 2002.

Elektrotechnikos terminų žodynas, 1999. Talačka, Vytautas.

Anglų-lietuvių kalbų chemijos ir cheminės technologijos žodynas, 1994. Andriušis,

Algimantas ir kt. *Lietuvių-anglų-rusų kalbų elektros energetikos terminų žodynas*, 1993.

VU – Vitkauskienė, V. *Dailės terminų žodynas*, 1999

ŠU – *Anglų-lietuvių kalbų specialiojo ugdymo žodynas*, 2005. Garalis, Algirdas. *Logistikos terminų aiškinamasis žodynas*, 2003

KU – *Anglų-lietuvių kalbų jūrų technikos, laivybos, žvejybos žodynas*, 2001. Banaitis, J. *Jūrų technikos, laivybos, žvejybos lietuvių-rusų-anglų kalbų žodynas*, 1994.

VDU – Laužackas, R. *Profesinio rengimo terminų žodynas*, 2005 m. gruodis 13 d.

LKA – Laugalienė, G., Mironaitė M. *Karinis anglų-lietuvių kalbų žodynas*, 2003.

Gaidelienė, B. *Karinis vokiečių-lietuvių kalbų žodynas*, 2003. Kisinas, E. *Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinis žodynas*, 2002. Smetona A. *Karybos žodynas*, 1995.

LKKA – *Sporto terminų žodynas* T.1., 2-asis patais. ir papild. leid., 2002

KMU – Klumbienė, J. ir kt. *Pagrindinės epidemiologijos sąvokos* (mokomasis žodynas), 2001

MRU – Addo, L. ir kt. *Vokiečių-lietuvių kalbų teisėtvarkos žodynas*, 2004.

Janulevičienė, V. ir kt. *Mokomasis anglų-lietuvių teisėtvarkos žodynas*, 2001

Ne tik žodynų sudarymas, bet ir paruošimas spaudai bei išleidimas yra sudėtingi darbai. Universitetų leidyklos kaip vertingiausias knygas ir įvardija žodynus, bet ne tik dėl jų išleidimo komplikacijų, o dėl to, kad kiekvienas išleistas mokslo krypties žodynas yra ypač vertinamas ir dažnai naudojamas tos srities dėstytojų, studentų. Iš pateikto Lietuvos universitetų leidyklų žodynų sąrašo matyti, kad aukštosios mokyklos aprūpina jose dėstomų specialybių studentus pagrindine informacija. Dauguma žodynų yra aiškinamojo (enciklopedinio) pobūdžio, kuriuose pateikiami svarbiausi mokslo srities terminai bei dvikalbiai arba daugiakalbiai žodynai, kuriuose dominančios sąvokos yra ir užsienio kalbomis. Intensyvėjant ryšiams su Vakarų šalimis aktualu gerai mokėti specialiąją užsienio kalbą. Universitetuose vis daugiau leidžiama mokslo ir mokomųjų leidinių užsienio kalbomis bei plačiau naudojama įvairių specialybių užsienio literatūra originalo kalba. Aukštosiose mokyklose studentams yra dėstoma specifinė jų mokslo krypties anglų, vokiečių, prancūzų kalba tam, kad jie galėtų laisvai naudotis naujausiais šaltiniais užsienio kalba. Todėl universitetų dėstytojai rengia dvikalbius arba

daugiakalbius dalykinius žodynus, kurių leidimu užsiima aukštųjų mokyklų leidyklos.

XXI a. leidyboje pradėta naudoti nauja knygų leidimo specifika – elektroninė leidyba. Toks būdas pasitvirtina ypač leidžiant žodynus, įvairius žinytus, katalogus. 1999 m. KTU „Technologijos“ leidykla išleido autorių kolektyvo paruoštą elektrotechnikos terminų žodyną knygos formatu, o 2002 m. kompaktiniame diske. Žodynas yra daugiakalbis (lietuvių, vokiečių, anglų, prancūzų, rusų k.), kuriame yra 11 530 terminų. Tai pirmasis Lietuvoje išleistas tokio pobūdžio žodynas. Jam rengti buvo panaudota labai daug leksikografinių šaltinių: 80 įvairių žodynų, 16 standartų ir 15 kitų leidinių [69, p. 32]. Elektroninėje laikmenoje paruoštas žodynas yra daugiakalbis bei pateikia 50 000 žodžių. Jo sudarytojai ir kūrėjai yra KTU mokslininkai R. Mukulys ir S. Žebrauskas, Prof. A. Smiglevičius (VGTU), R. Urniežius (KTU) ir kiti [33]. Žodynas elektroninėje laikmenoje yra reikšmingas tuo, kad mokslininkai sukūrė specialią kompiuterinę programą, kurios pagrindu dabar ruošiamasi išleisti kitų mokslo sričių terminų žodynus [32]. Žodynu paprasta ir lengva naudotis, galima operatyviai gauti informacijos apie visus elektrotechnikos terminus keliomis kalbomis. Jis buvo reklamuojamas bei sulaukė dėmesio Frankfurto knygų mugėje.

Šiuo metu Lietuvoje vienomis populiariausių ir prestižiškiausių specialybių yra laikomos ekonomika bei verslas. Anot KTU „Technologijos“ išleisto žodyno atsakingojo redaktoriaus prof. Bronislovo Martinkaus, pradėjus dirbti rinkos ekonomikos sąlygomis, reikėjo naujų vadybos terminų. 2000 m. pasirodė autorių kolektyvo (B. Martinkus, Bronius Neverauskas, Algimantas Sakalas, Rimantas Venskus ir Vytauto Žilinskas) „Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas“ 1000 egz. tiražu. Rengiant žodyną buvo stengtasi kuo daugiau pateikti lietuviškų terminų, paaiškinti jų reikšmę. Leidinyje yra septyni skyriai. Vartotojų patogumui visi terminai pateikti abėcėlės tvarka bei nurodytas jų kirčiavimas [59, p. 14].

Kiti, taip pat šiuolaikinėje visuomenėje labai svarbūs, yra KTU prof. K. Paulausko paruošti žodynai. Vienas jų – „Aiškinamasis kompiuterijos žodynas“ (K.V. Paulausko, R. Jasinevičiaus), kurį išleido KTU „Technologija“ 1995 m. ir „Aiškinamasis kompiuterijos terminų santrumpų žodynas“, pasirodęs 2000 m. 350 p. apimties 1000 egz. tiražu. Kompiuterijos technikos knygoje, o ypač periodiniuose leidiniuose anglų ir kitomis kalbomis, labai gausu kompiuterijos terminų santrumpų, daugiausia angliškų. Todėl yra leidžiami tokių santrumpų paprastieji arba aiškinamieji žodynai. „Aiškinamajame kompiuterijos žodyne“ pateikta apie 4100

kompiuterijos terminų santrumpų ir daugiau nei 6000 juos atitinkančių anglišku terminų bei šiek tiek daugiau lietuviškų tų terminų atitikmenų. Žodynas buvo sudarytas remiantis naujausiais Internete esamais bei JAV, Anglijos ir Rusijos išleistais žodynais. Šis žodynas aiškinamasis, tačiau daugiau aiškinamos tik naujausios santrumpų sąvokos, apibūdinančios kompiuterių bei ryšių tinklus ir paskirstytąją informacijos apdorojimą. Seniau vartojamų terminų aiškinimus galima rasti minėtame, 1995 m. išleistame žodyne. [65, p. 13]. Bet atsiradus naujiems terminams, tokio pobūdžio žodynai turėtų būti papildomi bei išleidžiami nauji, papildyti, pataisyti leidimai.

Įdomius ir svarius žodynus išleido VDA leidykla. Anot VDA mokslo ir meno prorektorius prof. dr. Adomo Burtimo, mokslininkai, rengdami meno žodynus bei žinytus, bando užtaisyti Lietuvos kultūros spragas. Lietuvoje apie meną rašantys žmonės nuolatos susiduria su terminijos problema [55]. Išleistas „Dailės žodynas“ ir „Krikščioniškosios ikonografijos žodynas“ pateikia svarbią informaciją apie meną. 2003 m. VDA leidykla dešimtmečio proga įvardijo reikšmingiausius bei geriausiai atspindinčius savo veiklos krypties leidinius. Pirmieji iš jų paminėti žodynai.

„Dailės žodynas“ buvo išleistas 1999 m. 5000 egz. tiražu, parengtas autorių kolektyvo. Straipsnius žodynui rašė 42 autoriai, kurie pasirinko enciklopedinio pobūdžio variantą, kai ne tik apibrėžiama konkreti žodžio reikšmė, bet trumpai nušviečiama ir įvardyto meninio objekto ar reiškinių istorija [6, p. 13]. Jame aprašytos dailės šakos, stiliai, žanrai, technika. Apibūnami svarbiausi architektūros, knygos meno, fotografijos terminai. Pateikta informacija apie reikšmingiausias Europos ir JAV dailės mokymo įstaigas, muziejus, draugijas. Daugelyje straipsnių apžvelgti Lietuvos dailės istorijos aspektai. Tai pirmasis tokio pobūdžio originalus lietuviškas žodynas [80, p. 36]. Žodyno recenzentė Janina Bielinienė pažymi, kad jis išties yra labai reikšmingas ne tik dailės tyrinėtojams, akademinėi visuomenei, bet ir kiekvienam kultūra besidominančiam žmogui. Ateityje tikimasi išleisti papildytą bei pataisytą žodyno leidimą [6, p. 13].

„Krikščioniškosios ikonografijos žodyno“ 1997 m. buvo išleistas pirmas ir antras leidimas pačiu didžiausiu iš visų VDA leidinių tiražu – 11 500 egz. Jo sudarytoja Dalia Ramonienė, dailininkas Alfonsas Žvilius. Žodynas skirtas vidurinių ir specialiųjų mokyklų moksleiviams kaip pagalbinė dailės istorijos mokymosi priemonė. Aiškinami populiariausi Vakarų krikščioniškosios dailės, Senojo ir Naujojo Testamento siužetai, krikščioniškieji simboliai, pateikiami dažniausi vaizduojamų šventųjų gyvenimo aprašymai, juos identifikuojantys atributai. Už šį

leidinį VDA leidykla buvo apdovanota „Knygos meno konkurso Vilnius’98“ diplomu [80, p. 36].

Universitetų leidyklos užsiima periodinių leidinių (laikraščių ir žurnalų), mokslo ir mokomųjų knygų leidimu, kurių pagrindinė paskirtis yra teikti akademinėi bendruomenei aktualią bei mokslinę informaciją. Kiekvienos leidyklos leidinių tematika priklauso nuo aukštosiose mokyklose dėstomų specialybių bei mokslų krypčių. Visi pasirodę leidiniai yra aktualūs ir informatyvūs, bet leidyklos kaip svarbiausius įvardija žodynus, žinynus bei vadovėlius. Kai kurie aptarti universitetų leidyklų leidiniai tapo gan populiarūs tarp visų Lietuvos studentų bei kitų žmonių.

Besivystanti ir kasmet vis paklausesnė elektroninė leidyba tampa svarbi ir universitetų leidyklų veikloje. Internetinėse svetainėse jos pateikia laikraščių, mokslo žurnalų santrumpų (arba visą tekstą) elektroninius variantus. Taip pat jau pradėta leisti kai kuriuos leidinius kompaktiniuose diskuose, o VGTU, MRU leidyklos internetinėse svetainėse suteikia prieigą prie išskirtinių mokomųjų knygų tekstų.

IŠVADOS

Šiuo metu Lietuvoje sėkmingai veikiančios penkiolika universitetų plečia švietėjišką ir leidybinę veiklą. Vienas iš leidyklų darbą įtakojančių veiksnių – kiekvienais metais augantis studijuojančio jaunimo skaičius.

Įkurti aukštųjų mokyklų leidybiniai skyriai yra jų struktūriniai padaliniai, todėl savo veikloje leidyklos vadovaujasi aukštųjų mokyklų nuostatais ir yra pavaldžios jų įkūrėjams. Iš visų penkiolikos Lietuvos universitetų tik Vilniaus ir Šiaulių universitetų leidyklos buvo perorganizuotos iš padalinių į savarankiškas įmones. Jų darbo specifika skiriasi nuo kitų aukštųjų mokyklų leidyklų. Laimėdamos konkursą, jos gauna teisę leisti universitetų leidinius. Kiekvienos aukštosios mokyklos patvirtintame statute yra nurodytas vienas iš pagrindinių tikslų – vadovėlių, monografijų, žodynų, žinynų, mokslinių žurnalų, konferencijų medžiagos, studijų literatūros, periodinių ir kitų leidinių ruošimas bei leidimas.

Kiekvieno universiteto leidybinis skyrius publikuodamas leidinius orientuojasi į aukštojoje mokykloje dėstomų studijų programų literatūros poreikį bei akademinės bendruomenės aprūpinimą informacija ir medžiaga. Kai kurių leidėjų, pvz., KTU „Technologijos“, išleistos knygos pasižymi populiarumu tarp kitų universitetų ir kolegijų studentų bei skaitytojų. Keletas universitetų leidyklų specializuojasi leisdamos vienos, o dauguma – įvairių mokslo sričių knygas.

Tobulėjant informacinėms technologijoms, technikai knygų spausdinimo procesas tapo paprastesnis, žymiai greitesnis ir pigesnis. Dėl šių privalumų dauguma universitetų leidyklų įsteigė mažas spaustuves ir įsigijo įrangą, kuri paspartino ir atpigino knygų leidybą. Didžiausios ir stipriausios leidyklos-spaustuvės, kurios maketuoja ir spausdina leidinį savo skyriuose, gauna svarių užsakymų ne tik iš universitetų fakultetų, bet ir už jų ribų. Daugelis aukštųjų mokyklų leidyklų sunkesnius darbus bei knygų viršelius, kurių atspausdinti pačios nepajėgia, užsako kitose spaustuvėse. Tik keletas iš jų neturi spausdinimo technikos ir paruoštus leidinius spausdina kitur.

Knygų leidyba yra finansuojama iš valstybės biudžeto, universitetų ir fakultetų lėšų, Vadovėlių leidybos komisijos, Valstybinio mokslo ir studijų fondo, Švietimo ir mokslo, Kultūros ministerijų, pačių leidyklų lėšų bei kitų rėmėjų. Kai kurioms aukštųjų mokyklų leidykloms finansavimą skiria Sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvių kalbos komisija ir kiti mecenatai. Už parduotas knygas gautos

pajamos yra skiriamos kitų leidinių spausdinimui.

Nagrinėjant universitetų leidyklų produkcijos kiekį per Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį 1991 – 2003 m., pastebima visiems leidėjams būdinga knygų skaičiaus ir jų tiražo kaita. Ryškios permainos įvyko XX ir XXI a. sandūroje. Iki 1999 m. įvairiai kitęs publikacijų ir egzempliorių kiekis, 2000 m. visų aukštųjų mokyklų leidėjų staigiai yra mažinamas, išskyrus VDU ir MRU leidyklų. Lietuvos leidyboje tais pačiais metais įvyksta vienodas pokytis. Respublikoje įvairių pavadinimų knygų išėjo 10% mažiau negu 1999 m. Bet 2001 m. visų aukštųjų mokyklų leidyklų publikacijų skaičius žymiai padidėja, kai kurių iš jų net dvigubai lyginant su praėjusiais metais. Tuo metu knygų tiražą sumažina (arba nedaug pakeičia) beveik visos universitetų leidyklos, išskyrus MRU, VDU ir LMTA leidyklos. 2003 m. įvyksta dar vienas, būdingas visiems Lietuvos leidėjams pokytis, kuris taip pat atsispindi valstybės universitetų leidyklų veikloje. Tais metais šalies leidyklų skirtingų pavadinimų knygų išėjo apie 6% mažiau negu praeitais metais. Visų Lietuvos aukštųjų mokyklų leidėjų publikacijų skaičius ir jų tiražas irgi buvo mažinamas, išskyrus VGTU „Technikos“, ŠU, LKKA, VDA leidyklų.

Visos Lietuvos universitetų leidyklos rūpinasi savo produkcijos platinimu, nors iki šiol ši sritis daugeliui yra sudėtinga. Pagrindinis leidinių pardavimas vyksta pačių universitetų įkurtuose knygynuose, fakultetų katedrose. Čia stengiamasi prekiauti leidiniais studentams bei akademinėi bendruomenei už savikainą, o kartais, jei leidinys yra finansuojamas ministerijų ar komisijų, parduodamas dar pigiau. Šis faktas pabrėžia, kad svarbiausias universitetų leidyklų tikslas yra ne pelno siekimas, bet mokslininkų kūrybinių laimėjimų apibendrinimas monografijose, straipsnių rinkiniuose, studijoms skirtų knygų skleidimas ir jų platinimas akademinėje bendruomenėje.

Lietuvos universitetų leidyklos dažniausiai savo internetinėse svetainėse pateikia leidžiamų mokslo periodinių leidinių straipsnių santraukas arba visą numerių tekstą, taip pat aukštųjų mokyklų laikraščių ir žurnalų elektroninius variantus. Įdiegtos naujovės pasigendama VDA, LMTA internetiniuose puslapiuose ir ŠU leidyklos svetainėje, kur patekti tik tų leidinių trumpi bibliografiniai aprašai su anotacijomis.

VGTU, MRU, KTU leidyklos leidžia specialius išleistų knygų katalogus popieriniu variantu, o MRU, VPU ir kompaktiniuose diskuose. Dauguma leidyklų savo produkcijos sąrašus skelbia internetinėse svetainėse, universitetų knygynų tinklalapiuose, išskyrus LMTA, LVA, VDA, VDU, LŽŪU, VU leidyklas. Aukštųjų

mokyklų leidyklos išleistus leidinius reklamuoja ir platina per kitus valstybės knygynus, o pusė iš jų (KMU, KTU „Technologija“, KU, MRU, ŠU, VDU, VGTU „Technika“, VPU leidyklos) per UAB „Knygininkas“. Vilniaus ir tarptautinėse knygų mugėse universitetų leidiniais domisi dėstytojai, studentai ir kiti skaitytojai. Sėkmingai vykstanti prekyba pabrėžia išleistų leidinių svarbą bei jų poreikį akademinėi bendruomenei.

Aptariant universitetų leidyklų veiklą galima teigti, kad jų darbo specifika yra labai panaši bei kažkiek primena pirmosios Lietuvos Vilniaus akademijos spaustuvės veiklą. Kaip ir prieš daugelį amžių išliko ta pati leidybos tradicija: leisti specifinę literatūrą, rūpintis jos platinimu, reklamuoti produkciją paruošiant knygų katalogus, o šiandieninė technika leidžia šiuos sąrašus skelbti virtualiai (internete). Kiekviena iš penkiolikos universitetų leidyklų atlieka tą pačią misiją, siekia tų pačių tikslų, vykdo būdingus visiems leidėjams darbus. Leidyklų vadovai, norėdami, kad pagreitėtų spausdinimas ir išaugtų poligrafinė leidinių kokybė, stengiasi į veiklą įdiegti modernią techniką. Svarbiausias leidyklų tikslas yra tai, kad teikiamos paslaugos neatsiliktų nuo šiuolaikinėje visuomenėje vyraujančių naujovių. Taip pat mėginama suteikti kuo išsamesnę informaciją apie išleistus leidinius internete bei padaryti patogesnę ir greitesnę jų įsigijimo būdą.

Vienos svarbiausių Lietuvos universitetų leidyklų veiklos ypatybių, kurių dauguma galėtų labiau patobulinti ir išplėsti – tai leidžiamų knygų intensyvesnis reklamavimas internetinėse svetainėse, organizuojamose mugėse bei visuomenės informavimas apie savo darbą ir pasiekimus. Tokia veikla ne tik padėtų išplėsti aukštųjų mokyklų leidinių skaitytojų ir pirkėjų ratą, bet ir pakeisti visuomenėje susiformavusią nuomonę apie leidyklas bei pakelti jų autoritetą. Universitetų dėstytojai pasitikėtų ir pirmiausiai pagalbos, išleidžiant kūrinį, kreiptųsi į jas.

Aukštųjų mokyklų leidyklos nuo pat savo gyvavimo pradžios buvo ir liks universitetų mokslininkų veikalų paruošimo ir išleidimo į rinką pagalbos centru.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. BAGDONAVIČIUS, Juozas. Ekonomikos pagrindai – plačiajai auditorijai: B. Martinkaus ir V. Žilinsko vadovėlis: [recenzija]. *Inžinerinė ekonomika*, 2001, nr. 4, p. 74
2. BALIUKONYTĖ, Genovaitė. Universiteto leidykla turi savo knygną. *Studijų aidai*, 2000, saus. 13, p. 3
3. *Bibliografijos žinios*: straipsniai. Vilnius: Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centras, 1996 - .
4. *Bibliografinė Lietuvos periodinės spaudos straipsnių bazė* [Elektroninis išteklius]: archyvas, 1994-2002. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2004. 1 elektron. opt. diskas (CD-ROM). ISBN 9955-541-32-6
5. BIELINIENĖ, Janina. Dailės akademijos leidyklos mozaika. *Dienovidis*, 1998, vas. 6-12, nr. 6, p. 8-9
6. BIELINIENĖ, Janina. Ilgai lauktas Dailės žodynas: [recenzija]. *Lietuvos aidas*, 1999, birž. 11, p. 13
7. BIELINIENĖ, Janina. Lietuvos dailės istorija šiuolaikiškai: [recenzija]. *7 meno dienos*, 2002, birž. 28, p. 4
8. BIELINIENĖ, Janina. VDA leidyklos dešimties metų derlius. *Tarp knygų*, 2003, nr. 1, p. 12-15
9. BINKAUSKIENĖ, Liana. „Universitas Vilnensis“: Vilniaus universiteto laikraštis. *Mokslas ir gyvenimas*, 1999, nr. 9, p. 19
10. BUTRIMAS, A. Vilniaus dailės akademijos darbai. *7 meno dienos*, 1998, vas. 13, p. 9
11. GARNYTĖ, Gintarė. Šiaulių universiteto leidyklos debiutas Vilniaus knygų mugėje. [interaktyvus]. Šiauliai: ŠU 1-kla, 2004 [žiūrėta 2005. 04. 10]. Prieiga per internetą: <<http://webas.su.lt/lt/part300/leidykla/doc/knygu%20muge.doc>>
12. *Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija* = The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania : nuo pirmųjų Lietuvos karo mokyklų iki šiuolaikinės Karo akademijos, XVIII-XXI. Vilnius : Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005. Vilnius : Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005. 31, [1] p. : iliustr.

13. GILYTĖ, Nina. VGTU leidykla „Technika“. *Mokslas ir gyvenimas*, 2000, nr. 9, p. 47
14. *Gyventojai ir socialinė statistika* [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005. [žiūrėta 2005.10.20]. Prieiga per internetą <<http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1110>>
15. GUDONIENĖ, Genovaitė. Vadovėlių studentams šventė. *Knygnešys*, 1996, nr. 5, p. 24
16. JANKAUSKAS. Vidmantas. Pirmieji žingsniai. *Atgimimas*, 1994, kov. 30, p. 15
17. JANULEVIČIUS, Linas. Lietuviškų knygų paroda Liuksemburge. *7 meno dienos*, 2001, spal. 5, p. 8
18. JANULEVIČIUS, Linas. Siekti nepasiekiamo. *Dienovidis*, 2003, nr. 1, p. 16-18
19. KATKIENĖ, Zita. Leidybos skyrius su leidyklos teisėmis. *Šiaulių naujienos*, 1995, spal. 28, p. 9
20. *Kauno medicinos universitetas*. Kaunas: [KMU], 1999, 18 p. ISBN 9986-451-42-6
21. *Kauno medicinos universitetas* [interaktyvus]. Kaunas, 2005 [žiūrėta 2005. 04. 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.kmu.lt/>>
22. *Kauno medicinos universitetas, 1999*: [informacinis leidinys]. Kaunas: [KMU], 1999. 286, [1] p., iliustr. ISBN 9986-451-08-6
23. *Kauno technologijos universitetas* [interaktyvus]. Kaunas: KTU, 2005 [žiūrėta 2005. 03.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.ktu.lt/>>
24. *Kauno technologijos universiteto 1991-1995 metų veiklos rodikliai*. Kaunas: KTU „Technologija“, 1995. 78 p., diagr. ISBN 9986-13-309-2
25. KIRKUTIS, Vytautas. Pusės šimto autorių knygas nori leisti Pedagogikos fakulteto leidybos centas. *Šiaulių kraštas*, 1995, bal. 14, p. 2,4
26. *Klaipėdos universitetas*. [interaktyvus]. Klaipėda: KU, 2005. [žiūrėta 2005. 03. 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.ku.lt/>>
27. *Klaipėdos universitetas (1991-1996)*. Klaipėda: KU 1-kla, 1996. 102, [1] p., iliustr. ISBN 9986-505-24-0
28. *Klaipėdos universiteto leidykla: 2002 leidyklos jubiliejiniai metais*. Klaipėda: KU 1-kla, 2002. 13 p., iliustr. ISBN 9955-456-52-3
29. *Klaipėdos universiteto leidyklos leidiniai, 1992-2002*. Klaipėda: KU 1-kla, 2003. 80 p. ISBN 9955-456-93-0

30. *Klaipėdos universiteto veikla: 1993 m. birželio mėn. – 2001 m. birželio mėn.* Klaipėda: KU 1-klā, 2001. 24 p.
31. *Knygininkas: Knygos: [populiariausios]. [interaktyvus].* Kaunas, [2005]. [žiūrėta 2005.12.18]. Prieiga per internetą: <<http://www.knygininkas.lt>>
32. KTU išleistas žodynas pristatytas tarptautinėje knygų mugėje. [interaktyvus]. *KTU kronika.* Kaunas: KTU, 2002, nr. 8. [žiūrėta 2005.12.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.ktu.lt/lt/>>
33. KTU išleido elektroninį žodyną. [interaktyvus]. *KTU kronika.* Kaunas: KTU, 2002, nr. 3. [žiūrėta 2005.12.10]. Prieigą per internetą: <<http://www.ktu.lt/lt/>>
34. Leidyba: [KTU]. Iš *Kauno technologijos universiteto 1999-2000 metų veikla.* Kaunas: Technologija, 2000, p. 47-48
35. Leidyba: [KTU]. Iš *Kauno technologijos universiteto 2002 metų veikla.* Kaunas: Technologija, 2003, p. 73
36. Leidyba: [KTU]. Iš *Kauno technologijos universiteto 2003 metų veikla.* Kaunas: Technologija, 2004, p. 69
37. Leidyba menas ar verslas. *Formatas*, 2004, nr. 11, p. 10-11
38. *Leidybos centro leidinių katalogas, 2005.* Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: MRU, 2005. 114, [1] p.
39. *Leidyklos „Technologija“ leidinių katalogas.* Kauno technologijos universitetas. Kaunas: Technologija, 2002 - . D. 2002, D. 2003, D. 2004.
40. *Lietuvos Generolo Jono Žemaičio karo akademija.* [interaktyvus]. Vilnius: LKA, 2003. [žiūrėta 2005. 03. 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.lka.lt/lt/>>
41. *Lietuvos kūno kultūros akademija.* [interaktyvus]. Kaunas: LKKA, 2005. [žiūrėta 2005. 04. 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkka.lt>>
42. *Lietuvos kūno kultūros akademija: studijos, mokslas ir sportas : Lietuvos kūno kultūros akademijos įkūrimo 70 metų sukakčiai pažymėti.* Kaunas: Lietuvos kūno kultūros institutas, 2004. 48, [1] p., iliustr. ISBN 9986-569-96-6
43. *Lietuvos kūno kultūros institutas, 1945-1995.* Kaunas: Lietuvos kūno kultūros institutas, 1995. 311, [38] p., iliustr. ISBN 9986-569-14-1
44. *Lietuvos leidėjai: katalogas.* [interaktyvus]. Vilnius: LNB, Bibliografijos ir knygotyros centras, 2004. [žiūrėta 2005. 05. 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.lnb.lt/leidejai/index1.html>>

45. *Lietuvos muzikos akademija (konservatorija) : 60 metų*. Vilnius: LMA, [1994]. 1 lankstinys (8) p. : iliustr.
46. *Lietuvos muzikos ir teatro akademija*. [interaktyvus]. Vilnius, 2004. [žiūrėta 2005. 04. 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.lma.lt/new/index.php>>
47. *Lietuvos spaudos statistika*. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1990-. D. 1991. 1993, 60 p., lent. D. 1992. 1993, 60 p., lent. D. 1993. 1994, 59 p., lent. D. 1994. 1995, 61 p., lent. D. 1995. 1996, 62 p., lent. D. 1996. 1997, 75 p., lent. D. 1997. 1998, 79 p., lent. D. 1998. 1999, 79 p., lent. D. 1999. 2000, 79 p., lent. D. 2000. 2001, 76 p., lent. D. 2001. 2002, 79 p., lent. D. 2002. 2003, 88 p., lent. D. 2003. 80 p., lent.
48. *Lietuvos statistikos metraštis* = Statistical yearbook of Lithuania. Vilnius: Metodinis leidybinis centras. 1989 - . D. 1993, 465 p. D. 1994-1995, 476 p. D. 1996, 532 p., D. 1999, 591 p.
49. *Lietuvos veterinarijos akademija* = Литовская Ветеринарная академия : (informacinis leidinys). Vilnius, 1977. [26] p.
50. *Lietuvos veterinarijos akademija*. [interaktyvus]. Kaunas: LVA, 2005. [žiūrėta 2005. 04. 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.lva.lt>>
51. *Lietuvos veterinarijos akademija, 1936-1996* = Lithuanian Veterinary Academy: [informacinis leidinys]. Kaunas : Alveronas, 1996. [14] p., iliustr.
52. *Lietuvos žemės ūkio universitetas*. [interaktyvus]. Kaunas: LŽŪU, 2005. [žiūrėta 2005. 03. 11]. Prieiga per internetą: <<http://www.lzuu.lt/main/1>>
53. *Lietuvos žemės ūkio universitetas, 1924-1999*: monografija. Vilnius: Personalinės įmonės "Lietuvos mokslas" redakcija, 2000. 516 p., iliustr. ISBN 9986-795-06-0
54. *Lietuvos žemės ūkio universiteto veikla: metinė ataskaita*. Kauno raj.: [s. n.], 1998 - . D. 1997 metais: [rektorius ataskaita], 1998, 61 p. D. 2000 metais: [rektorius ataskaita]. 2000, 58 lap. D. 2001 metais: [rektorius Albino Kustos metinė ataskaita]. 2002, 39 p. D. 2002 metais: [rektorius Albino Kustos metinė ataskaita]. 2003, 54 p. D. 2003 metais: [rektorius Albino Kustos metinė ataskaita]. 2004, 62 p.
55. LUDAVIČIENĖ, Jurgita. *VDA leidyklos dešimtmetis*: [pokalbis su Vilniaus dailės akademijos prorektorium mokslui ir menui prof.dr. Adomu Butrimu]. [interaktyvus]. Vilnius: Rašyk. Kitoks, 2005. [žiūrėta 2005. 12. 18]. Prieiga per internetą:
< <http://www.rasyk.lt/index.php/fuseaction,articlesView.view;id,51;pn,>>

56. MERKYS, Vytautas. Lietuvos poligrafijos įmonės 1795-1915 m. Iš *Spauda ir spaustuvės (Iš Lietuvių kultūros istorijos, t. 7)*. Vilnius, 1972, p. 142-249.
57. MEYER, Sheldon. University press publishing. *International book publishing: an encyclopedia*. New York, London: Garland, Inc. 1995, p. 354-363.
58. MIKŠIONIENĖ, Rūta. Lietuvos dailės istorija – pretekstas diskutuoti: [recenzija]. *Lietuvos rytas*, 2002, birž. 18, priedas „Mūzų malūnas“, p. 5
59. MISEVIČIUS, Vilius. Naujasis vadybos terminų žodynas: [apie „Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas“]. *Kauno diena*, 2000, lapkr. 23, p. 14
60. MISIŪNAS, Remigijus. *Knygų leidyba Lietuvoje 1990-1996 m.* Knygotyra, 1997, T.33, p. 56-58.
61. *Mykolo Romerio universitetas*. [interaktyvus]. Vilnius: MRU, 2005. [žiūrėtas 2005. 04. 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.ltu.lt/>>
62. *Moksliniai tyrimai: 2003 ataskaita: leidyba*. [interaktyvus]. Kaunas: KTU, 2005. [žiūrėta 2005. 04. 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.ktu.lt/lt/mokslas/mt2004/23.pdf>>
63. MURAUSKAITĖ, Jurgita. Knyga – per valandą: leidėjams net ir vieno vadovėlio egzemplioriaus gamyba nesukelia jokių rūpesčių. *Kauno diena*, 2004, gruod. 28, nr. 301, p. 3
64. *Nuo Aukštųjų kursų Kaune iki Kauno technologijos universiteto, 1920-1997*. Kaunas : Technologija, 1997. 454 p., [28] iliustr. lap.: diagr., lent. ISBN 9986-13-449-8
65. PAULAUSKAS, Kalikstas. Naujas kompiuterijos žodynas: [autorius pasakojimas apie „Aiškinamąjį kompiuterijos terminų santrumpų žodyną“]. *Gimtoji kalba*, 2000, nr. 3, p. 13-15
66. PETRAUSKIENĖ, Irena. *Vilniaus akademijos spaustuvė 1575-1773*. Vilnius: Mokslas, 1976, p. 245 p., [16] iliustr. lap.
67. *Populiariausia Lietuvos bibliotekose 2002 metais buvo V.Rajecko knyga „Mokymo organizavimas“*. 2003-01-14. [interaktyvus]. Vilnius: Kultūros ministerija, 2005. [žiūrėta 2005.12.08]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkm.lt/index.php?ItemId=19862>>
68. *Populiariausia Lietuvos bibliotekose 2004 m. buvo J. Ivanauskaitės kūryba*. 2005-03-25. [interaktyvus]. Vilnius: Kultūros ministerija, 2005. [žiūrėta 2005. 12.08]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkm.lt/index.php?ItemId=21417>>

69. PUKYS, Povilas, Vaidotas. Pirmasis lietuviškas elektrotechnikos terminų žodynas. *Mokslas ir technika*, 2001, nr. 3, p. 32-33
70. RUBAVIČIUS, Vytautas. Estetikos ir meno filosofijos pasaulis – lietuviškai: [recenzija]. *Lietuvos rytas*, 1996, kov. 8, priedas „Mūzų malūnas“, p. 36
71. SLAVINSKIENĖ, Laurėta. Leidyba Lietuvoje – praeitis, dabartis, perspektyvos. *Tarp knygų*, 1999, nr. 6, p. 20-23
72. *Statistika*: knygų, žurnalų ir laikraščių leidyba. [interaktyvus]. [Vilnius]: Lietuvos statistikos departamentas, 2005.06.14. [žiūrėta 2005 lapkričio 13]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt/web/main.php?parent=418>>
73. STONIENĖ, Vanda. *Knygotyros pagrindai*. Vilnius: VU I-kla, 1990. 95, [1] p.
74. STONIENĖ, Vanda. Mokslinis leidinys. Iš *Knygotyros*: enciklopedinis žodynas. Vilnius, 1997, p. 265
75. STONIENĖ, Vanda. Vadovėlis. Iš *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius, 1997, p. 378
76. STRUMKIS, R. Kas atsitiko universiteto leidyklai. *Universitas Vilnensis*, 1997, spal. 13, p. 8
77. *Šiaulių universitetas*. [interaktyvus]. Šiauliai: ŠU, 2005. [žiūrėtas 2005. 04. 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.su.lt/>>
78. *Šiaulių universiteto veikla*. Šiauliai: ŠU I-kla, 2002 - . D. *1998-2001 metais*. 2002, 68 p., diagr., lent. D. *2002 metais*. 2003, 102 p., iliustr. D. *2003 metais*. 2004, 93 p., diagr., lent. D. *2004 metais*. 2005, 103 p., lent., diagr.
79. TIDIKIS, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* : [vadovėlis]. Vilnius: LTU Leidybos centras, 2003. 626, [1] p. ISBN 9955-563-26-5
80. TUMĖNAS, Juozas. *Dailėtyrinės literatūros leidyba Lietuvoje*: magistro darbas. Mokslinis vadovas doc. R. Misiūnas. Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Vilnius, 2005. 98 lap., lent. Aut. archyvas.
81. ULDUKIS, Edvardas. Knygos su LPA ženklu. *Diena*, 1996, liep. 26 d., nr. 173 (599), p. 6
82. UŽTUPAS, Vilius. *Lietuvos spaustuvės, 1522-1997*. Vilnius, Kaunas: XXVII knygos mėgėjai, V. Užtupo leidykla, 1998, 607 p., iliustr.
83. VALIULIS, Algirdas. VGTU knygynas „Technika“ – nutrūkusi ir vėl įtempta styga. *Gedimino universitetas*, 2000, nr. 2, p. 20
84. *Vilniaus dailės akademija*. [interaktyvus]. Vilnius: VDA, 2003. [žiūrėta 2005. 02. 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.vda.lt/>>

85. *Vilniaus dailės akademijos leidykla: knygos* = Vilnius Academy of Arts Press: books. 2 D. Vilnius: VDA 1-kla, 1998- . D. 1.: 1993-1998 metų. 1998. 39 p., iliustr. D. 2.: 1998-2000. 2000. 35 p., iliustr.
86. *Vilniaus Gedimino technikos universitetas*. [interaktyvus]. Vilnius: VGTU, 2005. [žiūrėta 2005. 03. 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.vgtu.lt/>>
87. *Vilniaus Gedimino technikos universitetas*. Vilnius: Technika, 1995 - . Nr. 1 (19). 1998 metai. 1999, 181 p., lent. Nr. 1 (21). 1999 metai. 2000, 140 p., iliustr. Nr. 1 (23). 2000 metai. 2001, 172 p., iliustr. Nr. 1 (25). 2001 metai. 2002, 204 p., iliustr. Nr. 1 (27). 2002 metai. 2003, 178 p., iliustr. Nr. 1 (29). 2003 metai. 2004, 192 p., iliustr. Nr. 1 (31). 2004 metai. 2005, 216 p., iliustr.
88. *Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla*. [interaktyvus]. Vilnius: VPU, 2005. [žiūrėtas 2005. 03. 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpu.lt/vpu/leidykla/>>
89. *Vilniaus pedagoginio universiteto veiklos apžvalga*. Vilnius: VPU 1-kla, 2000 - . D. 1998-1999 metai. 2000, 43 p., lent. D. 2000 metai. 2001, 59 p., diagr. D. 2001 metai. 2002, 76 p., iliustr., diagr. D. 2003 metais: rektoriaus akademiko Algirdo Gaižučio ataskaita. 2004, 87 p., iliustr. D. 2004 metais: rektoriaus akademiko Algirdo Gaižučio ataskaita. 2005, 87 p., iliustr.
90. *Vilniaus pedagoginis universitetas*. [interaktyvus]. Vilnius: VPU, 2005. [žiūrėtas 2005. 03. 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpu.lt/>>
91. *Vilniaus technikos universiteto mokomosios metodinės literatūros katalogas: 1990-1995 m.* Sudarytoja N. Gilytė. Vilnius: Technika, 1995. 28 p.
92. *Vilniaus technikos universiteto mokslo literatūros katalogas: 1990-1995 m.* Sudarytoja N. Gilytė. Vilnius: Technika, 1995. 22 p.
93. *Vilniaus universitetas*. [interaktyvus]. Vilnius: VU, 2004. [žiūrėta 2005. 04. 15]. Prieiga per internetą: <<http://w3.vu.lt/>>
94. *Vilniaus universiteto istorija*. Red. kolegija J. Kubilius (pirmininkas), V. Merkys (ats. redaktorius) ir kt. Vilnius: Mokslas, 1976-1979. T. 2. 1803-1940, p. 341, [3] p. : iliustr.
95. *Vilniaus universiteto leidykla*. [interaktyvus]. Vilnius: VU 1-kla. [žiūrėta 2005. 04. 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/>>
96. *Vilniaus universiteto veikla 2003 metais: Vilniaus universiteto rektoriaus akademiko Benedikto Juodkos ataskaita*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004, 81, [1] p., iliustr.

97. *Vilniaus universiteto veikla 2004 metais*: Vilniaus universiteto rektoriaus akademiko Benedikto Juodkos ataskaita. [interaktyvus]. Vilnius: VU, 2005. [žiūrėta 2005.11.28]. Prieiga per internetą:
<http://www.vu.lt/site_files/InfS/rekt_ataskaitos/ataskaita_2004.pdf>
98. *Vytauto Didžiojo universitetas*. [interaktyvus]. Kaunas: VDU, 2005. [žiūrėta 2005. 02. 26]. Prieiga per internetą: <<http://www.vdu.lt/>>
99. *Vytauto Didžiojo universiteto veikla*. Kaunas: VDU, 1998 - . D. *1998 metų*: [rankraštis]. 1998, 204 lap., iliustr. D. *1999 metų*. 2000, 236 p., iliustr., lent. D. *2000 metų*. 2001, 368 p., iliustr., lent. D. *2001 metų*: [rankraštis]. 2001, 351 lap., iliustr. D. *2002 metų*: [rankraštis]. [2003], 449 lap., iliustr.
100. VLADIMIROVAS, Levas. *Knygos istorija: senovė, viduramžiai, renesansas, XVI-XVII amžius*. Vilnius: Mokslas, 1979, p. 566, [2] p., [8] iliustr. lap., iliustr.
101. *VšĮ Šiaulių universiteto leidykla*. [interaktyvus]. Šiauliai, 2005. [žiūrėta 2005. 04. 10]. Prieiga per internetą:
<<http://webas.su.lt/lt/part300/leidykla/index.php>>
102. ZAVADSKAS, Edmundas Kazimieras. *Vilniaus technikos universitetas: penkeri veiklos metai*. Vilnius: Technika, 1995, p. 202, iliustr.
103. ZAVIECKIENĖ, Žiedūnė. Mokomasis leidinys. Iš *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*. Vilnius, 1997, p. 264
104. ZEMLICKAS, Gediminas. Pagaliau skrenda mūsų žydroji paukštė; [apie Vilniaus dailės akademijos išleistas „Lietuvos dailės istorijos“ pristatymą Vilniaus paveikslų galerijoje]. *Mokslo Lietuva*, 2002, rugs. 5 (nr. 15), p. 1, 10-11
105. ŽIŽIENĖ, Alma. Knygos gimimas – daugelio rankų darbas. *Klaipėda*, 1999, bal. 19, p. 36
106. ŽUKAS, Vladas. *Bendrovės knygoms leisti ir platinti, 1918-1940*. Vilnius: Baltos lankos, 1998, 352 p., iliustr.

PUBLISHING OFFICES OF LITHUANIAN UNIVERSITIES AND THEIR POSITION IN THE MARKET

Renata Tyško

(SUMMARY)

Knowledge and studies can't exist without scientific journals and monographic, textbooks and teaching implements, which are published by publishing offices of universities. Therefore it's impossible to imagine high school activities aside from publishing. Publishing of scientific books is probably the most promising domain in the publishing business of the world. In Lithuania scholarly publishing offices print books for academic purposes.

The most common articles in Lithuania are dedicated to examine single publishing house actions or general publishing conditions in Lithuania. Until now publishing offices of universities are out of due heed and researches. The relevancy of the Master's work emphasizes not only the fact that this sphere is not enough investigated but other factor too. The reestablishment of Lithuanian independence affected all economical structure as well as publishing. The censorship was reduced to minimum, great alterations happened in educational system and publishing legislation. That's why it's important to examine Lithuanian high schools publishing development, its main peculiarities, relevance of the publication repertoires their spread in community, and the place of publishing offices in republic publishing during the independence period.

The subject of work – activities of the publishing offices of Lithuania – The main purpose – to examine Lithuanian publishing offices evolution evaluating each high schools practice and publications repertoire considering the changes appeared in economy and educating system in Lithuania after 1990. Publishing offices activities are studied during period of 1991 – 2003, because there wasn't any essential shift in university publishing and there is no statistical information presented about 1990. The main purpose shall be obtained by accomplishing these tasks: to dispute about university's publishing processes and the main principles of it's activities in the world; to analyze statistical information of publishing offices of the Lithuanian universities, to estimate leaders and the main principles of their activities; to analyze the publications and repertoire of universities.

To conclude, every established university had its own publishing department, which was to publish and distribute scientific and educational literature to academic society. Publishing offices are non-profit organizations, which are financed by various Republic ministries, committees and other supporters also university budgets to which they are subordinated. Most of universities publishing houses established small printing houses and obtained equipment, which made printing quicker and cheaper. All Lithuanian universities concern about distribution, but this sphere is too complicated to many of them. The main distribution of products it is implementing through bookshops, established in universities, faculty departments, whereas all publications publicize in Internet and by participating in book marts. The analysis of university publishing offices products in the period of 1993-2003 shows that there's the same fluctuation in circulation as in all Lithuanian publishing. Each publishing house of the 15 universities fills the same mission, seeks the same goals and does the same actions. Activities of the high school's publishing houses are particular, because they are determined by their departmental dependence, nevertheless that this makes their activities more complicated, each year amount of the products increases.

The master's work could be useful to the future researchers of the publishing houses of Lithuanian universities as well as to the Lithuanian high school publishing houses and their directors.

PRIEDAI

Priedas 1. Universitētīnēs spaudos statistika 1991-2003 m.

Universitētīnē spaudos statistika 1991-2003 m.	1991			1992			1993			1994		
	knygu sk.	tiraž. tūk.	vid. tir. vien. kn	knygu sk.	tiraž. tūk.	vid. tir. vien. kn	knygu sk.	tiraž. tūk.	vid. tir. vien. kn	knygu sk.	tiraž. tūk.	vid. tir. vien. kn
KMU	40	32	0.8	16	19.5	1.2	12	12.5	1	8	6.3	0.8
KTU "Technologija"	60	32.1	0.5	120	55	0.5	126	51.3	0.4	165	70	0.4
KU	2	3.2	1.6	2	0.7	0.4	6	2.2	0.4	14	7.6	0.5
LKA										2	1.1	0.6
LKKA	6	1.7	0.3	3	0.8	0.3	1	0.2	0.2	7	2.9	0.4
LMA				2	0.4	0.2	2	0.4	0.2	3	2.2	0.7
LTU	2	0.5	0.3	2	3.2	1.6				8	13.9	1.7
LVA	2	0.9	0.5	2	0.8	0.4				1	10	10
LŽŪU	49	19.5	0.4	58	21.4	0.4	28	9.4	0.3	34	20.2	0.6
ŠU	19	6.8	0.4	13	24.5	1.9	16	10	0.6	36	17.4	0.5
VDA							2	4	2	3	5	1.7
VDU										4	2.2	0.6
VGTU "Technika"	63	14.2	0.2	34	7.3	0.2	34	15.4	0.5	82	18.8	0.2
VPU	19	7	0.4	10	4.2	0.4	8	2.1	0.3	21	6.7	0.3
VU	152	68.2	0.4	101	43.5	0.4	76	36.9	0.5	77	42.6	0.6
	1995			1996			1997			1998		
	knygu sk.	tiraž. tūk.	vid. tir. vien. kn	knygu sk.	tiraž. tūk.	vid. tir. vien. kn	knygu sk.	tiraž. tūk.	vid. tir. vien. kn	knygu sk.	tiraž. tūk.	vid. tir. vien. kn
KMU	11	8.5	0.8	14	20	1.4	20	12.3	0.6	19	13.8	0.7
KTU "Technologija"	131	55.3	0.4	128	76.8	0.6	155	52.7	0.3	121	54.3	0.4
KU	14	6.7	0.5	29	13.1	0.5	27	12	0.4	23	11.8	0.5
LKA	20	8.7	0.4	13	5.7	0.4	32	9.3	0.3	17	5.8	0.3
LKKA	16	4.9	0.3	6	1.3	0.2	18	6.4	0.4	14	4.6	0.3
LMA	1	0.1	0.1	2	0.6	0.3	1	0.3	0.3	1	0.3	0.3
LTU	11	9.6	0.9	7	6.6	0.9	11	15.1	1.4	19	20.1	1.1
LVA	1	0.1	0.1	1	0.4	0.4						
LŽŪU	42	18.2	0.4	35	14.7	0.4	66	22.4	0.3	40	13.5	0.3
ŠU	43	32.9	0.8	47	81.3	1.7	52	60.3	1.2	59	67.6	1.1
VDA	4	21.5	5.4	11	18.6	1.7	15	27.2	1.8	17	22.6	1.3
VDU	4	3.5	0.9	5	2.9	0.6	14	11.3	0.8	17	7.9	0.5
VGTU "Technika"	102	23.1	0.2	56	22.6	0.4	54	12.9	0.2	48	13	0.3
VPU	24	12.6	0.5	54	28	0.5	34	12.5	0.4	43	13.9	0.3
VU	97	48.3	0.5	96	31.3	0.3	109	41.1	0.4	112	52.1	0.5

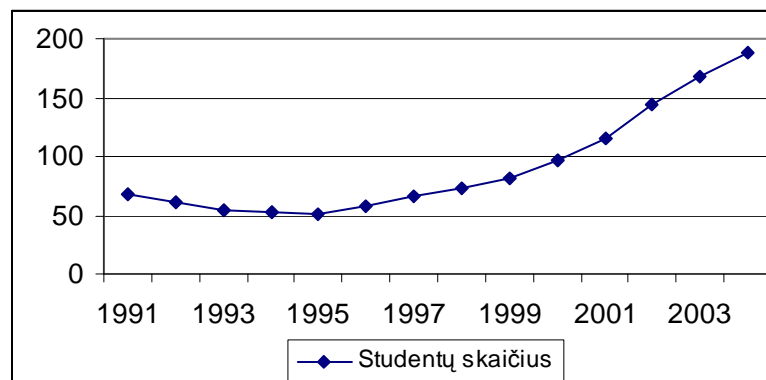
2 priedas. Švietimas ir leidyba Lietuvoje

Metai	Aukštųjų (valstybinių) mokyklų skaičius	Studentų skaičiaus kaita (tūkst.)	Bendra leidėjų spauda*	Aukštųjų mokyklų spauda*	Procentai** %
1991	13	67	2482	414	16.7
1992	14	61	2361	363	15.4
1993	14	55	2224	311	14.0
1994	14	53	2885	465	16.1
1995	15	51	3164	521	16.5
1996	15	58	3645	504	13.8
1997	15	66	3827	608	15.9
1998	15	73	4109	550	13.4
1999	15	82	4097	456	11.1
2000	15	97	3709	407	11.0
2001	15	115	4402	918	20.9
2002	15	144	4859	1114	22.9
2003	15	168	4559	977	21.4
2004	15	188	4270	-	-

* Išleista knygų ir brošiūrų, spaudos vienetų

** Nurodyta koki procentą sudaro Lietuvos universitetų leidyklų produkcija palyginus su visa šalies leidyba.

Studentų skaičiaus kaita

Bendra leidėjų ir universitetų spauda

